

22.11

Н-624

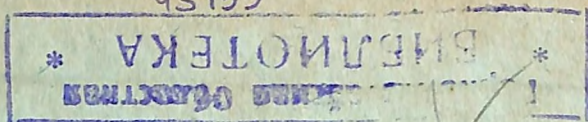
ИКИТИН, Г. Б. ПОЛЯК, Л. Н. ВОЛОДИНА

АРИФМЕТИЧЕСКИЙ БОДОЛГОЛОРДЫН ЛА ТАСКАДУЛАРДЫН ЈУУНТЫЗЫ

БАШТАМЫ ШКОЛДЫН ТӨРТІНЧИ КЛАССЫНА

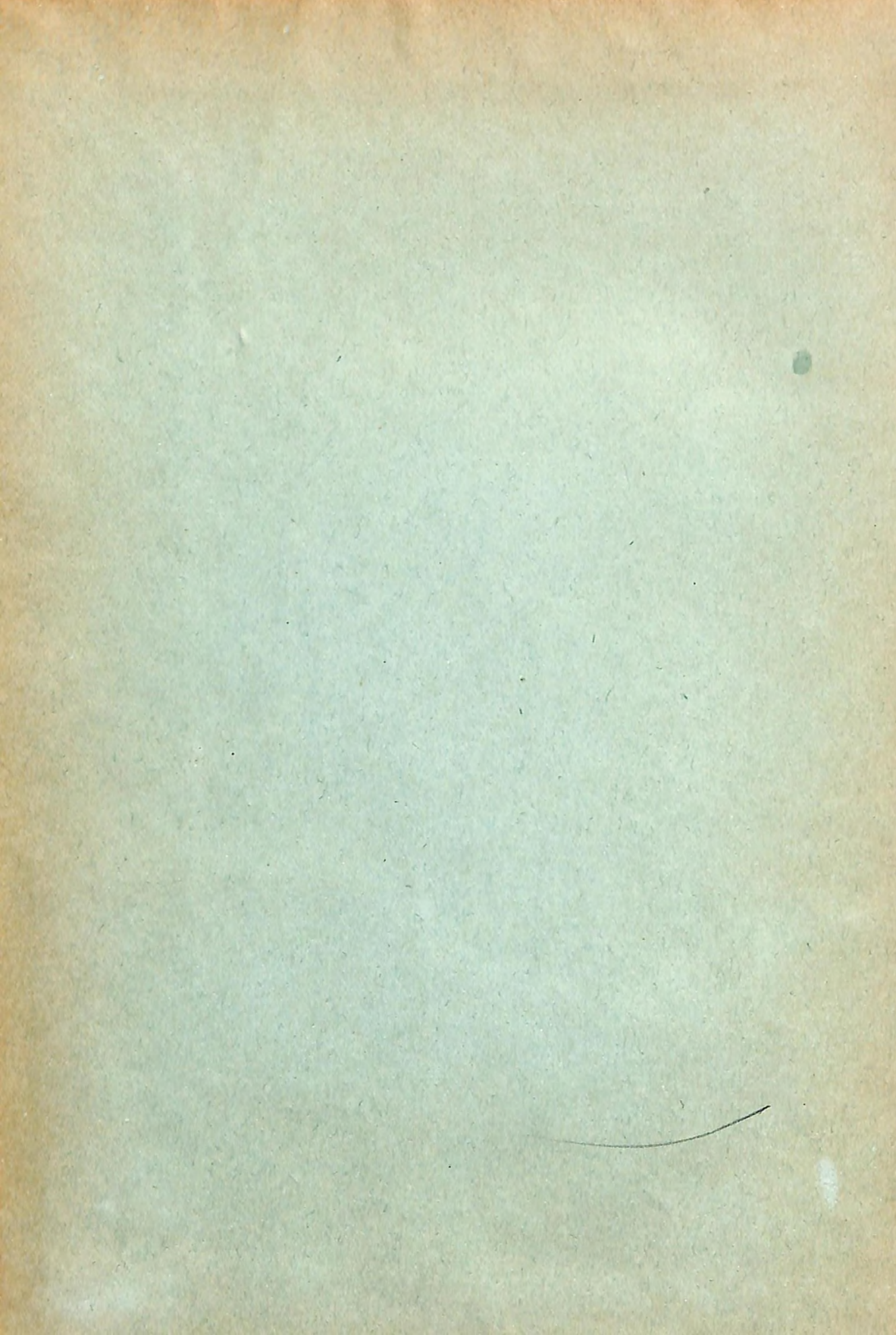

ГОРНО-АЛТАЙСКИЙ КНИЖНЫЙ ИЗДАТЕЛЬСТВО
Горно-Алтайск * 1953

Хр.

511

H-62

Н. Н. НИКИТИН, Г. Б. ПОЛЯК, Л. Н. ВОЛОДИНА

АРИФМЕТИЧЕСКИЙ БОДОЛГОЛОРДЫНГ ЛА ТАСКАДУЛАРДЫНГ ЈУУНТЫЗЫ

БАШТАМЫ ШКОЛДЫНГ ТӨРТИНЧИ КЛАССЫНА

Алтай тилле экинчи катан чыгарганы.
Алтай тилге көчүргенин орус тилле
сегизинчи катан чыгарганыла тўнейлеп
жазаган

Алтай тилге Е. Н. Плеханованын көчүргенин
Горно-Алтайский облОНО жөптөгөн

ГОРНО-АЛТАЙСКИЙ КНИЖНЫЙ ИЗДАТЕЛЬСТВО

Горно-Алтайск * 1 953

"
22.130.97
H 624

5-НННАБЛТJ

8-чи ЧЫГАРГАНЫНА КИРЕ СӨС

1. IV-чи класстын программасынан десятичный дробты чыгарып салган учун, арифметический бодолголордын ла таскадулардын жуунтызында мындый кубулталар эткен:

1. V-чи бажалыктан десятичный дробко бодойтон баштапкы сегис бөлүктү алып салган.

2. Онон улам „Проценттер“ ле „Ўренгенин катап өдөр бөлүктин“ номерлери кубулган.

Школдор 1953 жылда чыккан задачникке коштой мынан озо до чыккан задачниктерле тузаланар, онын учун V ле VI бажалыктардагы бодолголорго эки номерден тургускан: мынан озо чыккан жуунтыдан алган бодолголордын номерлерин 1953 жылда чыгарган жуунтыдагы бодолголордын номерлериле коштой тургузала, скобкада алган.

3. № 136 (1136), 168 (1168), 201 (1201), 202 (1202), 203 (1203), 204 (1204), 205 (1205), 207 (1207) бодолголордо десятичный дробторды адалганду колболу бүдүн тоолорло эмезе бүдүн тоолорло солыган. Темдектезе: 154,1 μ ордына 154 μ 10 μ г эткен; 10,71 ордына 1071 эткен, онон до бөкб.

Бодолгоны бодоор тушта дробный тоо болбозын деп, № 84 (1084) бодолгодо 42 000 деген тооны 420 000 деп тооло солыган.

Бодолголордын учуры бастыра учуралдарда кубулбай арткан.

Мынан озо чыккан задачниктердин V-чи бажалыгында берилген бодолголорды ла таскадуларды десе, дробный тоолорды бүдүн тоолорло солып, үредүчи класста тузаланып турза, база да кем жок.

II. Аңылу эптерле бодолор бодолголордын (типовой бодолголордын) списогы төмөн берилип јат.

1. Чике пропорциональный величиналу тегин үч кат ээжиле бодолор бодолголор:

а) бирге түнейлеер эпле: № 194, 231, 254, 259, 450, 507. Сагышта бодооры: № 126—128.

б) отношение (түнейлештирер) эпле: № 207-а, 226, 273—275, 295, 338, 460, 475, 508, 509, 515, 566, 569, 596, 668, 669, 695, 731, 1082, 1147, 1173, 1174.

2. Кайра пропорциональный величиналу тегин үч кат ээжиле бодолор бодолголор: № 309—314, 342, 593, 995, 1 100. Сагышта бодооры: № 130—132.

3. Пропорциональный үлеериле бодолор бодолголор: № 233—238, 255, 260—264, 271, 276—280, 334, 339, 344, 347, 434, 461, 462, 469, 470, 484, 595, 604, 618. Сагышта бодооры: № 140—142, 152, 153, 154, 167, 170.

4. Суммазыла база отношениезиле (түңейлештирериле) тоолор табарына бодолголор: № 154, 155, 207-в, 239—246, 271, 350, 455, 456, 463, 510, 511, 573, 581, 612, 622, 644, 673, 694, 696, 734, 737, 1138, 1140, 1162, 1163, 1164, 1171, 1176, 1183. Сагышта бодооры: № 148—151, 187, 204—206.

5. Эки величинанын разнозыла тоолор табарына бодолголор: № 247—251, 265—267, 270, 288—290, 341, 465, 466, 468, 471, 481, 482, 512, 513, 583, 584, 598, 599, 600, 614, 619, 1139, 1168. Сагышта бодооры: № 144, 147, 173, 177, 178.

6. Движениге бодоор бодолголор: № 283—287, 291—294, 297, 299, 459, 587, 590, 1094, 1095, 1124, 1125, 1135, 1145, 1155, 1188, 1199. Сагышта бодооры: № 172, 198, 200.

7. Орто арифметическийди бодоп чыгарар бодолголор (1-кы аайынча булгаштырып бодооры): № 322—325, 349, 1103, 1191. Сагышта бодооры: № 175.

8. Суммазыла база разнозыла тоолор табарына бодолголор: № 156—158, 300—308, 343, 346, 348, 433, 472, 473, 563, 573, 578, 614, 616, 643, 645, 667, 672, 692, 697, 703, 735, 1120, 1124, 1146, 1149, 1153, 1172, 1194, 1203, 1206. Сагышта бодооры: № 135—139, 143, 155, 194, 202, 203.

9. Сложный үч кат ээжиге бодолголор: № 315—321, 336, 585, 1088, 1121, 1137, 1142, 1144, 1169, 1179, 1180, 1184. Сагышта бодооры: № 133, 134.

10. Величиналардын бирүзин чыгарып бодоор эпле бодойтон бодолголор: № 326—331, 340, 345, 601, 602, 605—608, 620, 1085, 1111, 1131.

11. Берилген тоолорды солыштырар эпле бодоор бодолголор: № 476—480, 594, 617, 1086, 1097, 1104, 1106, 1112, 1130, 1165, 1166. Сагышта бодооры: № 161, 162, 176, 193, 199.

Јуунтыдагы бодолголорго коштой условиези јербойындагы јүрүмнен алынган бодолголор бодоор керек (промышленностьтын ла јурт хозяйствонын озочылдарынын једимдери, промышленностьтын, јурт хозяйствонын ла культуранын өзүми, опон до өскө). Мындый бодолголорго берилгендерин јербойындагы ла төс јердин газеттеринен ле журналдарынан аларга јараар.

Бүдүн тоолорды үлегенде, кезикте арткандары болуп јат. Ондый примерлер, 2 класстын јуунтызында чылап, анылу бөлүккө бөлүнбеген. III-чи ле IV-чи класстын үренчиктери артканы јок ло артканду үлеерин анылу јакылтазы јогынан билер деп, онойып эдилген.

Авторлор.

І. Отвлечённый (ады јок) тоолор.

1. Көп темдектү тоолордын нумерациязы.

1. а) Счётко бирди салар. Он болгончо, ого бирден кожор.

б) Јус болгончо, онго оннон счётко салып кожор.

в) Мун болгончо, јуске јустен счётко салып кожор.

2. а) Он мун болгончо, мунга муннан счётко салып кожор.

б) Јус мун болгончо, он мунга он муннан счётко салып кожор.

в) Миллион болгончо, јус мунга јус муннан счётко салып кожор.

3. а) Он миллион болгончо, миллионго миллионнон счётко салып кожор.

б) Јус миллион болгончо, он миллионго он миллионнон счётко салып кожор.

в) Миллиард¹ болгончо, јус миллионго јус миллионнон счётко салып кожор.

Бир, эки, үч, төрт лө онон до ары тоолор б ў д ў н то о л о р деп адалып јат. Бир деген тоо, өскөртө айтса, е д и н и ц а деп адалып јат.

Бүдүн тоо эмезе бир болор, ол эмезе бир канча бирлердин јуунтызы болор.

Кандый ла немелерди јангыс ла бирден тоолоор эмес, је ондорло, јүстерле, мундарла, он мундарла база онон до көп тоолорло тоолоорго келижер.

4. а) Ондо канча бирлер? Јүсте канча ондор? Мунда канча јүстер?

¹М и л л и а р д—сүрекей јаан тоо; темдектөзө, бир кизи јыл туркунына 300 күннен, күнине 10 частан, секунд сайын бир салковойдон тоолозо, миллиард салковойды тоолоорго 92 жылдан көп ой керек болор.

б) Он мунда канча мундар? Јус мунда канча он мундар? Миллиондо канча јус мундар?

в) Бирлер, ондор, јустер, бир мундар, он мундар, јус мундар он јанынан сол јаны јаар кандый јерде бичилер?

г) Бир миллиондор, он миллиондор, јус миллиондор он јанынан сол јаны јаар кандый јерде бичилер?

5. Бу тоолорды кычыра, счётко салар: 5 396, 7 060, 28 675, 36 008, 286 895, 407 020, 3 725 428, 9 036 025, 15 248 185, 30 001 015, 245 318 124, 500 006 008, 2 480 605,

6. Счётко мындый тоолорды салар:

а) үч мун он бир;

б) јус мун эки јус;

в) беш миллион сегис мун;

г) он миллион одус беш мун бир;

д) төрт јус миллион сегис мун. Бу тоолорды цифраларла бичиир.

7. Экинчи бешжылдыктын жылдарында бистин ороондо койлордын ла эчкилердин тын тоозы бир канча ёскөн. 1933 жылда койлор ло эчкилер бежен миллион эки јус мун тын болгон, 1938 жылда—јус эки миллион беш јус мун тын.

Бу тоолорды цифраларла таблицага бичиир:

Жылдар	Койлордын ла эчкилердин тоозы
1933 жыл	
1938 жыл	

8. а) 10 миллиард болгончо, миллиардка миллиардтан счётко салып кожор.

б) 100 миллиард болгончо, 10 миллиардка 10 миллиардтан счётко салып кожор.

9. а) Бир миллиардтар, он миллиардтар, јус миллиардтар счёттын кажы эмигинде салынып јат?

б) Бир миллиардтар, он миллиардтар, јус миллиардтар он јанынан сол јаны јаар кандый јерде бичилер?

Он јанынан 1-кы јерде тегин бирлер бичилер.

"	"	2-чи	"	ондор	"
"	"	3-чи	"	јустер	"
"	"	4-чи	"	бир мундар	"
"	"	5-чи	"	он мундар	"
"	"	6-чы	"	јус мундар	"
"	"	7-чи	"	бир миллиондор	"
"	"	8-чи	"	он миллиондор	"

..	..	9-чы	..	јүс миллиондор	..
..	..	10-чы	..	бир миллиардтар	..
..	..	11-чи	..	он миллиардтар	..
..	..	12-чи	..	јүс миллиардтар	..
онон до ары					

Тегин бирлер 1-кы разрядтын бирлери деп адалып јат.

Ондор	2-чи	..	..	..	..
-------	------	----	----	----	----

Јүстер	3-чи	..	..	..	..
--------	------	----	----	----	----

бир мундар	4-чи	..	..	..	..
------------	------	----	----	----	----

онон до ары.

Тегин бирлерден өскө, бастыра бирлер бириктирилип тургузылган бирлер деп адалып јат.

Кажы ла бириктирилип тургузылган бирлер ээчий турган жабыс разрядтын 10 бирлеринен туруп јат, темдек-тезе, онго 10 бирлер кирип јат, јүске 10 ондор кирип јат база онон до ары.

Онын учун бистин тоолоор система десятичный деп адалып јат.

Разрядтар класстарга биригип јат, кажы ла класста үч разряд болуп јат.

Тегин бирлер, ондор ло јүстер бирлердин классы, эмезе баштапкы класс болуп јат.

Бир мундар, он мундар ла јүс мундар мундардын классы, эмезе экинчи класс болуп јат.

Бир миллиондор, он миллиондор ло јүс миллиондор миллиондордын классы, эмезе үчинчи класс болуп јат.

Бир миллиардтар, он миллиардтар ла јүс миллиардтар миллиардтардын классы, эмезе төртинчи класс болуп јат, онон до ары ондый.

Тоолорды бичип көргүзетен темдектер цифралар деп адалып јат.

Цифралар он: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0.

Баштапкы тогус цифралар билдирүлү цифралар деп адалып јат.

Нуль деген цифра кандый бир разрядтын бирлеринин јогын көргүзип јат.

Јаңыс цифрала темдектелген тооны жаңыс темдектү, эки цифрала темдектелгенин—эки темдектү, үч цифрала темдектелгенин—үч темдектү тоо деп адап јат, онон до ары ол ок аайынча.

10. Берилген таблицанын строкаларында бичилген тоолорды кычырар:

Төртүнчи класс— миллиардтар			Үчүнчи класс— миллиондор			Экинчи класс— —мундар			Баштапкы класс— бирлер		
Јүстөр	Ондор	Бирлер	Јүстөр	Ондор	Бирлер	Јүстөр	Ондор	Бирлер	Јүстөр	Ондор	Бирлер
		5	4	2	6	5	6	8	0	2	0
	4	2	0	0	5	7	0	0	3	0	5
2	1	0	3	2	2	8	0	0	6	0	0
8	0	5	0	0	0	0	4	0	0	9	0

11. Бу тоолорды кычырала, счётко салар: 38 756 040; 430 200 060; 804 000 752; 42 653 851; 31 568 419 275; 126 432 248 290; 15 000 100 005; 7 000 000 040; 100 001 000 100.

12. Класстардын ла разрядтардын таблицазын тетрадь-тарга бичип алар. Ол таблицага мындый тоолорды цифраларла бичип алар:

а) бир миллиард төрт јүс миллион үч јүс јетен беш мун;

б) бежен алты миллиард сегис јүс алты мун тогус јүс;

в) үч јүс миллиард он миллион он.

13. Экинчи бешјылдыктын жылдарында колхозтордын акча кирелтези бир канча көптөгөн.

1932 жылда колхозтордын акча кирелтези төрт миллиард беш јүс алтан јети миллион тогус јүс мун салковой болгон.

1937 жылда—он төрт миллиард јүс сегизен миллион јүс мун салковойго јеткен.

Бу тоолорды цифраларла таблицага бичип алар:

Јылдар	Колхозтордын акча кирелтези
1932	
1937	

14. Бу берилген тоолорды цифраларла бичиир:

а) экинчи класстын 130 бирлерин ле баштапкы класстын 8 бирлерин;

б) үчүнчи класстын 80 бирлерин ле баштапкы класстын 105 бирлерин;

в) төртүнчи класстын 175 бирлерин; үчинчи класстын 280 бирлерин ле экинчи класстын 576 бирлерин;
г) төртүнчи класстын 6 бирлерин ле баштапкы класстын 6 бирлерин.

15. Цифраларла мындый тоолорды бичип алар:

а) 4-чи разрядтын 6 бирлерин ле 2-чи разрядтын 5 бирлерин.

б) 9-чы разрядтын 8 бирлерин, 5-чи разрядтын 6 бирлерин ле 3-чи разрядтын 4 бирлерин.

в) 10-чы разрядтын 5 бирлерин ле 4-чи разрядтын 2 бирлерин.

16. Мындый тоолорды бичип алар: а) 175 ондор; б) 325 ондор ло 3 бирлер; в) 82 жүстер; г) 96 жүстер ле 28 бирлер; д) 128 мундар ла 135 бирлер; е) 6 он мундар ла 8 бирлер.

17. Бу тоолордын кажызына ла канча ондор кирип жат:

а) 420; 860; 3 600; 4 850; 37 560; 148 000; 1 865; 43 278; 396 872; 148 060; 3 245 800; 7 405 925?

б) Ол тоолордын кажызына ла канча жүстер кирип жат?

18. Бу тоолордын кажызына ла канча мундар кирип жат: 486 128; 1 275 000; 38 400 000; 1 000 000 000?

19. а) Миллиондо канча ондор, жүстер, мундар, он мундар, жүс мундар бар?

б) Миллиардта канча мундар? Канча миллиондор?

20. Ледовый побоище (жуу-согуш) 1242 жылда болгон, Куликовский жуу - согуш 1380 жылда, поляктарды Россиядан чыгара сүргени 1612 жылда болгон. Бу керектин кажызы ла кандый чакта болгон?

21. а) 472-ге он жанынан бир нуль, эки нуль, үч нуль, төрт нуль бичип салза, ол тоо кандый боло берер?

б) 160 000-нын он жанынан бир нуль, эки нуль, үч нуль, төрт нуль таштап салза, ол тоо кандый боло берер?

в) 7 568-ке сол жанынан нуль бичип салза, ол тоо кандый боло берер?

22. Беш темдектү эн жаан, жети темдектү эн кичинек, сегиз темдектү эн кичинек тоо адап берер.

23. Улу Октябрьский социалистический революция МСМХVII жылда болгон.

Бу тоо римский цифрала темдектелген. Римский цифралар 7.

Римский цифра	I	V	X	L	C	D	M
Десятичный система- нын олорго келижин турган тоолоры . . .	1	5	10	50	100	500	1000

Бир канча римский цифраларды коштой бичип салган болзо, оларды кожуп салган болуп јат, темдектезе, XXVII дегени $10+10+5+1+1=27$ болуп јат.

Өрө айдылганынан мындый 6 тоо аныланат:
 $IV=4$, $IX=9$, $XL=40$, $XC=90$, $CD=400$, $CM=900$.

Бу тоолордо он јанындагызынан сол јанындагызы айрылып јат.

24. а) Бу тоолорды кычырар: VIII, IX, XIV, XIX, XXIV, XXXIX, XLV.

б) Бу берилген тоолорды римский тоолорло бичип алар: 6, 11, 14, 16, 27, 29, 34.

2. Көн темдектү тоолорды кожоры ла айрыры

1.

Бир канча тоолорды кожоры—бастыра бу тоолордо јаба канча бирлер барын билери болуп јат.

Кожуп турган тоолор ко жу ла ч ы л а р деп адалып јат.

Кошкон кийининде болгон тооны с у м м а деп адап јат.

Кожорынын темдеги + (плюс).

25. Бир кожулачы 7 248, экинчи кожулачы 5 361. Олордын суммазын таап алар.

26. 760 ла 190 тоолордын суммазы 950 болор деп, темдектерле бичиир.

27. Кажы сумма јаан: $356+578+495$ эмезе $495+356+578$?

28. Примерлерди сагышта бодоп салар:

$(120+240+300)+(240+300+120)$

$(1360+1\ 240+1\ 580+420)+(1\ 580+1\ 360+420+1\ 240)$

29 Кожулачыларды озо	2 348
баштап устинен төмөн,	3 752
онын кийининде алдынан	+6 095
өрө кожуп, кожорын	5 390
бүдүрүп салар:	

Кожулачылардын турган јерин солыштырып ийзе, суммазы кубулбас.

Кожорын чын бүдүргенин билерге, кожулачыларды өскө аайла кожуп јат. Действиелерди чын бүдүргөн болзо, ол ок сумма болор учурлу.

38. Үч кожулачынын суммазы 1 240; баштапкы кожулачы 390; экинчиси 580. Үчинчи кожулачыны таап алар.

39. Жарты жок кожулачыны табар:

$$\begin{array}{lll} x + 250 = 400 & 270 + x = 420 & 40 + 80 + x = 150 \\ x + 740 = 1\ 300 & 840 + x = 1\ 200 & x + 120 + 80 = 240 \\ x + 3\ 680 = 4\ 500 & 2\ 780 + x = 4\ 600 & 350 + x + 50 = 520 \end{array}$$

Эки кожулачынын бирүзи суммадан экинчи кожулачыны айрыганына түйнөй.

Эки кожулачынын чын кошконун шинжилеп көрөргө, суммадан бир кожулачыны айрып ийер керек. Действиени чын бүдүргөн болзо, артканында экинчи кожулачы боло берер учурлу.

40. Кожорун бүдүрөлө, шинжилеп көрөр (кожорыла база айрырыла):

$$\begin{array}{lll} 1\ 268 + 4\ 576 & 39\ 756 + 3\ 485 & 2\ 756 + 4\ 098 + 572 \\ 6\ 095 + 786 & 152\ 604 + 45\ 086 & 4\ 905 + 7\ 984 + 867 \end{array}$$

41. Сананып алган тоодон 90-ды айрып ийзе, 160 артар. Сананып алган тооны таап алар.

42. Жарты жок астагыны таап алар:

$$\begin{array}{lll} x - 375 = 400 & x - 1\ 378 = 2\ 160 & x - 13\ 156 = 28\ 090 \\ x - 148 = 250 & x - 4\ 068 = 5\ 400 & x - 20\ 375 = 9\ 068 \\ x - 216 = 900 & x - 5\ 346 = 7\ 100 & x - 65\ 012 = 38\ 756 \end{array}$$

43. Айрырын бүдүрөлө, кожорыла шинжилеп көрөр:

$$\begin{array}{lll} 2\ 638 - 1\ 576 & 75\ 318 - 9\ 306 & 156\ 881 - 38\ 024 \\ 4\ 680 - 1\ 342 & 48\ 670 - 5\ 064 & 369\ 840 - 258\ 572 \end{array}$$

44. 150-нен сананып алган тооны айрып ийзе, 120 артар. Сананып алган тооны таап алар.

45. Жарты жок астагыны таап алар.

$$\begin{array}{lll} 180 - x = 140 & 1\ 260 - x = 920 & 7\ 536 - x = 4\ 280 \\ 300 - x = 130 & 3\ 140 - x = 1\ 680 & 19\ 860 - x = 7\ 524 \\ 620 - x = 450 & 5\ 248 - x = 3\ 905 & 76\ 082 - x = 36\ 745 \end{array}$$

46. Айрырын бүдүрөлө, эки эпле (кожорыла база айрырыла) шинжилеп көрөр.

$$\begin{array}{lll} 3\ 976 - 1\ 842 & 58\ 490 - 27\ 260 & 65\ 480 - 63\ 156 \\ 9\ 688 - 7\ 568 & 86\ 994 - 45\ 628 & 75\ 896 - 21\ 482 \\ 5\ 930 - 4\ 736 & 76\ 894 - 2\ 306 & 58\ 435 - 34\ 128 \\ 8\ 120 - 7\ 804 & 81\ 002 - 56\ 874 & 90\ 101 - 64\ 095 \end{array}$$

Астачы астадачыга разностьты кошконына тўней.

Астадачы астачыдан разностьты айрыганына тўней.

Чын айрыганын билип аларга, астадачыны ла разностьты кожуп ийер керек. Действиени чын бұдүрген болзо, астачы боло берер учурлу.

Айрыганын айрырыла да шинжилеп көрөргө жараар. Ол тушта астадачыдан разностьты айрып жат. Действиени чын бұдүрген болзо, астадачызы боло берер учурлу.

47. Астадачызы 550, разнозы 280. Астачыны таап алар.

48. Астачы 720, разнозы 470. Астадачыны таап алар.

49.	654 837— 85 768	324 523—109 768
	896 552— 7 956	485 246— 70 692
	932 145—156 978	304 825—260 087
	374 672—160 379	401 520—295 092
	542 943—490 098	850 005— 76 598
	386 752—278 608	604 020—594 635

50.	245 970— 87 965	238 500— 59 643
	380 524— 48 780	400 726—158 078
	472 056—238 708	320 045—198 076
	245 000— 72 642	802 360—482 082
	520 008—126 960	900 120— 65 098
	700 024— 84 062	710 001—584 743

51.	3 200 042— 240 052	4 100 208— 576 086
	4 000 516—1 084 570	9 012 308— 2 085 239
	6 001 024— 80 796	7 000 102— 380 196
	3 720 042— 875 460	52 000 010—42 750 068
	10 082 400— 468 975	36 100 482— 9 308 007
	21 000 610—3 048 963	80 201 006—15 094 085

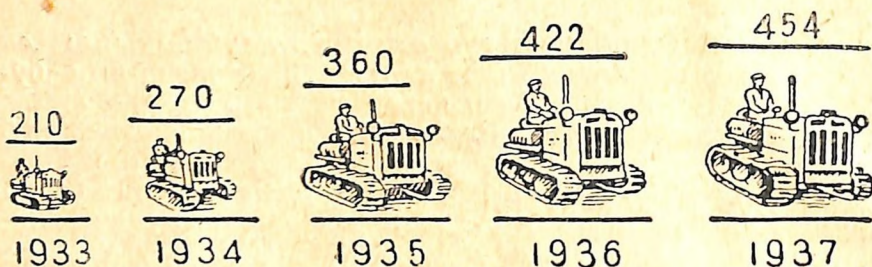
52. 4 тоо берилген: 78 048, 9 850, 156 068, 453 064.

а) Бу эн жаан ла эн кичинек тоолордын ортозындагы разностьты таап алар.

б) Кырындагы тоолордын суммазынан ортозындагы тоолордын суммазын айрыр.

53. Одүк көктөөр фабрикада бир айдын туркунына эр улустын 72 085 эжер одүгин көктөгөн, үй улустын одүгин 5 390 эжерге ас, база үй улустыйынан 8 725 эжерге ас балдардын одүгин көктөп салган. Көктөгөн одүктин 180 675 эжерин магазиндерге аткарган. Фабрикада канча эжер одүк артып калды?

54. 1933—1937 жылдарда бир райондо канча трактор болгонун диаграммада көргүзүп салган.

1937 жылда, 1933 жылдагызына көрө, 1934 жылдагызына, 1935 жылдагызына көрө, 1936 жылдагызына көрө, канча тракторго көп болгонун бодоп чыгарар.

Бу диаграммала база нени билип аларга жараар?

55. Фабричный журттын үч школында 2 060 бала үренип жат. Баштапкы ла экинчи школдо жаба 1 385 үренчик. Баштапкы школдо 876 бала үренип турган болзо, кажы ла школдо канча үренчиктен болор?

56. Үч тоонун суммазы 4 829. Баштапкы тоо үчинчизиле кожо 2 521 болуп жат, баштапкы тоо экинчизиле кожо 3 884 болуп жат. Бу тоолорды таап алар.

57. Лена Днепрден 2 460 километрге узун, Днепр Волгадан 1 561 километрге кыска. Ленанын узуну 4 599 км болзо, Волганын ла Днепрдин узунун таап алар.

58. Час туркунына гидроплан канча километр, кереп канча километр өдүп турганы бодолгодо жарт. Гидроплан керептен канча кирези түргөн барып турганын кандый дейвиеле билип аларга жараар?

59. Мынайда бодолгодый бодолго тургузып алар:

$$1) 1\,380 + 460 = 1\,840$$

$$2) 1\,840 - 720 = 1\,120$$

60. Кожорыла база айрырыла бодолор бодолго тургузып алар.

3. Сумманын кубулары.

61. а) Эки корзинада грушалар жаткан: баштапкызында 120 груша, экинчизинде—150. Эки корзинада канча груша?

б) Баштапкы корзинага база 30 груша салган. Баштапкы бодолгонун каруузыла тузаланып, эки корзинада канча груша боло бергенин билип алар.

62. Эки тоонун суммазы 740. Баштапкы тооны 50-ге көптөткөн. Жаңы сумманы таап алар.

63. Бир кожулачыга 36-ны; 51-ди кошсо, сумма канайда берер?

64. Бир кожулачыны 30-ка; 75-ке; 50-ге көптөдип ийзе, сумма канайда берер?

65. Бир кожулачыны 18-ке, экинчизин десе 12-ге көптөдип ийзе, сумма канайда кубулар?

66. Баштамы школдын төрт классында 148 үренчик болгон. Жыл туркунына баштапкы класска 5 үренчик, экинчизине—2, үчинчизине—6 үренчик алган. Школдо канча үренчик боло берген?

67. а) Эки таар кулур садып алган: баштапкызында 80 кг, экинчизинде 60 кг. Эки таарда канча килограмм кулур?

б) Баштапкы таардаг 10 кг кулур алган.

Алдындагы бодолгонын каруузыла тузаланып, эки таарда канча кире кулур боло бергенин билип алар.

68. Эки тоонун суммазы 580. Баштапкы тоодон 25-ти айрып койгон. Жаңы сумманы таап алар.

69. Бир кожулачыдан 17-ни; 39-ты; 84-ти; 184-ти айрыза, сумма канайда берер?

70. Бир кожулачыны 42-ге; 17-ге; 83-ке астатса, сумма кандый боло берер?

71. Бир кожулачыга 12-ни кожоло, экинчизинен 12-ни айрып ийзе, эки тоонун суммазы кандый боло берер?

72. Экинчи кожулачыны 32-ге астадала, баштапкызын 32-ге көптөдип ийзе, эки тоонун суммазы кандый боло берер?

73. Бир кожулачыны 25-ке көптөдөлө, экинчизин 25-ке астадып ийзе, суммазы канайда кубулар?

74. Эки кайырчакта бастыразы 60 кг виноград жаткан. Баштапкы кайырчактан 16 кг-ды алала, экинчизине десе 16 кг-ды кошкон. Эки кайырчакта канча кире виноград боло берди?

Эки кожулачынын бирүзине бир канча бирлер ко-
жуп ийзе, суммазы анча ок бирлерге көптөй
берер.

Эки кожулачынын бирүзинен бир канча бирлерди
айрып ийзе, суммазы анча ок бирлерге астей
берер.

Бир кожулачыга бир канча бирлерди кожоло,
экинчизинен анча ок бирлерди айрып ийзе, сумма-
зы кубулбай артып калар.

75. Баштапкы кожулачыны 40-гө көптөдип ийде, экин-
чи кожулачыны 35-ке көптөдип ийзе, эки тоонун сумма-
зы кандый боло берер?

76. Баштапкы кожулачыны 20-ге астадып ийеле, экинчи кожулачыны 16-га астадып ийзе, эки тоонун суммазы кандый боло берер?

77. Паркта кайындар ла клёндор өскөн. Кургап калган 5 кайынды жаскыда кезип салган, 20 клён ло бир канча липаларды десе жаньдан отургускан. Паркта алдындагызына көрө 60 агапка көп боло берген болзо, канча липа отургускан?

78. Кожулачылардын бирүзин эмесе экилезин туйуктап, примерлерди бодоп салар:

24+99	136+199	299+199	99+201
98+75	298+350	197+399	298+502
97+84	170+599	596+298	96+404
63+99	328+297	498+499	197+303

4. Разностьтын кубулары.

79. а) Ишмекчи заемге 400 сал. ойноп алган. Ол акчадан шкаф садып аларга 180 сал. туткан, арткан акчазын десе сберкассага салган. Ишмекчи сберкассага канча кире акча салды?

б) Ишмекчи 100 сал-го көп ойноп алган болзо, шкаф садып алган кийининде ондо канча кире акча артарын, алдындагы бодолгонун каруузыла тузаланып, бодоп чыгарар.

80. а) Бир уулчак агап аразынан 90 кузук үзүп алала, олардын 15-ин жип салды. Ондо канча кузук артты?

б) Экинчи уулчак баштапкызынан 10 кузукка ас үзүп алала, баштапкы уулчактыйынча ок жип койды.

Баштапкы бодолгонун каруузыла тузаланып, экинчи уулчакта канча кузук артканын бодоп чыгарар.

81. Эки тоонун разнозы 75. Астачызын 20-ге көптөткөн. Жаны разностьты таап алар.

82. Эки тоонун разнозы 75. Астачызын 20-ге астаткан. Жаны разностьты таап алар.

83. Астачыны 15-ке көптөдип ийзе; астачыны 15-ке астадып ийзе, разность кандый боло берер?

Астачыга бир канча бирлерди кожуп ийзе, разность анча ок бирлерге көптөй берер.

Астачыдан бир канча бирлерди айрып ийзе, разность анча ок бирлерге астай берер.

84. а) Книгада 130 страница. Уулчак 80 страницаны кычырып салган. Ого кычырарга база канча страница артты?

б) Алдындагызынан 20 страницага көп кычырган болзо; алдындагызынан 20 страницага ас кычырган болзо, уулчакка кычырарга канча страница артарын, алдындагы бодолгонун каруузыла тузаланып, бодоп чыгарар.

85. Эки тоонун разности 45. Астадачыны 30-ка көптөткөн. Жаңы разностьты таап алар.

86. Эки тоонун разности 45. Астадачыны 30-ка астаткан. Жаңы разностьты таап алар.

87. Астадачыны 58-ке астатса; астадачыны 36-га көптөтсө, разность канайда кубулар?

Астадачыга бир канча бирлерди кожуу ийзе, разность анча ок бирлерге астей берер.
Астадачыдан бир канча бирлерди айрып ийзе, разность анча ок бирлерге көптөй берер.

88. Ишмекчи баштапкы айда 920 сал. иштеп алган. 800 салковиды чыгымдап салган. Экинчи айда ол, баштапкы айдагызына көрө, 100 салковидо көп иштеп алган, чыгымдаганы дезе 100 салк. көп. Ишмекчиде кажы айда көп акча артып калды?

Астачыны ла астадачыны жаңыс өйдө жаңыс тоого астатса эмезе көптөтсө, разность кубулбас.

89. Астачыны ла астадачыны 15-ке көптөдип ийзе, разность канайда кубулар?

90. Астачыны ла астадачыны 18-ке астадып ийзе, разность канайда кубулар?

91. Астачыны 15-ке көптөдөлө, астадачыны 15-ке көптөдип ийзе, разность канайда кубулар?

92. Астачыны 40-гө астадала, астадачыны 40-гө астадып ийзе, разность канайда кубулар?

93. Тоолорды туйуктап ийеле, примерлерди бодоор:

101— 85	501—465	260—97	456—199
203— 75	802—785	620—98	819—497
401— 25	903—824	730—99	942—699
602—135	701—658	532—98	672—398

94. Сумелу бодолго. Баштапкы таарда кулур экинчизинен 25 кг-га көп болгон. Баштапкы таардан 16 кг кулур алала, экинчизинен бир канча килограмм кулур алып ийерде, баштапкы таарда кулур экинчизинен 29 кг-га көп артып калган. Экинчи таардан канча килограмм кулур алган?

5. Көп темдектү тоолорды катаптаары ла үлеери.

I.

95. а) Примерди кожорыла база катаптаарыла бодоп салар:

$$638 + 638 + 638 + 638 + 638 + 638 + 638$$

б) 435-ти кожулачы эдип 6 катап алып бодоор.

Бир тооны экинчизине катаптаары—экинчи тоодо канча бирлер, анча ок катап бир тооны кожулачы эдип алары болуп јат.

Кожулачы болуп катап-катап алынып турган тооны **к о п т о ч и з и** деп айдар.

Бир түнгей кожулачылар канча катап алынып турганын көргүзөтөн тооны **к о п т о д о ч и** деп айдар.

Көптөдөчи ле көптөчи база **к о п т о ш т и р е ч и** л е р деп адалып јат.

Катаптаган кийининде болгон тооны **п р о и з в е д е н и е** деп адап јат.

Катаптаар темдек $\times$ эмезе $\cdot$ (точка).

96. 110-ды 7-ге катаптаганынын произведениези 770 болор деп, темдектерле бичип салар.

97. Каягы произведение көп: 24×11 айла 11×24 ?

98. Озо баштап катаптаарын, онон айрырын бүдүрүп салар:

а) $36 \times 15 - 15 \times 36$

б) $12 \cdot 35 \cdot 18 - 35 \cdot 18 \cdot 12$

Көптөштиречилердин турган јерин солыштырып ийзе, произведениези кубулбай јат.

Катаптаганынын чын болгонын билерге, көптөчинин ле көптөдөчинин јерин солыштырып ийеле, катаптап јат.

Действиени чын бүдүргөн болзо, ол ок произведение болор учурлу.

99. Катаптаарын бүдүреле, көптөчини көптөдөчиге катаптап, шинжилеп көрөр:

$$32 \times 24$$

$$76 \times 34$$

$$235 \times 28$$

$$156 \times 248$$

$$56 \times 15$$

$$48 \times 52$$

$$136 \times 45$$

$$237 \times 124$$

100. Бу тоолорды канайда көптөштирерге әптү?

а) $25 \times 13 \times 4$

б) $12 \times 35 \times 2$

в) $18 \times 25 \times 2 \times 4$

101. Тунгейин шингжилеп көрөр:

а) $3 \times 5 \times 7 \times 11 = 15 \times 77$
б) $2 \times 2 \times 2 \times 3 \times 5 \times 13 = 24 \times 65$

102. Бу примерлерди башка-башка эпле бодоор:

а) $2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 5 \cdot 5 \cdot 5$ б) $2 \cdot 3 \cdot 7 \cdot 13$
в) $3 \cdot 3 \cdot 5 \cdot 5 \cdot 17 \cdot 19$ г) $2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 5 \cdot 17 \cdot 31$

103. Глобустын баазы 85 сал. Магазинде бир школго 8 глобус, экинчизине 12, үчинчизине десе 14 глобус саткан. Бастыра глобустар учун магазин канча салжовой алды? (Эки эпле бодоор.)

104. Бу примерлерди эки эпле бодон салар:

$20 \times (7 + 3)$	$82 \times (90 + 10)$	$5 \times (24 + 16)$
$40 \times (8 + 2)$	$6 \times (75 + 25)$	$4 \times (45 + 15)$
$18 \times (6 + 4)$	$7 \times (80 + 20)$	$3 \times (92 + 8)$

105. 368×10 275×100 $476 \times 1\,000$ $24 \times 10\,000$
 $2\,730 \times 10$ 680×100 $240 \times 1\,000$ $316 \times 10\,000$
 $56\,800 \times 10$ $9\,500 \times 100$ $5\,600 \times 1\,000$ $540 \times 10\,000$

106. Башка-башка эпле бодон салар:

$48 \times 10 \times 10$	$36 \times 10 \times 10 \times 10 \times 10$
$86 \times 100 \times 100$	$57 \times 100 \times 100 \times 100$
$75 \times 10 \times 100$	$136 \times 1\,000 \times 1\,000 \times 1\,000$

107. 248×30 236×400 $578 \times 3\,000$ $2\,796 \times 60$
 796×80 898×700 $8\,624 \times 6\,000$ $1\,845 \times 700$
 $1\,428 \times 70$ $3\,273 \times 500$ $5\,032 \times 8\,000$ $4\,765 \times 6\,000$
 $6\,073 \times 50$ $7\,094 \times 600$ $6\,407 \times 9\,000$ $8\,007 \times 900$

108. 132×28 234×152 $7\,238 \times 236$ $2\,376 \times 1\,425$
 274×56 396×279 $3\,152 \times 168$ $3\,198 \times 2\,176$
 362×37 875×488 $7\,684 \times 596$ $8\,274 \times 1\,698$
 598×65 968×276 $9\,786 \times 876$ $5\,697 \times 7\,486$

109. Примерлерди бодойло, шингжилеп көрөр:

608×156	652×208	806×407	356×40
409×276	736×405	509×805	865×900
$1\,807 \times 384$	$1\,896 \times 607$	$7\,086 \times 508$	604×800
$2\,006 \times 875$	$2\,478 \times 906$	$3\,004 \times 906$	$1\,507 \times 6\,000$

$$\begin{array}{rclclcl}
 110. & 324 \times 320 & 350 \times 28 & 1\,800 \times 72 & 6\,000 \times 75 \\
 & 568 \times 650 & 670 \times 421 & 2\,600 \times 54 & 8\,000 \times 64 \\
 & 726 \times 8\,400 & 1\,240 \times 862 & 900 \times 83 & 5\,000 \times 193 \\
 & 1\,245 \times 7\,030 & 570 \times 634 & 4\,600 \times 128 & 7\,000 \times 245
 \end{array}$$

$$\begin{array}{rclcl}
 111. & 420 \times 560 & 840 \times 900 & 1\,240 \times 800 & 3\,500 \times 640 \\
 & 280 \times 720 & 750 \times 800 & 5\,030 \times 400 & 8\,200 \times 920 \\
 & 190 \times 460 & 980 \times 700 & 9\,080 \times 500 & 6\,300 \times 700 \\
 & 520 \times 370 & 520 \times 600 & 7\,060 \times 300 & 8\,200 \times 400
 \end{array}$$

$$\begin{array}{rclcl}
 112. & 370 \times 504 & 5\,400 \times 506 & 3\,020 \times 5\,764 & 8\,035 \times 2\,008 \\
 & 806 \times 430 & 870 \times 5\,090 & 8\,002 \times 7\,400 & 7\,006 \times 3\,005 \\
 & 960 \times 800 & 2\,028 \times 9\,000 & 3\,096 \times 8\,001 & 8\,000 \times 9\,675 \\
 & 405 \times 900 & 5\,072 \times 5\,400 & 6\,007 \times 7\,200 & 9\,008 \times 600
 \end{array}$$

113. Озо баштап кагаптаарын бүдүрөлө, онын кийининде кожорын эмезе айрырын бүдүрөр:

$$\begin{array}{rclcl}
 & 235 \cdot 408 + & 124 \cdot 76 & 620 \cdot 804 - & 306 \cdot 702 \\
 & 1\,604 \cdot 240 + & 3\,500 \cdot 208 & 7\,008 \cdot 400 - & 2\,050 \cdot 800 \\
 & 98\,600 + & 360 \cdot 7\,004 & 9\,120\,008 - & 6\,300 \cdot 801 \\
 & 5\,200 + & 804 \cdot 9\,000 & 805\,320 - & 520 \cdot 900
 \end{array}$$

114. 1933 жылда пассажирлер тартатан поездтин машинисти орто тооло айына 398 сал-дон алган, 1938 жылда де-зе-айына 1042 салковийдон алган. 1933 жылдагызына көрө, 1938 жылда машинисттин жыл туркунына иштеген учун алган жалы канча салковийго бийиктеген? (Эки ээле бодоор.)

115. Мебельный фабриканын школго берген счёдынын чынын шинжилеп көрөр.

28 № орто школго счёт

Жылы, айы, числозы	Бергенн	Тоозы	Баазы		Суммазы	
			сал.	ак.	сал.	ак.
1939 жылда 8 августта	Парталар	436	65	—	28 340	—
	Столдор	25	115	—	2 875	—
	Шкафтар	7	250	—	1 750	—
	Отгургустар	75	30	—	2 250	—
	Бастыразы				35 215	—

116. Журтхозяйственный машиналардын склады колхоз-ко 175 сал-дон 15 салда, 425 сал-дон 8 сеялка, аш кезер 780 сал-дон 6 машина ла база 3 260 сал-го аш согор ма-

шина берди. Машиналар ла орудиелер алган учун колхоз-ко счёт бичип берер.

117. Тенгисле јүретен эки советский кереп јангыс ойдө бирүзи бирүзине удур Лондонног ло Мурмансктан чы-гала, 50 частын бажында тушташкандар. Баштапкы кереп бир часка 28 км-ден, экинчизи—34 км-ден ойдуп турган. Лондоннын ла Мурмансктын ортозынын ыраагы канча ки-лометр болгонын табар. (Городторды картадан көргүзип берер.)

118. Ленинградтан Москвага самолётло учуп барар јол Москвадан Тбилисиге самолётло барар јолдон 5 катап кыска. Лётчик Ленинградтан Тбилисиге, Тбилисиден ойто кайра Москвага учуп отти. Ленинградтан Москвага само-лётло барар јол 644 км болзо, лётчик бастыразы канча ки-лометр учуп отти? (Бу городторды картадан көргүзөт.)

II.

119. Эки тоонын произведениези 45. Бу тоолордын би-рүзи 15. Экинчи тооны таап алар.

Эки көптөштиречинин берилген произведение-зиле база олордын бирүзиле экинчизин таап ала-тан действиени үлеери деп адап јат.

Үлелип турган тооны үлелечи деп адап јат.

Үлеп турган тооны үлечи деп адап јат.

Үлегенинен болгон тооны частный деп адап јат.

Үлееринин темдеги : (эки точка) ол эмезе—(чи-йик), темдектезе, $40 : 5$, эмезе $\frac{40}{5}$

120. 560-ды 7-ге үлеерде частныйы 80 болуп јат деп, темдектерле бичип салар.

121. Эки тоонын произведениези 1 620. Ол тоолордын бирүзи 36. Экинчи тооны таап алар.

122. Јарты јок көптөштиречини табар:

$$x \times 12 = 660$$

$$x \times 18 = 504$$

$$x \times 15 = 1\ 260$$

$$x \times 25 = 2\ 875$$

$$64 \times x = 5\ 120$$

$$75 \times x = 9\ 750$$

Эки көптөштиречинин бирүзи произведениени экинчи көптөштиречиге үлегенине түнгей.

Катаптаарын шинжилеп көрөргө, произведение-ни бир көптөштиречиге үлеп ийер.

Действиени бүдүргени чын болзо, частныйында экин-чи көптөштиречи боло берер учурлу.

123. Катаптаарын бұдүреле, шинжилеп көрөр (катаптаарыла база үлеериле):

642×23	352×26	128×247	789×247
308×54	742×54	352×168	803×924
206×35	508×67	407×256	608×246

124. а) Көптөчизи 25, произведениези 75. Көптөдөчизин таап алар.

б) Произведениези 120, көптөдөчизи 20. Көптөчизин таап алар.

в) Көптөштиречилердин бирүзи 75. Произведениези 600. Экинчи көптөштиречизин таап алар.

125. Сананып алган тооны 5-ке үлөп ийзе, 12 боло берер. Сананып алган тооны таап алар.

126. Жарты жок үлөлөчизин таап алар:

$x : 14 = 6$	$x : 36 = 52$	$x : 124 = 65$	$x : 105 = 160$
$x : 20 = 9$	$x : 78 = 64$	$x : 238 = 72$	$x : 380 = 204$

Жарты жок үлөлөчизин таап алар:

$\frac{x}{12} = 3$	$\frac{x}{15} = 6$	$\frac{x}{24} = 7$	$\frac{x}{12} = 15$	$\frac{x}{75} = 36$
--------------------	--------------------	--------------------	---------------------	---------------------

127. Үлөчү 7, частный 5. Артканы 1. Үлөлөчизин таап алар.

128. Үлеерин бұдүреле, катаптаарыла шинжилеп көрөр:

$7\ 200 : 45$	$4\ 368 : 56$	$36\ 432 : 138$	$3\ 675 : 75$
$5\ 760 : 32$	$11\ 560 : 85$	$25\ 935 : 105$	$9\ 548 : 154$
$4\ 500 : 18$	$24\ 276 : 68$	$18\ 688 : 146$	$35\ 690 : 215$

129. 54-ти сананып алган тоого үлөп ийзе, 6 боло берер. Сананып алган тооны таап алар.

130. Жарты жок үлөчизин таап алар:

$72 : x = 12$	$2\ 232 : x = 9$	$2\ 184 : x = 39$	$37\ 376 : x = 256$
$90 : x = 18$	$2\ 128 : x = 16$	$19\ 096 : x = 77$	$18\ 216 : x = 132$

131. Жарты жок үлөчизин таап алар:

$\frac{45}{x} = 3$	$\frac{80}{x} = 16$	$\frac{180}{x} = 30$	$\frac{280}{x} = 8$	$\frac{780}{x} = 26$	$\frac{900}{x} = 75$
--------------------	---------------------	----------------------	---------------------	----------------------	----------------------

132. Үлөлөчизин 2700, частный 45. Үлөлөчизин таап алар.

Үлөлөчү үлөчизин частныйга катаптаганына түңөй.

Үлөчү үлөлөчизин частныйына үлөгенине түңөй.

Ўлегенин шинжилеп кўроргё, ўлечини частныйга катаптап ийер.

Действиени чын бўдўрген болзо, ўлелечи боло берер учурлу.

Ўлеерин ўлелери ле де шинжилеп кўроргё жараар. Ўлеерин шинжилеп кўроргё, ўлелечини частныйга ўлеп жат. Действиени чын бўдўрген болзо, ўлечи болор учурлу.

133. Ўлеерин бўдўреле, эки эпле (катаптаарыла база ўлеериле) шинжилеп кўрор:

$$\begin{array}{llll} 7020:36 & 6110:65 & 7020:156 & 27948:204 \\ 6576:24 & 17228:73 & 35728:232 & 24992:352 \end{array}$$

134. Кунўн сайын јолдо 13 частан болуп, час сайын 65 км-ден 6760 км-ди канча кўнге 6д6р? (Эки эпле бодоор.)

135. Тўнейин шинжилеп кўрор:

$$\begin{array}{ll} 420:2:3:7=420:42 & 750:(2 \cdot 5 \cdot 3)=750:10:3 \\ 540:36=540:9:4 & (2 \cdot 2 \cdot 5 \cdot 13):(2 \cdot 2 \cdot 5)=13 \end{array}$$

136. Бу примерлерди башка-башка эпле бодоор:

$$\begin{array}{lll} 1 \ 080:2:5 & 240:15 & 780:(2 \cdot 3 \cdot 5 \cdot 13) \\ 560:2:2:2:7 & 360:24 & 1 \ 440:(2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 3 \cdot 5) \end{array}$$

137.

$$\begin{array}{lll} 1 \ 260:10 & 4 \ 600:100 & 76 \ 000:1 \ 000 \\ 23 \ 780:10 & 473 \ 500:100 & 528 \ 415:1 \ 000 \\ 1 \ 524:10 & 5 \ 372:100 & 310 \ 000:10 \ 000 \\ 43 \ 756:10 & 736 \ 525:100 & 385 \ 274:10 \ 000 \end{array}$$

138. Башка-башка эпле бодоор:

$$\begin{array}{ll} 45 \ 000:10:10:10 & 50 \ 000:10:10:10:10 \\ 1 \ 000 \ 000:1000:1000 & 4 \ 500 \ 000:100:100 \\ & 180 \ 000:100:100 \end{array}$$

139. Кажы ла тоодо канча ондор бар: 70 000, 85 000, 356 846, 724 000, 8 256 370, 45 280 440.

Бу тоолордын кажызында ла бастыра, канча јўстер (мундар, он мундар) бар?

$$\begin{array}{lll} 140. & 15 \ 760:40 & 432 \ 000:600 & 3 \ 870 \ 000:9 \ 000 \\ & 513 \ 600:80 & 783 \ 000:900 & 5 \ 040 \ 000:70 \ 000 \end{array}$$

$$\begin{array}{lll} 141. & 3 \ 612:43 & 7 \ 524:57 & 8 \ 704:136 \\ & 4 \ 836:62 & 21 \ 648:88 & 18 \ 444:318 \end{array}$$

142.	13 725:75	45 888:96	92 380:620
	47 712:84	54 352:79	249 900:700

143. Частныйды табар:

$\frac{85\ 470}{462}$	$\frac{248\ 301}{587}$	$\frac{456\ 620}{790}$	$\frac{723\ 717}{873}$
$\frac{168\ 804}{3\ 126}$	$\frac{83\ 980}{1\ 235}$	$\frac{761\ 040}{6\ 040}$	$\frac{1\ 371\ 600}{5\ 400}$
$\frac{235\ 008}{1\ 728}$	$\frac{1\ 153\ 944}{4\ 653}$	$\frac{3\ 492\ 360}{9\ 810}$	$\frac{5\ 403\ 600}{7\ 900}$

144.	7 680:24	36 800:46	151 040:236
	21 465:53	20 876:68	250 908:618
	246 164:82	366 331:59	501 545:829
	568 284:71	623 267:89	4 564 521:507

145. Примерлерди бодоп салар. Шинжилеп көрөр:

$\frac{962\ 000}{185}$	$\frac{286\ 976}{472}$	$\frac{2\ 297\ 348}{764}$	$\frac{3\ 928\ 905}{981}$
$\frac{1\ 740\ 520}{3\ 284}$	$\frac{2\ 956\ 065}{4\ 193}$	$\frac{2\ 617\ 224}{1\ 306}$	$\frac{15\ 301\ 696}{5\ 087}$
$\frac{1\ 841\ 840}{2\ 288}$	$\frac{6\ 845\ 830}{6\ 805}$	$\frac{2\ 683\ 296}{8\ 712}$	$\frac{6\ 392\ 386}{7\ 931}$

146.	3 158:63	14 576:28	25 134:109
	7 292:52	39 849:49	54 165:318
	22 776:71	361 918:71	383 600:426
	48 040:60	337 710:56	1 020 090:500

147. Примерлерди бодоп салар. Шинжилеп көрөр:

$\frac{175\ 006}{250}$	$\frac{264\ 058}{574}$	$\frac{258\ 656}{680}$	$\frac{94\ 875}{895}$
$\frac{98\ 900}{1\ 236}$	$\frac{1\ 876\ 815}{3\ 128}$	$\frac{5\ 103\ 010}{6\ 300}$	$\frac{1\ 120\ 008}{8\ 000}$
$\frac{162\ 015}{2\ 700}$	$\frac{3\ 438\ 060}{3\ 820}$	$\frac{1\ 806\ 007}{8\ 600}$	$\frac{237\ 200}{5\ 910}$

$$\begin{array}{rcl}
 148. & 420 \times 240: & 168 \\
 & 408 \times 418: & 616 \\
 & 7\ 200 \times 560: & 1\ 260 \\
 & 480 \times 501: & 720 \\
 & 9\ 600 \times 4\ 080: & 1\ 920 \\
 & 7\ 600 \times 5\ 004: & 1\ 710
 \end{array}
 \qquad
 \begin{array}{rcl}
 & 720 \times & 405: 729 \\
 & 4\ 060 \times & 145: 580 \\
 & 8\ 700 \times 3\ 060: & 918
 \end{array}$$

149. Ўлеерин бۆдүреле, ошон ары кожорын эмезе айрырын бۆдүрер:

$$\begin{array}{rcl}
 & 43\ 200:180+ & 57\ 600:240 \\
 & 104\ 448:256+ & 266\ 760:380 \\
 3\ 002\ 000:380+ & 485\ 400:600 & 405\ 000:150- \\
 & 1\ 442\ 880:720- & 144\ 000:120 \\
 & 2\ 484\ 960:620- & 876\ 800:800 \\
 & & 2\ 114\ 000:700
 \end{array}$$

150. Бир грузовикке бескези түней 60 таар картошко коштогон, экинчизине десе бескези түней 50 таар кулур коштогон. Картошконун бастыра бескези 2 880 кг, кулурдын бастыра бескези десе 4 800 кг болгон. Бир таар кулур бир таар картошкодон канча катап уур?

151. Совхоз государственного 1 520 т арыш, буудай ла сула берген. Арыш бастыра $\frac{3}{10}$ аштын, буудай десе $\frac{3}{8}$ үлүзи болгон. Совхоз арышты, буудайды, суланы алдынан башка канча тоннадан берген?

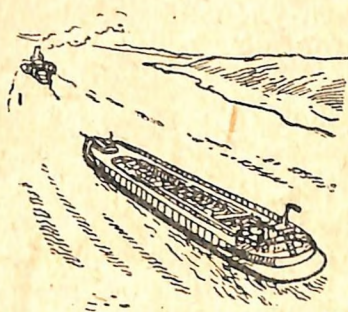
152. Баржада 9 760 т кулур болгон. Бир күнде бастыра кулурдын сегис үлүзинин беш үлүзин түжүрүп алган, эртенгизинде артканын төрт үлүзинин үч үлүзин түжүргөн. Сурак тургузала, бодолгоны бодоп салар.

153. Бакудан Москвага 1 720 т нефть, нефтьтен 280 т-га ас керосин, керосиннен десе 8 катап ас бензин аткарган. Орто тооло цистернага 20 т нефтепродукт кирип турган болзо, бастыразы канча цистерна аткарган?

154. а) Бир школ база бирүзинен 2 катап көп парта алар эди, 678 партаны эки школго үлөп берер керек. Кажы ла школ канча партадан алар учурлу?

б) Бир район база бирүзинен 3 катап ас трактор алар эди, 956 тракторды эки районго үлөп берер керек. Кажы ла район канча трактордон алар учурлу?

155. Бирүзи экинчизинен ... катап ас ак бөс алар эди, эки швейный фабрикага ... м ак бөсти үлөп берер керек. Кажы ла фабрика бөсти канча метрден алар учурлу? (Тоолорын таап тургузала, бодолгоны бодоор.)

156. Баштапкы магазинге экинчизинен 280 учебникке көп келижер эди, 3750 учебникти китепканалар садыр эки магазинге үлөп берер керек. Кажы ла магазин канча учебниктен алар учурлу?

157. Бир үлүзи база бирүзинен 372-ге көп болзын деп, 4 600-ти эки үлүге үлөп салар керек.

158. Бир үлүзи база бирүзинен ... ас болзын деп, ... тооны эки үлүге үлөп салар керек. (Тоолорун таап тургузала, бодолгоны бодоп салар.)

159. Самолёт поездтен канча катап түргөн барып жатканын билерге бодолго тургузып алар.

160. Мынайда бодолор эди, бодолго тургузып алар:

1) $350:7=50$; 2) $360:8=45$; 3) $50-45=5$.

161. Кереп кандый түргениле барган, канча кире өткөни бодолгодо жарт. Кереп канча кире ой барганын кандый дейтвиеле билип алар арга бар? (Мынды бодолгоны тургузала, оны бодоп салар).

162. Дирижабль кандый түргениле учканы ла кейде канча кире ой болгоны бодолгодо жарт. Дирижабль канча километр учуп өткөнин кандый дейтвиеле билип алар арга бар? (Мынды бодолгоны тургузала, оны бодоп салар).

163. Кандый да бир тооны 16-га катаптайла, произведениезин 2-ге үлөп ийер керек болгон. Онын ордына үренчик ол тооны 2-ге катаптайла, произведениезин 16-га үлөп ийген. Мынайда бодоордо болгон тоо чын болотонунан канча катап ас?

6. Произведениенин кубулары.

164. Сад өскүречи 6 салковойдон 10 яблоня садып алган. Ол канча кире акча чыгымдады?

а) Кажы ла яблоня 2 катап баалу болгон болзо;

б) Кажы ла яблоня 2 катап жеңил болгон болзо, сад өскүречи канча кире акча чыгарар эди деп, алдындагы бодолгонын каруузыла тузаланып, бодоп чыгарар.

165. Айыл ээзи килограммы 4 салковойдон 12 кг помидор садып алган. Ол канча кире акча чыгарган?

а) Айыл ээзи помидорды эки катап көп садып алган болзо, б) помидорды эки катап ас садып алган болзо, канча кире акча чыгарарын, алдындагы бодолгонын каруузыла тузаланып, бодоп чыгарар.

166. а) Эки тоонун произведениези 75. Көптөчизин 2 катап көптөдип ийген. Жаңы произведениени таап алар.

б) Эки тоонун произведениези 160, көптөдөчизин 3 катап көптөдип ийген. Жаңы произведениени таап алар.

167. а) Эки тоонун произведениези 180. Көптөчизин

3 катап аstatкан. Жаңы произведениени таап алар.

б) Эки тоонун произведениези 180. Көптөдөчизин 4 катап аstatкан. Жаңы произведениени таап алар.

168. Көптөштиречилердин бирүзин 6 катап астадып ийзе; көптөштиречилердин бирүзин 7 катап көптөдип ийзе, произведение канайда кубулар?

169. Көптөштиречилердин бирүзин 6 катап көптөдөлө, экинчи көптөштиречини анча ок катап астадып ийзе, произведение канайда кубулар?

Көптөштиречилердин бирүзин бир канча катап көптөдип ийзе, произведение анча ок катап көптөй берер.

Көптөштиречилердин бирүзин бир канча катап астадып ийзе, произведение анча ок катап астай берер.

Көптөштиречилердин бирүзин бир канча катап көптөдөлө, экинчизин дезе анча ок катап астадып ийзе, произведение кубулбас.

170. Примерлерди бодоп салар:

$$\begin{array}{llll}
 12 \times 7 & 36 \times 5 & 16 \times 6 & 15 \times 6 \\
 (12 \times 2) \times 7 & (36 : 3) \times 5 & 64 \times 8 & 15 \times 18 \\
 15 \times 6 & 12 \times 5 & 35 \times 2 & 45 \times 2 \\
 15 \times (6 \times 2) & 12 \times (5 \times 3) & 35 \times 12 & 45 \times 16
 \end{array}$$

171. Примерлерди бодоп салар:

	$\times 6$	$\times 12$	$\times 24$
135			
425			
156			

172. Тротуарды жазаарга 640 кирпич кирген. Баштапкызынан беш катап узун, эки катап жалбак тротуарды жазаарга, канча кирпич керек болор?

173. Бир самолёт 780 км учуп өткөн. Баштапкызынан эки катап түргөн учуп, кейде үч катап узак болгон, экинчи самолёт канча километр учуп өтті?

174.

$$\begin{array}{llll}
 64 \times 5 & 48 \times 5 & 78 \times 5 & 83 \times 5 \\
 64 \times 10 : 2 & 62 \times 5 & 96 \times 5 & 57 \times 5 \\
 72 \times 5 & 36 \times 5 & 58 \times 5 & 97 \times 5 \\
 72 \times 10 : 2 & 52 \times 5 & 72 \times 5 & 89 \times 5
 \end{array}$$

175.	24×50	42×50	54×50	74×50
	$24 \times 100:2$	28×50	36×50	92×50
	38×50	64×50	14×50	18×50
	$38 \times 100:2$	86×50	32×50	58×50
176.	16×25	24×25	44×25	52×25
	$16 \times 100:4$	48×25	88×25	36×25
	28×25	20×25	12×25	64×25
	$28 \times 100:4$	84×25	32×25	72×25

7. Частныйды кубулары.

177. 150 *ц* кошты кажызында ла 25 *ц-ден* эдип, грузовиктерле тартып эжелген. Канча грузовик керек болды?

а) кожи эки катап көп болзо; б) кожи эки катап ас болзо, канча грузовик керек болгонын, алдындагы бодолгонын каруузыла тузаланып, бодоп чыгарар.

178. Эки тооны үлештирерде, частныйы 16 болгон. Үлелечизин 3 катап көптөдип ийген. Жаңы частныйды таап алар.

179. Эки тооны үлештирерде, частныйы 60 болгон. Үлелечини 4 катап астадып ийген. Жаңы частныйды таап алар.

180. Үлелечини 5 катап астадып ийзе; үлелечини 8 катап көптөдип ийзе, частныйыла не боло берер?

Үлелечини бир канча катап көптөдип ийзе, частныйы анча ок катап көптөй берер.

Үлелечини бир канча катап астадып ийзе, частныйы анча ок катап астай берер.

181.	$80 : 16$	$60 : 12$	$75 : 25$	$105 : 35$
	$(80 \times 3) : 16$	$180 : 12$	$300 : 25$	$315 : 35$
	90×15	$56 : 14$	$180 : 18$	$560 : 28$
	$(90 \times 4) : 15$	$112 : 14$	$90 : 18$	$140 : 28$

182. Кажы ла кастрюляга 2 *кг* јес кирип турган болзо, 240 *кг* јестен канча кастрюля эдип алар?

Алдындагы бодолгонын каруузыла тузаланып, бодоп алар:

а) Самоварга кастрюлядан 2 катап көп јес кирип турган болзо, бу јестен канча самовар эдип алар.

б) Кофейникке кастрюлядан 2 катап ас јес кирип турган болзо, бастыра јестен канча кофейник эдип алар?

183. Эки тооны үлештирерде, частныйы 60 болгон. Үлелечизин 4 катап көптөдип ийген. Жаңы частныйды таап алар.

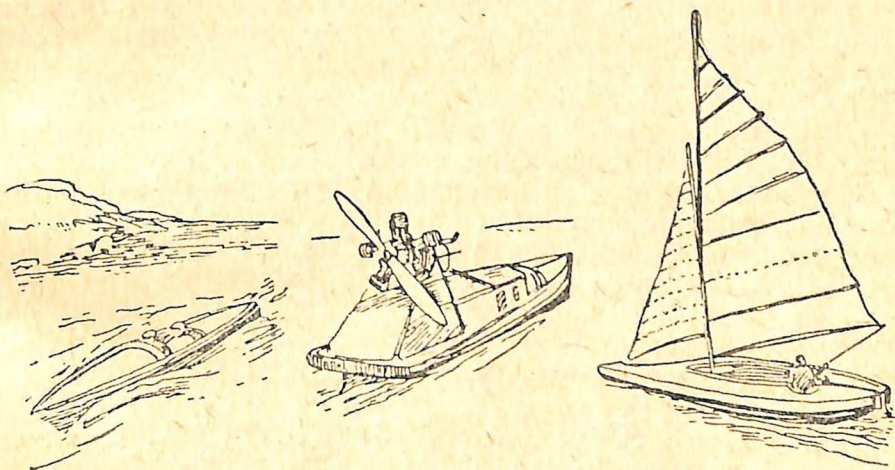
184. Эки тооны үлештирерде, частный 32 болгон. Үлелечизин 3 катап астадып ийген, жаңы частныйды таап алар.

Ўлечини бир канча катап кўптўдип ийзе, част-
ныйы анча ок катап астей берер.

Ўлечини бир канча катап астадып ийзе, част-
ныйы анча ок катап кўптўй берер.

185.	700 : 5	240 : 5	900 : 50	600 : 50
	(700 : 10) × 2	320 : 5	(900 : 100) × 2	800 : 50
	850 : 5	470 : 5	1300 : 50	1200 : 50
	(850 : 10) × 2	290 : 5	(1300 : 100) × 2	1700 : 50

186. Моторлу кеме бир часка 24 км-ден барар болзо,
168 км-ди канча ўйгў ўдўр?

Алдындагы бодолгонын каруузыла тузаланып, билип
алар.

а) Глиссер моторлу кемеден 2 катап тўрген барар бол-
зо, эки катап ыраак жерди канча ўйгў ўдўр?

б) Парусту кеме моторлу кемеден 2 катап араай барар
болзо, эки катап кыска жерди канча ўйгў ўдўр?

187. Ўлелечини ле ўлечини 5 катап кўптўдип ийзе,
частныйы канайда кубулар?

188. Ўлелечини ле ўлечини 7 катап астадып ийзе, част-
ныйы канайда кубулар?

Ўлелечини ле ўлечини тўней тоого кўптў-
дип ийзе, частныйы кубулбас.

Ўлелечини ле ўлечини тўней тоого аста-
дып ийзе, частныйы онойдо ок кубулбас.

189. Примерлерди бодоп салар:

	: 108	: 36	: 18
540			
1620			
3240			

190. Почтовый самолёт эки городтын ортозын 24 часка учуп өткөн. Истребитель почтовый самолёттон эки катап түргөн учар болзо, төрт катап ас жерди канча өйгө учуп өдөр?

191. Бир айдын туркунына туткан балыктын бастыразын 400 бочкого теп-теннен салдылар. Келер айда балыкты алдындагызынан 6 катап көп туткандар. Бочколоры алдындагызынан эки катап кичинекей болгон болзо, бу балыкты саларга канча бочко керек болды?

8. Действиелерди бүдүрөр ээжи. Скобкалар.

192. Адазы жыл туркунына 180 трудкүн иштеп алган, энези 190, кызы дезде адазы ла энези кожо иштеп алганынан 210 трудкүнгө ас иштеп алган. Кызы канча трудкүн иштеп алган? (Бодолгону бодогонун формулала бичиир).

193. Примерлерди сагышта бодоп салар:

$$\begin{array}{lll} 30+25-48 & 210-160+370 & 132+245-160 \\ 105-36-47 & 350+280-490 & 548+132-350 \end{array}$$

194. Машина 5 часка 250 кг нефть кородып јат. Бу машина 12 часка канча кире нефть кородып јат. (Бодолгону бодогонун формулала бичиир.)

195. Грузовикке 80 кг-нан 20 таар кулур ла 90 кг-нан 10 таар сахар коштоп салды. Бастыра кош канча кире бескелү. (Бодолгону бодогонун формулала бичиир.)

196. Истребитель 2 часка 1000 км, бомбардировщик дезде—6 часка 1800 км учуп өтти. Истребитель бомбардировщиктен бир часка канча километрге көп өдүп турган? (Бодолгону бодогонун формулала бичиир).

197. Примерлерди сагышта бодоп салар:

$$\begin{array}{lll} 9 \cdot 4 + 7 \cdot 8 & 60 : 4 + 81 : 3 & 72 : 4 + 13 \cdot 5 \\ 12 \cdot 6 - 15 \cdot 3 & 76 : 2 - 91 : 13 & 30 \cdot 9 - 450 : 9 \\ 30 \cdot 7 + 40 \cdot 8 & 360 : 40 + 420 : 60 & 400 - 360 : 2 \end{array}$$

*Кожоры ла айрыыры—баштапкы ступеньнин дей-
ствиелери.*

*Катаптаары ла ўлеери—экинчи ступеньнин дей-
ствиелери.*

Скобкалар жок примерде жаньс ступеньнин
действиелери темдектелген болзо, оморды
канайда бичилген (сол жаньнан он жань
жаар), ол ок ээжи аайынча бўдўрер керек.

Скобкалары жок примерде башка ступеньдердин дей-
ствиелери темдектелген болзо, озо баштап экин-
чи ступеньнин действиелерин (катап-
таарын ла ўлеерин), онын кийининде—баш-
тапкы ступеньнин действиелерин (ко-
жорын ла айрыырын) бўдўрер керек.

198.

$$\begin{array}{ll} 72 \cdot 080 + 306 \cdot 240 & 248 \cdot 302 + 690 \cdot 208 \\ 1 \cdot 306 \cdot 001 - 460 \cdot 180 & 605 \cdot 1 \cdot 020 - 800 \cdot 640 : 32 \\ 110 \cdot 105 - 756 \cdot 108 : 36 & 5 \cdot 760 \cdot 432 : 72 - 348 \cdot 600 : 56 \\ 28 \cdot 396 + 844 \cdot 368 : 42 & 3 \cdot 577 \cdot 880 : 920 + 6 \cdot 008 \cdot 250 : 750 \end{array}$$

199.

$$\begin{array}{l} 306 \cdot 603 - 3 \cdot 364 \cdot 200 : 840 - 27 \cdot 869 \\ 1 \cdot 923 \cdot 200 : 640 + 4 \cdot 200 \cdot 103 - 86 \cdot 756 \\ 302 \cdot 008 + 240 \cdot 1 \cdot 008 - 7 \cdot 800 \cdot 520 : 520 \\ 101 \cdot 306 - 1 \cdot 080 \cdot 720 : 360 + 8 \cdot 401 \cdot 120 : 280 \end{array}$$

200. Берилген действиелерди бичийле, бўдўрип салар:

а) 302 ле 604 тоолордын произведениезинен 206 ла
108 тоолордын произведениезин айрыыр.

б) 444 740-ди 74-кў ўлегенинин частныйына
520 650-ди 130-ка ўлегенинин частныйын кожор.

201. Берилген бодолголорды бодогонын формулала би-
чип салар:

а) 75 уйга 40 кўнге 36 000 кг ўлўн белетеп сал-
ган. 1 уйга кўнине канча кире ўлўн келижип јат?

б) Темир согор ус 15 кўнге 360 така, экинчизи
18 кўнге 378 така эткен. Темир согор баштапкы ус экин-
чизинен кўнине канча така кўп эдиш турды?

в) Январьдын баштапкы тўрт кўнинде завод кўнўн
сайын 85 машинадан эдиш чыгарып турган, онын кийининде
12 кўнде кўнине 90 машинадан, калганчы 10 кўнде кўни-

не 96 машинадан эди чыгарган. Бу айда завод бастыразы канча машина эди чыгарды?

202. Баржада 1 240 т таш көмүр болгон. Баштапкы күндө 280 т алып түжүрдилер, экинчи күндө артканынын $\frac{1}{3}$ үлүзүн түжүрдилер. Экинчи күндө канча тонна көмүр алып түжүрдилер? (Бодолгоны бодогонын формулала бичиир).

203. Примерлерди сагышта бодоп салар:

$$\begin{array}{ll} (25-7) : (12-9) & 140 : 4 + (200-40) : 8 \\ (6 \times 9) - (12-6) : 2 & (60 \cdot 3 - 30 : 5 + 240 : 3 \\ (24 \cdot 2 - 32) : 2 + 40 : 8 & 90 : 6 \cdot 8 - 270 : 3 : 3 \\ (40 \cdot 3 - 50) : 7 + 90 & 35 \cdot 4 : 5 - (200-20) : 9 \end{array}$$

204. Примерлерди бичип бодоор:

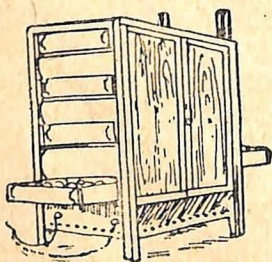
$$\begin{array}{ll} 4 \ 590 : 18 + 7 \ 020 : 45 & (30 \ 000 - 2 \ 160) : 58 + 5 \ 608 \\ (4 \ 590 : 18 + 7 \ 020) : 5 & (68 \cdot 10 + 120) : (475 - 450) \cdot 27 \\ 280 \times 600 - 42000 : 28 & (12 \cdot 16 + 108) \cdot 15 + 135 : 45 \\ (280 \times 600 - 42000) : 28 & (60 \cdot 80 - 4507) \cdot 180 - 6 \ 024 : 12 \end{array}$$

205. Примерлерди сагышта бодоп салар:

$$\begin{array}{lll} \frac{48 : 12 + 56}{15} & \frac{18 \cdot 3 + 72 : 24}{19} & \frac{17 \cdot 5 - 45 : 9}{9 + 49 : 7} \\ & \frac{18 \cdot 5 - 96 : 8}{8 + 72 : 4} & \end{array}$$

206. Примерлерди бичип бодоор.

$$\begin{array}{ll} \frac{356 \cdot 208 + 890}{178} & \frac{(125-50) \cdot (21+59)}{5 \ 792 - 5 \ 667} \\ \frac{405 \cdot 680 + 270 \cdot 304}{135} & \frac{750 \cdot 306 - 375 \cdot 208}{3 \ 700 : 185 + 630 : 6} \end{array}$$

207. Бодолгонын бодогонын формулала бичиир:

а) Инкубаторго 7 200 жымыртка салган. Кажы ла 100 жымырткадан куштын 85 балазы чыкты. Бастыразы канча бала чыкты?

б) Эки порттын ортозы 1 824 км. Кереп баштапкы күндө бастыра жолдын төртүнчү үлүзүн, экинчи күндө үчүнчү үлүзүн өтті. Кереп эки күнгө канча километр өтті?

в) Фабричний јурттын эки школында 1 608 үренчик.
Баштапкы школдо үренчиктер экинчизинен 2 катап көп.
Экинчи школдо канча үренчик?

9. Бастыра действилерге примерлер ле бодолголор.

$$\begin{aligned} 208. \quad & 136\,785 + (285\,001 - 89\,670) - 67\,058 \\ & 380\,010 - (101\,020 - 79\,048) + (800\,100 - 80\,010) \\ & (301\,204 - 300\,294) \times (131\,012 - 130\,121) : 130 \\ & (883\,685 + 796\,875) : (90\,011 - 89\,451) \times 102 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 209. \quad & 308 \cdot 712 : 616 + 360 \cdot 804 : 540 \\ & 918 \cdot 576 : 864 + 680 \cdot 4\,200 : 510 \\ & 278\,001 - 520 \cdot 708 : 390 + 407 \cdot 320 \\ & 180\,400 + 756 \cdot 504 : 378 - 9\,401\,880 : 470 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 210. \quad & 3\,006\,100 - (50\,100 - 49\,896) \cdot (100\,004 - 99\,824) \\ & (81\,140 - 80\,980) \cdot (40\,020 - 39\,814) : 824 \\ & (10\,200 - 9\,891) \cdot (70\,204 - 69\,874) : 206 \\ & 380\,001 - (28\,765 + 30\,968 + 206\,810) - 256 \cdot 408 : 384 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 211. \quad & 201\,040 - 168\,942 + 204 \cdot 3\,200 + 840\,560 : 280 \\ & 3\,014\,016 : 752 + 278\,627 + 80 \cdot 705 + 7\,065 \\ & 700 \cdot 840 : 1\,176 + 208 \cdot (50\,380 - 49\,672) \\ & 6\,400 \cdot 507 : 676 + 960\,480 : (30\,100 - 29\,860) \end{aligned}$$

$$212. \quad 248\,030 - \frac{175 \cdot 4\,080}{300} + 405 \cdot (39\,010 - 38\,790)$$

$$400\,108 - \frac{306 \cdot (40\,206 - 39\,876)}{153} + 76\,845$$

$$\frac{368 \cdot 705}{552} + 260 \cdot (75\,040 - 74\,832)$$

$$\frac{680 \cdot 406}{812} + (86\,405 - 85\,798) \cdot 104$$

$$\begin{aligned} 213. \quad & 185\,695 - (275 \cdot 487 - 226\,180 : 86) \\ & 7\,200 - 100 - 999\,999 : 10\,989 \cdot 625 \end{aligned}$$

$$\left(\frac{960 + 108 \cdot 240}{120} + 1\,400 \right) : 56$$

214. Башка-башка әпле бодон салар:

$$\begin{aligned} & 2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 3 \cdot 5 \cdot 5; \quad 2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 5 \cdot 5 \cdot 47; \quad (3 \cdot 7 \cdot 43) : 43 \\ & (2 \cdot 5 \cdot 5 \cdot 67) : 67; \quad (3 \cdot 5 \cdot 7 \cdot 13) : 15; \quad (7 \cdot 11 \cdot 13 \cdot 5) : 77 \end{aligned}$$

215. Берилген действнелерди бичийле, бүдүрүп салар.

а) 456 ла 208 тоолордын суммазын олордын ок разнo-зына катаптап ийер.

б) 21 624-ти 204-кө үлегенинин частныйын 1 020 ле 814 тоолордын разнoзына катаптап ийер.

в) 720 ле 506 тоолордын произведенненин 576 288-ти 144-кө үлегенинин частныйын айрып ийер.

216. Бир городто каан жаңы тужында орто школдордо бастыразы 650 үренчик, баштамы школдордо дезе 980 үренчик болгон. Совет жаңын жылдарында бу городтын орто школдорында үренчиктердин тоозы 9 катап, баштамы школдордын үренчиктеринин тоозы дезе 12 катап көптөгөн. Бу городтогы школдордо үренчиктердин тоозы каан жаңы тужындагызынан эмди канчага көп?

217. Колхозтын үч алмарында 956 *ц* аш жадып жат. Баштапкы ла экинчи алмарларда жаба 644 *ц*, экинчизинде ле үчинчизинде жаба 576 *ц*. Кажы ла алмарда канча центнер аш бар?

Ж а к ы л т а. Бодолганы бодоп салган кийининде каруузында болгон тоолорды клеткалу чаазында, бир клеткада 8 центнерден болор масштабла, диаграмма кеберлү жүрүп салар.

218. Колхозто 68 ат, уйлар дезе 3 катап көп. Кажы ла уйга күнине 12 *кг* өлөң берип жат, кажы ла атка 3 *кг-га* көп берип жат. Колхозко 5 202 *ц* өлөң канча күнге једер?

Ж а к ы л т а. 5202 *ц-ди* килограммдарга ооктоор.

219. Завод план аайынча 25 күнге 3 600 салда эдип чыгарар учурлу болгон. Стахановчылар болуп иштеп, заводтын коллективи күнине планда темдектелгенинен 36 салдага көп чыгарып турды. Завод планы канча күнге ойинен озо бүдүрди?

220. Кийим көктөөр фабрикада болгон чекпеннин ка-бортозынан, кажызына ла 2 м-ден чыгымдап, балдардын 1 827 пальтозын көктөгөн. Арткан чекпеннен костюмдар көктөгөн. Балдардын 3 пальтозына канча кире чекпен кирген, анча ок чекпен 2 костюмга кирген болзо, канча ко-стюм көктөгөн?

221. Артель узуны 18 *км* шоссейный јол жазаар болгон. Баштапкы күнде артель бастыра шоссенин $\frac{3}{8}$ улузин жазаган, экинчи күнде арткан јолдын $\frac{1}{3}$ улузин жазаган. Јазаарга база канча метр шоссе артты?

Ж а к ы л т а. 18 *км-ди* метрлерге ооктоор.

222. Донбасстан Москвага 1 540 *т* антрацит аткарап керек болгон. Баштапкы күнде бастыра антрациттин $\frac{2}{5}$ үлүзин аткарган, экинчи күнде артканынын $\frac{3}{4}$ үлүзин, үчинчи күнде десе артканын аткарган. Сурагын тургузат, бодолгоны бодоп салар.

223. Эки миноносец бирүзи бирүзине удур аэрти тура 8 часа чыгала, ол ок күнде 11 часа эңирде тушташкандар. Экинчи миноносец часка 28 км өдүп турган. Олордын ортозы озо баштап 945 км болгон болзо, баштапкы миноносец часка канча километр өдүп турган?

224. Кереп суунын агыны аайынча 6 часа 180 км өткөн. Ол ок жерди суунын агынына удур 10 часа өтти. Керептин сууга удур барганынан суунын агыны аайынча барганы 1 часа канча километрге көп?

225. Эки приставнын ортозы 252 км. Кереп бу жерди суунын агыны аайынча 9 часа өдөлө, ойто бурылган. Кереп суунын агыныла барганынан сууны өрө келгени часка 10 км-ге ас болзо, кайра келген жолун ол канча өйгө өтти?

226. 500 сал-дын облигациязы 1 000 сал. ойноп алды. Бу облигациянын 100 салковой турар үлүзине; 250 салковой турар үлүзине канча кире акча ойноп аларга келижер?

Жартаганы. Облигациянын баазы ойноп алган суммага кирет.

227. Бир городто 1945—1947 жылдарда болгон грузовой то легковой автомобильдердин тоозы таблицада көргүзүлүп жат:

	Автомобильдердин тоозы		
	1945 жылда	1946 жылда	1947 жылда
Грузовой автомобильдер	962	1 446	1 958
Легковой автомобильдер	763	815	956

1947 жылда, 1945 жылдагызына көрө, 1946 жылдагызына көрө, канча автомобильге көп болгонун таблицада көрүп бодоп чыгарар.

Бу таблицада база нени билип аларга жараар?

228. Атка көрө, грузовикке күнине канча кире көп кош тартарын билип аларга, бодолго тургузып алар.

229. Бодоор тужында 57 ле 30 тоолорды көптөштиреле; болгон произведениезинен 500-ти айрырга келишкедий эдип, бодолго тургузып алар.

230. Айрырыла база үлеериле бодолор бодолго тургузып алар.

231. Поезд 8 часка 280 км өткөн. Поезд ол ок түргениле 15 часка канча кире јер өдөр?

232. Алдындагызына түней бодолголор тургузып алар.

233. 3 јерказачы канава каскан учун јаба 744 сал. алгандар. Баштапкы јерказачы канаваны 82 м каскан, экинчизи 76 м, учинчизи 90 м. Кажы ла јерказачы башка канча салковойдон иштеп алды?

234. Алдындагызына түней бодолголор тургузып алар.

235. Јаңыс сорт үч кайырчак самын 2 376 сал-го турган. Баштапкы кайырчакта 180 болчок самын болгон, экинчизинде 20 болчокко көп, учинчизинде дезе баштапкызынан 34 болчокко көп болгон. Кажы ла самынду кайырчак канча салковойдон турды?

236. Эки машинистка јаба 348 сал. иштеп алгандар. Бир машинистка 6 частан 7 кун иштеген, экинчизи 5 частан 9 кун иштеген. Эки машинистка бастыра јалып иштеген ойиле үлешкен болзо, кажы ла машинистка канчаны иштеп алды?

237. Эки тракторный бригадага 1 462 кг керосин берген. Баштапкы бригадада 2 звено, кажы ла звенодо 4 трактордон, экинчи бригадада 3 звено, кажызында ла 3 трактордон. Кажы ла бригада керосинди канча киреден алды?

238. Үренчиктердин тоозы аайынча эки школга тетрадьтар үлеер эдип, бодолго тургузып алар.

239. Бир сплавта јес корголјыннан 3 катап көп болор учурлу болзо, 1 236 кг бескелү сплав эдип аларга, канча кире јес, канча кире корголјын алар керек?

240. Алдындагызына түней бодолголор тургузып алар.

241. Магазинде 756 кг мөт болгон. Неделе өткөн кийинде садып ийгенинен 6 катап ас мөт артып калды. Килограммынын баазы 20 сал-дон болордо, саткан мөт учун канча кире акча алды?

242. Колхоз үч јаланнан 1064 ц картошко јууп алган: экинчи јаланнан, баштапкызына көрө, 3 катап көп јууп алган, учинчизинен дезе, баштапкызына көрө, 4 катап көп. Колхоз кажы ла јаланнан канча центнерден картошко јууп алды?

243. Ишмекчилердин артели үч айдын туркунына узуну 876 км телефонный линия өткүрген. Олор баштапкы айда экинчизинен эки катап ас өткүрген;

Үчинчи айда баштапкызынан үч катап көп. Артель үч айдын кажы-зында ла линияны канча киреден өткүргөн?

I —————

II —————

III —————

244. 3 школ эдерде, 756 000 кирпич чыгымдалган. Баштапкы школго арткан эки школдын кажызынан ла 3 катап көп кирпич кирген. Кажы ла школго канча кирпичтен кирди?

245. Эки түнөй станок ло бир казан уурага 2236 кг чой кирген. Станок казаннан 6 катап уур. Кажы ла станокко канча кире чой кирди?

246. ... книганы үч библиотекага мынайда үлөп берген: баштапкызы экинчизинен ... катап көп алган, үчинчизи экинчизинен ... катап көп алган. Кажы ла библиотека канча книгадан алган? (Тоолорын таап тургузала, бодолгоны бодоп салар.)

247. Лётчик бир күн 9 час, экинчи күнде—12 час учуп жүргөн. Баштапкы күнде экинчизинен 825 км-ге ас учуп өткөн. Учар түргени жаңыс кеминде болгон болзо, кажы ла күнде лётчик канча километрден учуп өтті?

248. Бакудан Москвага нефтьтү эки поезд аткаргандар: баштапкы поездте 65 цистерна, экинчизинде 57 ондый ок цистерна болгон. Баштапкы поезд экинчизинен нефтьти 1280 ц-ге көп апарган. Кажы ла поезд нефтьти канча киреден апарган?

249. Бир абрага ашту ... таар, экинчизине ... таар салган. Ашту таарлардын бескези түнөй болгон. Баштапкы абрага ашты экинчизинен ... кг-га көп салган. Кажы ла абрага канча килограммнан аш салган? (Тоолорды таап тургузала, бодолгоны бодоп салар.)

250. Чой кайылтап цехте бар чойдон 75 казан урза, 300 кг чой артар, ондый ок 67 казан урза, 748 кг артар деп бодоп алгандар. а) Бир казаннын бескези канча? б) Цехте канча кире чой болды?

251. Колхозчы уй кижин 4 м бөс садып алза, ондо 30 сал. артып калар, 6 м садып алза, ого 50 сал. жетпей калар деп, бодоп алган. Метр бөстин баазы канча? Колхозчы уй кижиде канча кире акча болгон?

252. 2700 көнөк суу бадып турган бассейнди эки насос ло 36 минутка толтырып жат. Баштапкы насос, жаңыскан иштеп, бассейнди 54 минутка толтырып ийер. Экинчи насос бассейнди канча өйгө толтырып ийер?

253. Бассейнге 3780 көнөк суу бадып жат деп алала, өрөгн бодолгоны катап бодоор.

254. Бир больницага 9906 сал-го 127 орын, экинчизине ондый ок 245 орын садып алган. Экинчи больница орындар учун баштапкызынан канча кире көп төлөди? (Эки эпле бодоор.)

255. Ұч плотник ижи учун 1360 сал. алгандар. Бу акчанын сегис үлүзинин үч үлүзин озор курсак учун төлөгөндөр, арткан акчаны иштеген күндөр аайынча улежин алдылар. Баштапкы плотник 9 күн иштеген, экинчиси баштапкызынан 4 күнге көп, учинчизинен 1 күнге көп иштеген. Курсак учун төлөгөн кийининде кажы ла плотник канча салковойдон алды?

256. Школго 38 стол ло 225 парта садып аларга бастыразы 18995 салковой акча божоткон. Онын ордына школ 25 ле стол садып алган, арткан акчага дезе парталар алган. Кажы ла партанын баазы 65 сал-дон болордо, школ канча парта садып алды?

257. Бир завод 27 кайырчак каду, экинчизи ондый ок 18 кайырчак каду алды. Баштапкы завод экинчизинен кадуну 288 *кг-га* көп алала, баштапкы айда экинчизинен 3 катап көп чыгымдап, алган кадузын 2 айга чыгымдап салды. Завод бу эки айдын кажызында ла канча килограмм каду чыгымдап салды?

258. 32 уйды ла 76 атты 25 күн азыраарга, 29 200 *кг* өлгөн берген. Атка күнине 12 *кг-ан* өлгөн берип турган болзо, уйга канча килограммнан берип турды?

259. Моторлу кеме 9 часка 315 *км* өткөн. Ол ок түргениле барза, 560 *км-ди* ол канча часка өдөр?

260. Эки школ жаба 135 парта садып алган. Баштапкы школ парталар садып аларына 5 070 сал., экинчизи — 3 705 сал. берген. Кажы ла школ канча партадан алар учурлу?

261. Алдындагызына түней бодолголор тургузып алар.

262. Бастыразы 127 *м* 3 түрбек түней чекпен садып алган. Баштапкы түрбек 3 570 сал-го, экинчизи 3 230 сал-го, учинчизи 3 995 сал-го турган. Кажы ла түрбекте канча метрден чекпен болгон?

263. 2 кайырчак түней сортту конфеттин бескези жаба 105 *кг*. Баштапкы кайырчак 1 062 сал., экинчизи 234 сал-го јенил туруп јат. Кажы ла кайырчактын бескези канча?

264. 2 уй кижн бескези ... *кг* бир таар картошко садып алган. Садып аларда баштапкы уй кижн ... сал. берген, экинчизи ... сал. берген. Кажы ла уй кижиге канча килограмм картошкодон аларга *келижер*? (Тоолорды таап тургузала, бодолгоны бодоор.)

265. Магазинде баштапкы күн 6 656 салковойго, экинчизинде 7 644 сал-го чөйгөндөр саткан. Баштапкы күнде экинчизинен 19 чөйгөнгө ас саткан. Бу 2 күннин кажызында ла канча чөйгөннөн саткан?

266. Товарный поезд баштапкы күнде 900 км, экинчизинде ол ок түргениле 765 км өткөн. Поезд баштапкы күнде экинчизинен жолдо 3 час көп болгон.

Бу эки күннин кажызында ла поезд жолдо канча частан болды?

267. 2 кезинти түнгей сорт бөс садып алган. Баштапкы кезинти ... сал-го, экинчизи ... сал-го турган. Баштапкызы экинчизинен ... м-ге узун болзо, кажы ла кезинтиде канча метрден болгон? (Тоолорын таап тургузала, бодолгоны бодоп салар.)

268. 3 түрбек түнгей бөс 6 240 сал-го туруп жат. Баштапкы түрбекте 47 м, экинчизинде 37 м. Бу бөстин 12 метри 624 сал-го туруп жаткан болзо, үчинчи түрбекте канча метр?

269. Магазинге 52 сал-дон 75 чөйгөн лө бир канча уютугтар экелген. Бастыра жетирген товар 4 992 сал-го турган. 4 уютугтын баазы 3 чөйгөннин базына түнгей болзо, канча уютуг экелди?

Ж а к ы л т а. Бастыра жетирген товар 5 772 сал-го турган деп ала-ла, бу бодолгоны катап бодоор.

270. Магазинге 2 кайырчак түнгей сорт конфет экелген. Баштапкы кайырчакта конфет ... салковойго турган, экинчи кайырчактагызы ононг ... сал-го ас турган. Экинчи кайырчакта конфет баштапкызынан ... кг-га ас болордо, кажы ла кайырчакта канча килограммнан конфет болды? (Тоолорды таап тургузала, бодолгоны бодоор).

271. Кийим көктөөр артель бастыразы 110 м түнгей сорт 2 түрбек чекпен алган. Баштапкы түрбек 6 840 сал-го, экинчизи 6 360 сал-го турган. Жаан түрбектен пальто ло костюмдар көктөөгөн, је пальто көктөөрине костюмдардан 2 катап көп чекпен чыгымдаган. Пальто көктөөрине ле костюмдар көктөөрине канча метрден чыгымдаган?

272. Жолдын кабортозын самолёт часка 240 км түргени ле 7 часка учуп өткөн, арткан жолун дезе часка 210 км түргениле учуп өткөн. Бастыра жолун самолёт канча часка учуп өтти?

273. 3 кг кулурдан 4 кг калаш болуп жат. 75 кг кулурдан канча килограмм калаш болор?

274. Садта вишнянын 105 база грушанын бир канча агажын отургузып салган. Вишнянын кажы ла 7 агажына грушанын 3 агажы келижип турган. Грушанын агажынан канчаны отургускан?

275. ... кг тарааннан ... кг соккон тараан болуп жат.

... кг тарааннан канча килограмм соккон тараан болор?
(Тоолорун таап тургузала, бодолгоны бодоп салар.)

276. Школдын столовыйына бастыразы 960 сал-го түней тоолу терен ле тайыс тарелкалар садып алган. Терен тарелканын баазы 10 сал., тайызынын 6 сал. а) Тайыс тарелкалардан канчаны, терен тарелкалардан канчаны, садып алган? б) Кажы ла тарелкалар учун канча салковой төлөгөн?

277. Алдындагызына түней бодолголор тургузып алар.

278. Меховой магазинде түней тоолу түлкүнинг, койоннын ла тийиннин терелери болгон. Түлкүнинг кажы ла терези 240 сал-го, койондыйы 50 сал-го, тийиндийи 36 сал-го турган, бастыра терелердин баазы 24 450 салковой болгон. Түлкүнинг, койоннын ла тийиннин терелери башка канчадан турды?

279. Эки уулчак 120 кузук үлешкен. Бирүзине 2 кузуктан канча катап жедишкен, анча ок катап экинчизине 3 кузуктан жедижер эдип үлешкен болзо, кажы ла уулчакка канча кузуктан жедишти?

280. Совхоз городко бастыразы 1620 кг вишня ла јер јилек ийди. Кажы ла 7 кг вишняга 5 кг јер јилек келижип турган. Совхоз канча кире вишня ла канча кире јер јилек ийди?

281. Эки насос јаба 6 435 көнөк суу чыгара тартты. Баштапкы насос бир минутка 75 көнөк, экинчизи дезе 68 көнөктөн суу чыгара тартып турган болзо, кажы ла насос канча көнөктөн суу чыгара тартты?

282. Састы кургадарга узуну 1 080 м канава казар керек болгон. Бир јер казачы бу канаваны 40 күнге, экинчизи 60 күнге казып бүдүрер. Олор јаба иштезе канаваны канча күнге казып салар?

Ж а к ы л т а. Канаванын узунун 720 м казар керек деп эделе, бу бодолгоны катап бодоп салар.

283. Эки пристаньнын ортозы 180 км. Эки кереп бу пристаньдардан јангыс өйдө чыгып, токтобойло, бирүзи бирүзине удур келгилеп јат. Бир кереп часка 21 км, экинчизи 24 км өдүп турган.

а) Керептер канча частын бажында туштажар?

б) Кажы ла кереп туштажарына јетире канча километр өдөр?

284. Алдындагызына түней бодолголор тургузар.

285. Суунын алдыла јүрер эки кеме ортозы 630 км эки порттон эртең тура 8 часта бирүзи бирүзине удур чыкты. Бир кеме часка 23 км-ден, экинчизи—19 км-ден өдүп турган. а) Кемелер качан тушташты? б) Кажы ла кеме туштажарына јетире канча километр өтті?

286. Кереп ле парусту судно бирүзи бирүзине удур

желгилейт. Кереп часка 38 км-ден, парусту судно—12 км-ден өдөт. а) Озо баштап омордын ортозы 1050 км болгон болзо, омор канча частын бажында туштажар? б) Кереп туштажарына жетире парусту суднодон канча кире көп өдөр?

287. Ортозы ... км эки жерден жангыс өйдө бирүзү бирүзине удур жойу эки кижин базып чыкты. Баштапкызы часка ... км-ден, экинчиси ... км-ден өткөн. Кажы ла кижин туштажарына жетире канча километрден өттү? (Тоолорды таап тургузала, бодолгоны бодоп салар.)

288. 25 акчадан почтовый открыткалар ла 40 акчадан маркалар түнөй тоолу садып алган. Маркалар учун открыткалардан 1 сал.20 акчага көп төлөгөн.

а) Канча открытка ла канча марка садып алган?

б) Открыткалар учун канча, маркалар учун канча кире акча төлөгөн?

289. Алдындагызына түнөй бодолголор тургузар.

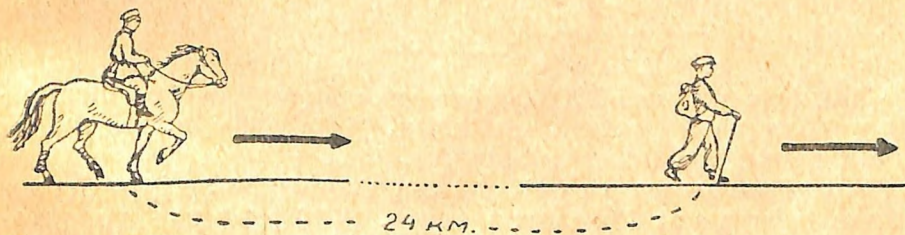
290. Бассейндеги сууну чыгара тартарга, жангыс өйдө эки насос тургускан. Баштапкы насос минутка 136 көнөк суу, экинчиси—108 көнөк суу чыгара тартып турган.

а) Баштапкы экинчизинен 2940 көнөккө көп чыгара тартып турган болзо, эки насос канча кире өй иштедилер?

б) Кажы ла насос канча көнөк суу чыгара тартты?

291. Эки гидроплан жангыс өйдүн туркунына учкылады. Баштапкызы часка 270 км-ден, экинчиси—225 км-ден өлүп турган. Баштапкызы экинчизинен 360 км-ге көп учуп барган болзо, омор канча час учкылады?

292. Ортозы 24 км болгон эки городтон жойу кижин ле таң атту кижин жангыс жер жаар ууланып, жангыс өйдө чыккылады. Таң атту кижин часка 12 км-ден, жойу кижин 4 км-ден барган. Атту кижин жойу кижиге канча частын бажында жедишти?

293. Журттаң часка 7 км-ден өдөр унаа атанды. Ол 20 км жүре берерде, часка 12 км-ден өдөр таң атту кижин оны ээчий атанды. Таң атту кижин унаага канча частын бажында база деревнеден канча кире ыраак жерде жедижер?

294. Кош тартар керел пристаньянан чыгып, часка 18 км-ден өдүп турган. 4 частын бажында онын кийининен часка 30 км-ден өдөр моторлу кеме ийген. Моторлу кеме пристаньянан канча кире ыраак жерде керепке једижер?

295. Кажы ла кой орто тооло 5 кг арулабаган түк берип турган. Ондый 9 кг түкти јунган кийининде, бескезинде 2 кг түк јетпей турган болзо, 3 780 койдон канча кире арулаган түк болор?

Л а к ы л т а. Бастыразы 1 620 кой болгон деп алала, бу бодолгоны катап бодоп салар.

296. Баржадан 9 500 досконы түжүрип тажыырга 8 ишмекчи јалдап алган. 3 частын бажында ологро болужарга база 5 ишмекчи јалдап алган. Кажы ла ишмекчи часка 125 доскодон түжүрип тажыган болзо, олог ончо досколорды канча частын бажында түжүрип салдылар?

297. Ортозы 396 км болгон эки пристаньянан јангыс бйдө улус тартар ла товарлар тартар керептер бирүзи бирүзине удуга чыккылады. Улус тартып турар кереп часка 26 км өдүп турды, товарлар тартар кереп 8 км-ге ас өдүп турды. Кажы ла кереп туштажарына јетире канча километр өтті?

298. Бир школ 6220 сал-го 28 стол ло 12 шкаф садып алган, экинчизи 3750 сал-го ондый ок 15 шкаф, учинчизи дезе 18 стол ло 7 шкаф садып алган. Учинчи школ садып алган немелери учун канча кире акча төлөди?

299. Ортозы ... км болгон эки јерден 2 автомобиль јангыс јер јаар ууланып, јангыс бйдө атандылар. Баштапкызы часка ... км-ден, экинчизи дезе ... км-ден өдүп турган. Экинчи автомобиль баштапкызына канча частын бажында једишти? (Тоолорын таап тургузала, бодолгоны бодоп салар.)

300. Эки школго 840 учебникти, бирүзине экинчизинен 60 учебникке көп једижер эди, үлөп берген. Кажы ла школ канча учебниктен алган?

301. 1938 јылда СССР-дин городторында ла јурт јерлеринде бастыразы 1829 школ эткен, јурт јерлерде городтогызынан 663 школго көп эткен. Бу јылда городтордо канча, јурт јерлерде канча школ эткен?

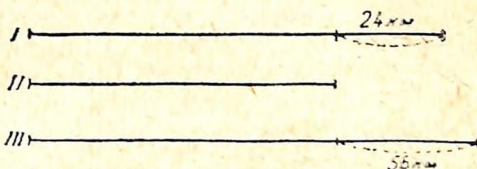
302. 1950 јылда бистин заводтор грузовой ло легковой 493600 машина чыгарар учурлу болгон, грузовой автомобильдер легковойларынан 362400-ке көп. 1950 јылда кажы ла автомобильдерди канчадан чыгарар учурлу болгон?

303. Эки кайырчакта 52 кг жаңыс сорт конфет болгон; баштапкы кайырчакта экинчизинен 6 кг-га көп. Баштапкызы экинчизинен 108 сал-го баалу болордо, кажы ла кайырчак конфет канчага турды?

304. Ипмекчининг билезинде адазы, энези ле уулы иштегилейт. Ончозы жаба айына 2570 сал. иштегилейт. алгылайт. Адазы 925 сал., энези уулынан 75 сал-го көп иштеп алат. Энези ле уулы айына канча салковойдон иштеп алып жат?

305. Эки түрбек түңей чекпен учун 5280 сал. төлөгөн. Түрбектердин экилезинде 88 м болгон; баштапкызында экинчизинен 12 м-ге көп болгон. Кажы ла түрбек чекпен канчага турды?

306. Кереп 3 күнге 848 км өткөн, экинчи күнде баштапкы күннен 24 км-ге, үчинчи күндегизинен десе 56 км-ге ас өткөн. Кереп бу үч күннин кажызында ла канча километрден өткөн?

307. Январь, февраль ла март айлардын туркунына бөс эдетен фабрика 11768 түрбек бөс эдип чыгарган, февральда январьдагызынан 212 түрбекке көп, мартта февральдагызынан 160 түрбекке көп чыгарган. Фабрика бу үч айдын кажызында ла канча түрбектен бөс эдип чыгарган?

308. 8 атка 6 күнге жеткедий сула белетеп алган. Бу белетеп алган сула 1 атка, 12 атка канча күнге једер?

309. Уч класста ... үренчик. Баштапкы класска көрө, экинчизинде ... үренчикке көп, үчинчизинде десе ... үренчикке көп. Кажы ла класста канча үренчиктен? (Тоолорын таап тургузала, бодолгоны бодоп салар.)

310. Колхозто 105 уйга 120 күнге жеткедий силос белетеп салган. Бу белетеп салган силос 140 уйга канча күнге једер?

311. Алдындагызына түңей бодолголор тургузар.

312. 15 плотник тураны 28 күнге тудуп салган. Ол ок иштин арбыныла иштезе, 35 плотник ондый ок тураны канча күнге тудуп салар эди?

313. Керепте 48 кижиге 25 күнге азык белетеп салган. Улустары десе 2 кижиге көп болуп калган. Белетеп алган азык канча күнге једер?

314. ... јерказачы канаваны ... күнге казып салган. Узун ондый ок канаваны ол ок иштин арбыныла ... јерказачы канча күнге казып салар? (Тоолорын таап тургузала, бодолгоны бодоп салар.)

315. Бир атка 1 күнге 4 кг сула берип јат. 5 атка 3 күнге канча килограмм сула берер керек? (Сагышта бодоор.)

316. 3 уйга 1 күнге 24 кг силос берип јат. 5 уйга 6 күнге канча кире силос керек?

317. 85 кой күнине 170 кг өлөң јийт. 125 койго 108 күнге јипрге канча кире өлөң керек болор?

318. 16 јерказачы узуну 1872 м канаваны 9 күнге казып бүдүрер аргалу. 27 јерказачы 14 күнге канча кире узун канаваны казып бүдүрер аргалу?

319. Алдындагызына түней бодолголор тургузып алар.

320. 18 кижиден турган кош тажычылардын бригадасы 8 часка 288 т аш тажып түжүргөн. Иштин ол ок арбыныла 25 кош тажычы 7 часка канча тонна аш тажып түжүрер?

321. ... јерказачы ... күнге узуну ... м канаваны казып салган јерказачы күнге ол ок иштин арбыныла канча кире узун канаваны каскылап салар? (Тоолорын таап тургузала, бодолгоны бодоп салар.)

322. Ишмекчи январь айда 960 сал., февральда 1020 сал., мартта 1200 сал. иштеп алган. Ишмекчинин бу өйдө орто тооло айына иштеп алганын бодоп чыгарар.

323. Ишмекчи үй кижии 5 айдын туркунына кажы ла ай сайын 840 сал-дон, 7 айдын туркунына айына 960 сал-дон иштеп алып турган. Ишмекчи үй кижинин орто тооло айына иштеп алып турганын бодоп чагарар.

324. Совхозто 840 кой, 280 койдун кажызынан ла 6 кг-нан түк алган, арткандарынан дезе 3 кг-нан алган. Орто тооло бир койдон канча кире түк алган?

325. Колхозтын фермазында 60 уйдун кажызы ла жылдын сайын 2520 л-ден, 24 уйдун кажызы ла 2880 л-ден, 6 уйдун кажызы ла 3140 л-ден сүт берген. Бир уй орто тооло жылдын сайын канча литр сүт берген?

326. Перолу ручканын баазы 30 акча. 2 перолу ондый ок-ручка 60 акчага туруп јат. Ручканын баазы канча, перонын баазы канча?

327. 6 пластинкалу патефон 1310 сал-го турат. Он пластинкалу ондый ок патефон 1350 сал-го турды. Патефоннын баазы канча, пластинканын баазы канча?

328. Амыраар турага озо баштап 12 стол ло 45 отургуш садып алган, садып алган немелер учун 2460 сал. төлөгөн. Экинчизинде ол ок баала 12 стол ло 58 отургуш садып алган, је баштапкызынан 312 сал-го көп төлөгөн. Стол ло отургуш башка канчадан турды?

329. 26 таар картошко ло 17 таар кулур бескеге 2 764 кг базып јат, 35 таар картошко ло 17 таар кулур дезе бескеге 3250 кг базып јат. Сурагын тургузала, бодолгоны бодоп салар.

330. Бир фермада 125 уйды ла 78 атты азыраарга күнине 2592 кг өлөң берип турган. Экинчи фермада 109 уйды ла 78 атты азыраарга күнине 2400 кг өлөң берип турган.

Бир атка кўнине канча кире өлөн, бир уйга канча кире өлөн берип турган?

331. Жүртхозяйственный машиналардын складында аш үрендеер 32 машина, аш согор 12 машина болгон. Бир совхозко аш үрендеер 14 машина ла аш согор машиналардын бастыразынын кабортозын 23230 сал-го садып ийген. Экинчи совхозко аш үрендеер ле аш согор машиналардын артканын 24510 сал-го саткан. Аш үрендеер машина канчага, аш согор машина канчага турды?

332. Завод бир айдын туркунына аш үрендеер 1872 машина чыгарар учурлу болгон. Социалистический мөрөйдин шылтузында заводтын ишчилери баштапкы 9 кўннин туркунына аш үрендеер 675 машина чыгарды, онын кийининде озор кўнине алдындагызынан 10 машинага көп чыгарар болды. Бу айла 26 иштеер кўн болгон болзо, завод айдын планын канчага ажыра бүдүрди?

333. Амыраар турага 25 стол ло столдордон 6 катап көп отургуштар садып алган. Бастыра садып алган немелер учун 7 075 сал. төлөгөн. 5 отургуш 140 сал-го турарда, столдын баазы канча болды?

334. Жаскыда колхозтын садында яблонянын, сливанын ла грушанын 600 төс агажын отургустылар. Яблонялар бастыра агаштардын $\frac{3}{5}$ улүзи болгон. Грушанын кажы ла 3 агажына сливанын 5 агажы келижип турган болзо, канча төс груша ла канча төс слива отургускан?

Ж а к ы л т а. Бастыра 1200 агаш отургускан деп әделе, бу бодолгоны катап бодоор?

335. Книгалар салар эки шкафта 1 536 книга болгон. Баштапкы шкафтан 156 книганы, экинчизинен 3 катап көп книгаларды алып ийерде, шкафтарда книгалардын тоозы түнгей артып калды. Кажы ла шкафта озо баштап канча книгалан болгон?

336. Уч самолёттон турган звено 720 кг бензинди учар 5 часка коротты. Ондый 18 самолёттон турган эскадрилья учар 7 часка канча киллограмм бензин кородор?

337. Школго 4 750 сал-го 38 шкаф садып алган база 45 стол. Стол шкафтан 68 сал-го жеңил. Шкафтар учун, столдорго көрө, канча кире көп төлөгөн?

338. Бир автомобиль 318 км, экинчизи 312 км өткөн. Баштапкы автомобиль 3 км жолго 400 г, экинчизи 4 км жолго 450 г бензин короткон. Кажы автомобиль көп бензин короткон? Канча кирега көп?

Я к ы л т а. Баштапкы автомобиль 438 км, экинчиси 456 км өткөн деп эделе, бу бодолгоны катап бодоп салар.

339. Вагонго бастыразы 14 364 кг кулурлу ла жармалу түней тоолу таарларды салган. Кажы ла кулурлу таар бескеле 89 кг-нан баскан, жармалу таар десе 34 кг-нан баскан. Кулур жармадан канча киреге көп салынган?

340. 18 таар арыш ла 14 таар сула бескеге 2336 кг базып жат, 20 таар арыш ла 14 таар сула десе 2 496 кг базып жат. Бир таар арыштын ла бир таар суланын бескези канча?

341. Балдардын туразына түней баала 3 таар яблоко садып алган. Баштапкы таарда ... кг болгон, экинчизинде ... кг, учинчизинде ... кг. Экинчи таар учинчизинен ... салго көп турган. Яблоколу кажы ла таар канчага турды? (Тоолорын таап тургузала, бодолгоны бодоп салар.)

342. Полярный станцияда 15 кижиге 420 күнге азык белетеп салган. Же улустары десе 3 кижиге ас болуп калган. Белетеген азык канча күнге жедер?

343. Завод 2 жылга ... станок чыгарган. Баштапкы жылда экинчизинен ... станокко ас чыгарган. Кажы ла жылда завод канча станоктон чыгарган? (Тоолорын таап тургузала, бодолгоны бодоп салар.)

344. Бастыра ойинде түней түргениле өдүп, кереп эки күнге 1 216 км өткөн. Баштапкы күнде ол 17 час жүзүп жүрген, экинчи күнде 4 часка көп. Ол күнүн сайын канча километрден өдүп турды?

345. Бассейнге эки труба өткүрүп салган. Баштапкы трубаны 4 часка, экинчизин 6 часка ачып ийзе, бассейнге 10 628 көнөк суу урулар. Баштапкы трубаны 7 часка, экинчизин 6 часка ачып ийзе, 13 883 көнөк суу урулар. Кажы ла труба часка канча көнөк суу берип жат?

346. Совхозто үч жалаңнан 2 575 ц буудай жууп алган. Баштапкызынан 576 ц жууган, экинчизинен, учинчизине көрө, 89 ц-ге көп жууган. Экинчи ле учинчи жалаңнан алдынан башка канча центнерден буудай жууп алган?

Я к ы л т а. Совхозто бастыра 2 965 ц буудай жууп алган деп алала, бу бодолгоны катап бодоор.

347. Дирижабль эки күнге 5 400 км учуп өткөн, баштапкы күнде экинчизинен 810 км-ге көп өтти. Бастыра 40 час учуп жүрген болзо, дирижабль бу эки күннин кажызында ла канча частан учуп жүрди?

348. 1950 жылда бистин ороондо сүттин ле өзүмнин 1 155 000 т сарјузын эдер, өзүмнин сарјузы сүттийинен 605 000 тоннага көп чыгарар эди темдектеген. 1950 жылда сүттин ле өзүмнин сарјузы алдынан башка канча кн-реден чыгарары темдектелген?

349. Поезд жылдын баштапкы 5 айында ай сайын 16 200 *км-ден* өдүп турган, арткан 7 айында дезе айына 17 100 *км-ден* өткөн. Поезд орто тооло айына канча километрден өдүп турган?

350. Текстильный фабрика айдын туркунына ситца, ак бөс лө бумазеяны 13 685 түрбек эдип чыгарган. Ситца ак бөстөн 3 катап көп; бумазея ак бөстөн 4 катап ас. Сурагын тургузала, бодолгоны бодоп салар.

351. Беш жылдын планы аайынча 1950 жылда бистин ороондо 19 500 000 *т* чой ло 25 400 000 *т* болот чыгарар эдип темдектелген. Вагонго 20 *т-дан* коштоор болзо, бу кирези чой ло болотты тартарга канча вагон керек болорун бодоп чыгарар.

352. Колхозчынын билезине трудкүндөр аайынча канча кире акча ла аш келижип турганын билерге керек эдип, бодолго тургузып алар.

353. Калганчы 5 жылдын туркунына слердин районнын школдорында үренчиктердин тоозы канча киреге көптөгөннн билерге керек эдип, бодолго тургузып алар.

Сүмелү бодолголор.

354. Кассанын эки бөлүгүндө кажызында ла 1 560 салковойдон акча јаткан. Баштапкы бөлүгүнен бир канча акчаны алып алган, экинчизинен дезе баштапкы бөлүгүндө канча кире акча арткан, анчаны алып алган. Кассанын эки бөлүгүндө канча кире акча арткан?

355. Кандый да тооны 8-ке үлеер керек болгон. Онын ордына үренчик ол тооны 8-ке катаптап ийерде, произведенийнезинде 2 240 боло берген. Үлеген болзо, кандый тоо болор эди?

II. Адалганду тоолор.

1. Метрический системада адалганду тоолорды ооктооры ла кубултары.

Узуннын кемјүзи. Бескенин кемјүзи.

$$1 \text{ к.м} = 1000 \text{ м}$$

$$1 \text{ м} = 10 \text{ д.м}$$

$$1 \text{ д.м} = 10 \text{ с.м}$$

$$1 \text{ с.м} = 10 \text{ м.м}$$

$$1 \text{ т} = 10 \text{ ц} = 1000 \text{ кг}$$

$$1 \text{ ц} = 100 \text{ кг}$$

$$1 \text{ кг} = 1000 \text{ г}$$

356. а) Узуннын метрден јаан кемјүзин адап берер.

б) Узуннын метрден кичинек кемјүзин адап берер.

357. Метрде канча сантиметр? Канча миллиметр?

358. а) Бескенин килограммнан јаан кемјүзин адап берер.

б) Бескенин килограммнан кичинек кемјүзин адап берер.

359. Бир канча тегин адалганду тоолорды адап берер.

360. Бир канча бириктирилип тургузылган адалганду тоолорды адап берер.

Тоонун кийининде кандый бир кемјүнүн ады турган болзо, ондый тооны адалганду тоо деп адап јат.

Тоонун кийининде кемјүнүн јангыс ады турган болзо, ондый тооны тегин адалганду тоо деп адап јат.

Тоонун кийининде јангыс кемјүнүн башка-башка аттары турган болзо, ондый тооны бириктирилип тургузылган адалганду тоо деп адап јат.

361. а) Узунын (тууразын, бийигин) көргүзин турган тегин адалганду 3 тоо адап берер.

б) Бескезин көргүзин турган тегин адалганду 3 тоо адап берер.

362. а) Узунын көргүзип турган бириктирилип тургузылган адалганду 3 тоо адап берер.

б) Бескезин көргүзип турган бириктирилип тургузылган адалганду 3 тоо адап берер.

363. Кажы тоо жаан: 5 м бе эмезе 500 см бе? 7 ц бе эмезе 680 кг ба?

Адалганду тооны кандый бир жаңыс жабыс кем-жүний бирлерине көчүргенин ооктооры. деп адап жат.

Адалганду тооны кандый бир бийик кемжүний бирлерине көчүргенин кубултагы деп адап жат.

364. Ооктоор:

а) 5 км-ди метрлерге; дециметрлерге;

б) 7 м-ди дециметрлерге; сантиметрлерге; миллиметрлерге;

в) 4 км-ди граммдарга;

г) 8 т-ны центнерлерге; килограммдарга.

365. Бу берилген тоолорды бийик адалганду кемжүлерге табынча кубултагы: 30 000 дм; 70 000 см; 5000 ц; 60 000 ц.

366. Көчүрер:

а) сантиметрлерге: $\frac{1}{2}$ м; $\frac{1}{5}$ м; $\frac{1}{10}$ м;

б) граммдарга: $\frac{1}{2}$ кг; $\frac{1}{4}$ кг; $\frac{1}{8}$ кг.

367. а) $\frac{1}{4}$ м, $\frac{3}{4}$ м, $\frac{9}{10}$ м канча сантиметр болуп жат?

б) $\frac{1}{10}$ кг, $\frac{1}{4}$ кг, $\frac{7}{10}$ кг канча грамм болуп жат?

368. а) Миллиметрге ооктоор: 2 дм 5 см; 3 м 4 дм.

б) Граммдарга ооктоор: 7 кг 108 г; 3 кг 4 г.

369. Бу берилген тегин адалганду тоолорды бириктирилип тургузылган адалганду тоолорго көчүрер: 3 254 см 7 324 г; 2 536 м.

370. Метрлерге ооктоор:

3 км 2 м	7 км 75 м	1 км 125 м	20 км 4 м
5 км 4 м	4 км 50 м	6 км 850 м	30 км 60 м

371. Граммдарга ооктоор:

8 кг 4 г	5 кг 27 г	2 кг 750 г	40 кг 5 г
2 кг 6 г	3 кг 70 г	1 кг 900 г	50 кг 93 г

372. Берилген тоолорды ооктоор:

а) 7 м 5 дм	5 см 8 мм	2 м 8 см	3 км 40 м
3 м 3 дм	4 см 2 мм	4 м 5 см	3 км 400 м

б) 2 кг 5 г	5 ц 8 кг	3 т 7 ц	5 т 3 кг
4 кг 78 г	7 ц 25 кг	2 т 1 ц	7 т 42 кг

в) 7 дм 5 см 8 м 2 см 4 км 9 м 5 км 23 м
 8 дм 8 см 3 м 9 см 8 км 6 м 9 км 830 м

г) 1 т 2 ц 3 ц 14 кг 1 т 8 кг 2 т 300 кг
 3 т 1 ц 5 ц 80 кг 3 т 15 кг 2 т 20 кг

д) 70 км 5 м 30 км 90 м 10 км 900 м 20 м 7 см
 10 км 4 м 20 км 11 м 20 км 308 м 30 м 40 см

е) 10 т 5 кг 50 т 30 кг 10 т 700 кг 10 ц 5 кг
 20 т 8 кг 40 т 24 кг 30 т 800 кг 20 ц 15 кг

373. Акчаларга ооктоор:

6 сал. 5 акча 3 сал. 2 акча 8 сал. 1 акча
 10 сал. 26 акча 30 сал. 15 акча 100 сал. 80 акча

374. Берилген тоолорды килограммдарга ооктоор:

7 ц 5 кг; 30 ц 8 кг; 3 т 2 ц; 30 т 4 ц.

375. 1937 жылда 24 августта лётчик Кайтанов 11 037 м өрө бийиктен 427-чи катап калып ийген. Калыган жердин бийигин бириктирилип тургузылган адалганду тооло бичип салар.

376. Бийик атту кемјүлөрлө көргүзөр:

а) 720 мм 52 300 см 450 дм 342 см
 5 230 мм 184 500 см 2 340 дм 560 см

б) 450 ц 840 г 8 300 кг 235 ц
 1 830 ц 3 360 г 15 200 кг 372 ц

377. Берилген тоолорды бийик атту кемјүлөргө кубултар:

а) 303 дм 405 см 2 008 мм 753 см
 1 704 дм 4 005 см 12 006 мм 1 284 см

б) 504 ц 8 005 г 3 009 кг 4 015 кг
 1 207 ц 32 008 г 5 006 кг 11 024 кг

в) 3 040 мм 4 020 см 5 080 м 3 024 м
 12 050 мм 32 070 см 13 020 м 24 035 м

г) 7 030 ц 30 020 кг 74 010 г 3 207 ц
 24 010 ц 150 070 кг 243 010 г 37 009 ц

д) 4 025 м 5 075 дм 2 408 см 4 007 см
 25 040 м 17 050 дм 34 080 см 43 004 см

е) 3 704 кг 7 032 ц 42 053 г 5 003 г
 45 010 кг 12 403 ц 750 240 г 12 006 г

378. Бу тоолордо канча тонна база канча центнер:

2 007 ц; 20 642 кг; 400 250 кг?

379. Берилген тоолорды бийик атту кемжүлөргө кубултар:

702 ак.; 4 023 ак.; 1 007 ак.; 24 005 ак.

380. СССР-де аштын түжүмү 8 млрд. пудтан ажып жат. Бир пудта 16 кг деп алала, бу тооны тонналарга көчүрөр.

2. Метрический системада адалганду тоолорды кожоры ла айрыры.

381. Бийиктен түжүп жаткан таш баштапкы секундта 4 м 9 дм өдүп жат, ошон арыгы кажы ла секунд сайын алдындагызынан 9 м 8 дм-ге көп түжөт. Таш 3 секунд түшкөн болзо, ол канча кире бийиктен түшкөн.

382. $15\text{ м } 5\text{ дм} + 3\text{ м } 6\text{ дм}$ $23\text{ т } 8\text{ ц} + 4\text{ т } 5\text{ ц}$
 $34\text{ м } 6\text{ дм} + 4\text{ м } 8\text{ дм}$ $42\text{ т } 7\text{ ц} + 12\text{ т } 4\text{ ц}$
 $46\text{ м } 8\text{ дм} + 3\text{ м } 6\text{ дм}$ $50\text{ т } 8\text{ ц} + 25\text{ т } 8\text{ ц}$

383. $1\text{ дм } 8\text{ см} + 8\text{ дм } 3\text{ см}$ $34\text{ т } 4\text{ ц} + 13\text{ т } 8\text{ ц}$
 $2\text{ дм } 5\text{ см} + 6\text{ дм } 8\text{ см}$ $63\text{ т } 9\text{ ц} + 16\text{ т } 5\text{ ц}$
 $4\text{ дм } 4\text{ см} + 3\text{ дм } 6\text{ см}$ $72\text{ т } 3\text{ ц} + 27\text{ т } 8\text{ ц}$

384. $7\text{ м } 56\text{ см} + 2\text{ м } 16\text{ см}$ $8\text{ м } 15\text{ см} + 3\text{ м } 6\text{ см}$
 $8\text{ м } 32\text{ см} + 4\text{ м } 78\text{ см}$ $6\text{ м } 5\text{ см} + 9\text{ м } 4\text{ см}$
 $12\text{ м } 43\text{ см} + 7\text{ м } 57\text{ см}$ $13\text{ м } 6\text{ см} + 6\text{ м } 94\text{ см}$
 $41\text{ м } 86\text{ см} + 38\text{ м } 19\text{ см}$ $52\text{ м } 8\text{ см} + 7\text{ м } 92\text{ см}$

385. Счётко салып кожор:

18 сал. 37 ак. + 15 сал. 42 ак.
23 сал. 53 ак. + 40 сал. 28 ак.
44 сал. 17 ак. + 40 сал. 83 ак.
14 сал. 4 ак. + 18 сал. 36 ак.
135 сал. 95 ак. + 14 сал. 5 ак.
256 сал. 62 ак. + 43 сал. 17 ак.

386. $35\text{ км } 250\text{ м} + 18\text{ км } 825\text{ м}$
 $49\text{ км } 25\text{ м} + 10\text{ км } 75\text{ м}$
 $58\text{ км } 32\text{ м} + 11\text{ км } 968\text{ м}$
 $64\text{ км } 43\text{ м} + 35\text{ км } 57\text{ м}$
 $24\text{ т } 720\text{ кг} + 30\text{ т } 280\text{ кг}$
 $31\text{ т } 859\text{ кг} + 87\text{ т } 185\text{ кг}$
 $24\text{ кг } 62\text{ г} + 15\text{ кг } 39\text{ г}$
 $47\text{ кг } 5\text{ г} + 38\text{ кг } 95\text{ г}$

387. Кажы ла эжер кожулачыларды кошкочынаг тегин адалганду тоо болор эдип, 4 кожулачынын суммазын сагышта таап алар.

- а) 5 сал. 14 ак.; 52 сал. 23 ак.;
9 сал. 77 ак.; 44 сал. 86 ак.
- б) 63 м 85 см; 44 м 7 см; 36 м 15 см; 5 м 93 см.
- в) 6 ц 4 кг; 19 ц 96 кг; 28 ц 45 кг; 31 ц 55 кг.

388. Жаан ла кичинек үренчиктердин сынын кемийте, бирүзи бирүзинен канча киреге бийигин бодоп чыгарар.

389. 48 м 5 дм—12 м 7 дм 36 м 2 ц—18 м 6 ц
53 м 4 дм—52 м 6 дм 45 м 5 ц—44 м 7 ц
72 м 8 дм—36 м 9 дм 73 м 2 ц—27 м 8 ц

390 52 дм 8 см—34 дм 9 см 23 м 2 ц—15 м 6 ц
75 дм 4 см—57 дм 6 см 52 м 4 ц—26 м 8 ц
83 дм 5 см—72 дм 7 см 67 м 8 ц—18 м 9 ц

391. 18 м 34 см—5 м 42 см 42 ц 17 кг—34 ц 32 кг
27 м 42 см—17 м 51 см 30 ц 8 кг—12 ц 15 кг
23 м 2 см—15 м 14 см 24 ц 5 кг—17 ц 8 кг

392. 3 м—87 см 5 м—5 см 8 ц—36 кг 9 ц—9 кг
4 м—62 см 4 м—4 см 10 ц—57 кг 6 ц—6 кг

393. Айрырын сөтлө бүдүрер:

63 сал. 56 ак.—57 сал. 28 ак.
74 сал. 62 ак.—43 сал. 39 ак.
84 сал. 25 ак.—28 сал. 16 ак.
52 сал. 30 ак.—39 сал. 19 ак.
71 сал. 34 ак.—28 сал. 38 ак.
30 сал. 20 ак.—17 сал. 7 ак.

394. 76 км 451 м—25 км 849 м
44 км 25 м—17 км 34 м
52 км 73 м—51 км 79 м
26 км 5 м—19 км 8 м
64 км 347 м—39 км 988 м
72 км 35 м—13 км 67 м
24 км 5 м—23 км 95 м
15 км 4 м—14 км 995 м

$$\begin{array}{r|l}
 395. \quad 80 \text{ м } 245 \text{ кг} - 16 \text{ м } 243 \text{ кг} & 34 \text{ кг } 230 \text{ г} - 23 \text{ кг } 240 \text{ г} \\
 45 \text{ м } 15 \text{ кг} - 32 \text{ м } 18 \text{ кг} & 58 \text{ кг } 45 \text{ г} - 30 \text{ кг } 56 \text{ г} \\
 36 \text{ м } 5 \text{ кг} - 17 \text{ м } 20 \text{ кг} & 10 \text{ кг } 52 \text{ г} - 8 \text{ кг } 7 \text{ г} \\
 12 \text{ м } 8 \text{ кг} - 11 \text{ м } 99 \text{ кг} & 10 \text{ кг } 4 \text{ г} - 9 \text{ кг } 6 \text{ г}
 \end{array}$$

396. Берилген тоолордон 29 кг-ды айрыыр:

5 ц; 5 ц 5 кг; 7 м; 8 м 6 ц; 10 м 4 ц.

397. Товар ла упаковканын бескези (товарды орогон, ол эмезе салган кайырчагы) жаба 20 кг 25 г. Товардын бескези 18 кг 750 г. Товар упаковкадан канча киреге уур?

398. Колхоз аш урар јерге бастыразы 20 м ашты 3 обозло атандырды. Баштапкы ла экинчи обоз кожо 13 м 4 ц тартып бараткан, баштапкызы ла үчинчизи—12 м 5 ц. Кажы ла обоз канча киреден аш тартып баратты?

399. Пальто, бөрүк ле сабарлу меелей учун 733 сал. 25 ак. төлөп берген. Пальто ло сабарлу меелей кожо 685 сал. 75 ак. турган, бөрүк ле сабарлу меелей дезе 58 сал. 25 ак. турган. Кажы ла неме башка канчадан турган?

400. Садарынан озо бир түрбекте 30 м 20 см бөс болгон, экинчизинде дезе 2 м 75 см-ге ас болгон. Сатканынын кийининде баштапкы түрбектен 5 м 50 см арткан, экинчизинен дезе—1 м 85 см. Кажы түрбектен көп бөс саткан база канча киреге көп саткан?

401. Физкультурник 3 км 700 м жүгүрип өткөн, онын кийининде ого жүгүрерге жүгүрип өткөннөн 1 км 400 м-ге ас арткан. Физкультурник кандый дистанцияга жүгүрип јат?

402. Узуну 7 м агашты суунын түбине 1 м 75 см-ге кийдире кадаган кийининде, агаштын үстиги учы суудан 1 м 28 см-ге бийик турганы јарт болзо, суунын тереини билип алар.

403. а) 90 кг 25 г ла 70 кг 80 г эки тоонын суммазын бу ок тоолордын разнозына астадар.

б) 100 км 3 м ле 20 км 48 м эки тоонын разнозын бу ок тоолордын суммазына көптөдөр.

404. Ұч кожулачынын суммазы 2 м. Баштапкы кожулачы экинчизинен 7 ц 5 кг-га ас, экинчи кожулачы дезе—1 м 2 ц. Ұчинчи кожулачыны таап алар.

$$\begin{array}{l}
 405. \quad 245 \text{ м } 42 \text{ см} + 127 \text{ м } 79 \text{ см} - 307 \text{ м } 64 \text{ см} \\
 51 \text{ км } 27 \text{ м} - 36 \text{ км } 184 \text{ м} + 39 \text{ км } 425 \text{ м} \\
 5 \text{ м} - 2 \text{ м } 45 \text{ кг} + 6 \text{ ц } 23 \text{ кг} - 7 \text{ ц } 86 \text{ кг}
 \end{array}$$

406. „Красный луч“ колхозто буудайдын кирелтези ле чыгымдаганы.

Жыл, ай, число	Кирелтези	Бескези		Жыл, ай, число	Чыгымы	Бескези	
		ц	кг			ц	кг
1947 13/VIII	Комбайн- нан келип киргени	470	50	1947 14/VIII	Элеватор- го аткар- ганы	248	25
14/VIII	„	302	75	15/VIII	„	386	70
15/VIII	„	304	80	16/VIII	„	492	35
16/VIII	„	301	65	17/VIII	Труdkун- дерге бер- гени	264	75
17/VIII	„	308	40				
	Бастыразы	...	...		Бастыразы	...	...
					18/VIII артканы	...	...

18 августка (18/VIII) арткан буудайды билип алар.

3. Метрический системада адалганду тоолорды катантаары.

407. 8 м 5 дм $\times$ 43 5 дм 8 см $\times$ 68 18 м 6 ц $\times$ 32
 4 м 6 дм $\times$ 35 9 дм 7 см $\times$ 79 24 м 8 ц $\times$ 49
 7 м 4 дм $\times$ 54 8 см 9 м.м $\times$ 87 30 м 7 ц $\times$ 52
 2 м 7 дм $\times$ 29 7 см 8 м.м $\times$ 56 50 м 5 ц $\times$ 44

408. 25 сал. 4 ак. $\times$ 85 42 сал. 8 ак. $\times$ 302
 30 сал. 5 ак. $\times$ 67 20 сал. 50 ак. $\times$ 108

409 15 м 34 см $\times$ 35 24 м 42 см $\times$ 30
 20 м 65 см $\times$ 24 40 м 82 см $\times$ 500
 32 м 8 см $\times$ 25 73 м 9 см $\times$ 604
 58 м 5 см $\times$ 48 80 м 5 см $\times$ 308

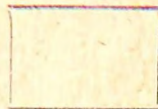
12 ц 30 кг $\times$ 40
 20 ц 17 кг $\times$ 300
 37 ц 8 кг $\times$ 205
 40 ц 5 кг $\times$ 502

410. 5 км 825 м $\times$ 18 57 км 43 м $\times$ 104
 30 км 102 м $\times$ 25 40 км 32 м $\times$ 305

7 кг 254 г $\times$ 35	2 т 324 кг $\times$ 25
10 кг 205 г $\times$ 24	40 т 78 кг $\times$ 45
32 кг 75 г $\times$ 60	50 т 6 кг $\times$ 420
40 кг 12 г $\times$ 405	30 т 8 кг $\times$ 605

411. Акчанын бир кабынан база бирүзине 3 сал. 75 ак. салып ийзе, акчанын эки кабында теп-теңнен боло берер. Акчанын бир кабында экинчизинен канча кире акчага көп? (Бодолгоны сагышта бодоор.)

412. Ёренчик школго баратан жолго 1 250 алтам алтаган. Онын 10 алтамы орто тооло 7 м 68 см-ге тўней болзо. ёренчиктин айылынан школго жетире канча кире?

413. План аайынча участок жердин чын сыын ла тууразын бодоп чыгарар. Масштаб:
1 м.м-де 125 м

414. Прямоугольникке тўней участок жердин сыны $\frac{3}{4}$ км, тууразы 450 м. Бу участокты аткакту эмикле 3 кат чедендеер керек. Эмикти 480 м-ден тўргекле садып јат. Тўргектин бескези 60 кг. Канча тўргек эмик керек? Ол канча кире бескелеер?

415. Эки самолёт јангыс өйдө јангыс јерден туш-башка учуп бардылар. Баптапкызы минутка 5 км 500 м учат, экинчизи дезе 4 км 300 м учат. 3 частын бажында; 5 частын бажында самолёттор бирүзи бирүзинен канча кире ыраак болор?

416. Эки физкультурник јангыс өйдө јангыс јерден бир аай ууланып, јүгүрип чыккылады. Бирүзи секундка 5 м 86 см јүгүрет, экинчизи 6 м 6 дм јүгүрет. Олордын бирүзи база бирүзин 10 секундка; 1 минутка, частын $\frac{1}{4}$ үлүзине канча кире озолоор?

417. а) 5 м 37 см ле 2 м 8 см—бу эки тоонын суммазын 25-ке катаптаган кийининде боло берген произведениени таап алар.

б) 5 м 37 см ле 2 м 8 см—бу эки тооны 25-ке катаптаган кийининде боло берген произведениелердин суммазын таап алар.

418. а) 8 кг 25 г ла 3 кг 97 г—бу эки тоонын разнозын 12-ге катаптаган кийининде боло берген произведениени таап алар.

б) 8 кг 25 г ла 3 кг 97 г—бу эки тооны 12-ге катаптаган кийининде боло берген произведениелердин разнозын таап алар.

419. Примерлерди (сагышта) бодош салар:

$$\begin{array}{l} 5 \text{ м} \quad 46 \text{ см} \times 32 + 4 \text{ м} \quad 54 \text{ см} \times 32 \\ 1 \text{ кг} \quad 854 \text{ г} \times 28 + 2 \text{ кг} \quad 146 \text{ г} \times 28 \\ 7 \text{ км} \quad 462 \text{ м} \times 40 - 3 \text{ км} \quad 462 \text{ м} \times 40 \\ 8 \text{ кг} \quad 769 \text{ г} \times 25 - 3 \text{ кг} \quad 769 \text{ г} \times 25 \end{array}$$

4. Метрический системада адалганду тоолорды үлеери.

420. Кереп 4 часка 95 км өткөн. Ол орто тооло кандый түргениле барган?

$$\begin{array}{llll} 421. & 3 \text{ м} : 6 & 2 \text{ дм} : 8 & 2 \text{ см} : 4 \quad 11 \text{ м} : 2 \\ & 5 \text{ м} : 2 & 6 \text{ дм} : 5 & 6 \text{ см} : 4 \quad 16 \text{ м} : 5 \\ & 8 \text{ м} : 16 & 7 \text{ дм} : 2 & 12 \text{ см} : 8 \quad 22 \text{ м} : 4 \end{array}$$

$$\begin{array}{llll} 422. & 17 \text{ м} : 85 & 7 \text{ м} \quad 92 \text{ см} : 36 & 65 \text{ ц} \quad 60 \text{ кг} : 32 \\ & 42 \text{ м} : 30 & 4 \text{ м} \quad 68 \text{ см} : 26 & 98 \text{ ц} \quad 70 \text{ кг} : 94 \\ & 36 \text{ м} : 225 & 16 \text{ м} \quad 20 \text{ см} : 45 & 814 \text{ ц} \quad 3 \text{ кг} : 203 \\ & 32 \text{ м} : 128 & 27 \text{ м} \quad 93 \text{ см} : 57 & 1032 \text{ ц} \quad 24 \text{ кг} : 506 \end{array}$$

$$\begin{array}{ll} 423. & 360 \text{ сал.} \quad 72 \text{ ак.} : 18 \quad 370 \text{ сал.} \quad 8 \text{ ак.} : 72 \\ & 480 \text{ сал.} \quad 64 \text{ ак.} : 16 \quad 422 \text{ сал.} \quad 52 \text{ ак.} : 84 \end{array}$$

424. Бир пакетте 5 кг рис, экинчизинде 500 г. Бир пакетте рис экинчизинен канча катап көп?

$$425. \quad 25 \text{ м} : 5 \text{ см} \quad 28 \text{ м} : 7 \text{ ц} \quad 30 \text{ ц} : 15 \text{ кг} \quad 12 \text{ м} : 4 \text{ кг}$$

$$\begin{array}{llll} 426 & 3 \text{ сал.} : 3 \text{ ак.} & 48 \text{ м} \quad 24 \text{ см} : 36 \text{ см} & 88 \text{ ц} : 10 \text{ кг} \\ & 4 \text{ сал.} : 2 \text{ ак.} & 49 \text{ м} \quad 68 \text{ см} : 27 \text{ см} & 36 \text{ ц} : 45 \text{ кг} \\ & 5 \text{ сал.} : 10 \text{ ак.} & 24 \text{ м} \quad 60 \text{ см} : 2 \text{ м} \quad 5 \text{ см} & 72 \text{ ц} : 24 \text{ кг} \\ & 5 \text{ сал.} : 25 \text{ ак.} & 14 \text{ м} \quad 4 \text{ см} : 1 \text{ м} \quad 56 \text{ см} & 486 \text{ ц} : 30 \text{ кг} \end{array}$$

$$\begin{array}{llll} 427. & 63 \text{ км} : 56 \text{ м} & 22 \text{ км} \quad 50 \text{ м} : 105 \text{ м} \\ & 48 \text{ км} : 75 \text{ м} & 48 \text{ км} \quad 52 \text{ м} : 306 \text{ м} \\ & 42 \text{ км} : 25 \text{ м} : 205 \text{ м} & 260 \text{ км} \quad 100 \text{ м} : 1 \text{ км} \quad 20 \text{ м} \\ & 47 \text{ км} : 89 \text{ м} : 217 \text{ м} & 252 \text{ км} \quad 4 \text{ м} : 1 \text{ км} \quad 4 \text{ м} \end{array}$$

$$\begin{array}{llll} 428. & 54 \text{ т} \quad 150 \text{ кг} : 2 \text{ т} \quad 850 \text{ кг} & 42 \text{ кг} \quad 25 \text{ г} : 1 \text{ кг} \quad 25 \text{ г} \\ & 28 \text{ т} \quad 310 \text{ кг} : 1 \text{ т} \quad 490 \text{ кг} & 210 \text{ кг} \quad 125 \text{ г} : 1 \text{ кг} \quad 25 \text{ г} \\ & 176 \text{ т} \quad 890 \text{ кг} : 1 \text{ т} \quad 330 \text{ кг} & 670 \text{ кг} \quad 810 \text{ г} : 2 \text{ кг} \quad 590 \text{ г} \\ & 182 \text{ т} \quad 408 \text{ кг} : 1 \text{ т} \quad 208 \text{ кг} & 372 \text{ кг} \quad 6 \text{ г} : 1 \text{ кг} \quad 494 \text{ г} \\ & 53 \text{ т} \quad 456 \text{ кг} : 2 \text{ т} \quad 56 \text{ кг} & 640 \text{ кг} \quad 90 \text{ г} : 2 \text{ кг} \quad 530 \text{ г} \\ & 28 \text{ т} \quad 620 \text{ кг} : 1 \text{ т} \quad 60 \text{ кг} & 882 \text{ кг} \quad 90 \text{ г} : 1 \text{ кг} \quad 485 \text{ г} \end{array}$$

429. Ленинградтан Одессага жетире ыраагы 1845 км жолды почтово-грузовой самолёт 6 частын туркунына учуп өдөт. Самолёт орто тооло кандый түргениле учуп жат?

430. Подъёмный кран бир көдүреринде 3 т 8 ц кош көдүрөт. 140 т 6 ц таш көмүрди өскө жерге көчүрөргө, кошты кранга канча катап аларга келижер?

431. Сүтгү кувшин бескеге 2 кг 600 г базат. Куруга дөзө—540 г. Кувшинде канча литр сүт бар? (Литр сүттин бескези 1 кг 30 г).

432. Керосинге толтырып салган бидон бескеге 9 кг 430 г базат, куруга дөзө—1 кг 450 г. Бидондо канча литр керосин бар? (Литр керосиннин бескези 798 г.)

433. Бескези 3 кг 496 г эмиктен кезип алганы арткан үлүзинен 2 кг 622 г-га женил. Арткан үлүзи кескенинен канча катап уур?

434. 84 кг үч сорт темир садып алган: бир листти 3 кг-нан, 3 кг 500 г-нан ла 4 кг-нан, кажы ла сорттон түнөй тоолу листтер алган. Бастыра канча лист темир алган?

435. а) 53 км 256 м-ди 42 м-ге ле 30 км 744 м-ди 42 м-ге үлеген кийининде боло берген частныйлардын суммазын таап алар;

б) 53 км 256 м ле 30 км 744 м-дин суммазын 42 м-ге үлеп, частныйын таап алар.

436. 6 т 120 кг-ды 85 кг-га ла 1 т 955 кг-ды 85 кг-га үлеген-кийининде боло берген частныйлардын разнозын таап алар.

437. 6 т 120 кг ла 1 т 955 кг-нан разнозын 85 кг-га үлеп, частныйын таап алар.

438 Примерлерди бодоп салар:

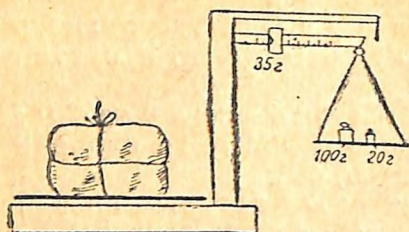
$$\begin{array}{l} 94 \text{ км } 325 \text{ м} : 25 + 30 \text{ км } 675 \text{ м} : 25 \\ 27 \text{ т } 536 \text{ кг} : 16 + 36 \text{ т } 464 \text{ кг} : 16 \\ 62 \text{ м } 30 \text{ см} : 35 - 26 \text{ м } 95 \text{ см} : 35 \\ 125 \text{ кг } 235 \text{ г} : 45 - 34 \text{ кг } 335 \text{ г} : 45 \end{array}$$

5. Метрический системада бүдүн адалганду тоолорло бастыра дейвиелерге бодолголор.

439. Десятичный бескеле 100 г немени бескелегенде, оны 10 г-нын гирязыла түнөйлөштирип јат. 2 кг, 6 кг, 1 кг 600 г, 3 кг 200 г немелерди бескелегенде, оорды түнөйлөштирерге кандый гирязар тургузар керек?

440. Десятичный бескеле 100 г немени 10 г-нын гирязыла түнейлештирип јат. Јус граммга јетпес немени дезе бескенинг карамызындагы жылдырмазыла ары-берч жылдырып, келиштирип бескелеер.

а) Бескеге тургузып койгон неме канча кире тартып јат?

б) 340 г, 3 кг 50 г; 2 кг 275 г немелерди түнейлештирерге, бескеге кандый гирялар турузар керек, база жылдырманы карамыстыг кандый үлүзине жылдырар керек?

в) Бескенинг жылдырмазы нульда туруп јаткан болзо, бескеге салынган немелерди 5 кг-нын гирязыла; 2 кг-нын гирязыла; 500 г-нын гирязыла түнейлештирип койгон болзо, олордын бескези канча?

г) Жылдырмазы 36-да туруп јаткан бололо, бескеге салынган немени 2 кг-нын гирязыла түнейлештирип койгон болзо, онын бескези канча?

441. Складта 27 т 720 кг сахар: 138 таарда 100 кг-нан, арткандарында дезе 96 кг-нан. Складта канча таар сахар?

442. Кадарлу түней 3 книга учун ла кадары јок ондый ок 7 книга учун 9 сал. 5 ак. төлөгөн. Кадарлу книганын баазы 1 сал. 15 ак. Кадары јок книганын баазы канча?

443. Москвадан Вязьма јаар ээчий-деечий поезд чыккан. Баштапкызы Вязьмага 5 часка јеткен, экинчизи дезе ол ойдин $\frac{4}{5}$ үлүзине јеткен. Москвадан Вязьмага јетире 243 км болзо, экинчи поездтин түргени баштапкы поездтин түргенинен канча кире көп?

444. Ортозы 103 км болгон эки городтон јаныс бйдө бирүзи бирүзине удур эки велосипедист атанды, олордын бирүзи часка 12 км 500 м өдүп турган. Олор атанган кийинде 4 частын бажында тушташкан болзо, экинчи велосипедист кандый түргениле барды?

445. Алдындагызына түней бодолго тургузып алар.

446. Кызычактар мешкелерди кургадарга тергилеген. Олор 10 кг 800 г ак мешкелер терип алгандар, өскө мешкелерди дезе 3 катап көп терип алгандар. Ак мешкелерди кургадарда, олор бойынын бескезинин $\frac{9}{10}$ үлүзин жылыткан,

өскөлөри дезе $-\frac{4}{5}$ үлүзин жылыткан. Кургаткан мешкелер канча кире болуп калды?

447. Совхозтон городко трёхтонный 3 машинала база пятонный бир машинала 26 т 4 ц картошко тартып јети-

рер керек. Трѣхтонкаларга 2 т 8 ц-ден, пятапонкага 4 т 8 ц картошко уруп турза, машиналар канча катаптап барып келер учурлу?

448. Бир товарный вагондогы коштын орто бескезин мындый тоолорло бодоп чыгарар: бастыра поездтин бескези 1 253 т 250 кг, паровоз тендерле жаба 90 т 750 кг, куру вагоннын бескези 6 т 500 кг, вагондордын тоозы 50.

449. Моторлу кеме сууны төмөн 12 минутка 2 км 700 м өткөн. Онын түргени минутка 45 м-ге астай берзе, ол канча өйгө ойто келер?

450. Талайдын 10 кг суузынан 250 г тус алар. 1 кг 750 г тус аларга, канча кире суу керек? (Бодолгоны башка-башка эпле бодоор).

451. Балык тузаар тужында кажы ла 10 кг балыкка 3 кг 500 г тус салып жат. Бир бочкого 128 кг балык кирип турган болзо, балыкту 200 бочкого канча кире тус беле-теп алар керек?

452. Узуну 100 м бескези 12 кг 640 г эмиктен 25 м кезип алган. Эмиктин арткан үлүзи бескеге канча кире басып жат?

453. Узуну 5 м 25 см рельстен онын $\frac{2}{5}$ үлүзин кезип алган. Рельстин бир метринин бескези 30 кг болзо, артканын бескезин билип алар.

454. 6 кижиден турган бригада огородтын кабортозын 8 часка одоп койгон. Огородтын экинчи жарымын 4 часка одоп койорго канча кижилер керек?

455. Корголжын жестен 3 катап көп болор эдип 7 кг 200 г бескелү сплав эдерге канча кире жес ле канча кире корголжын алар керек?

456. Үч түрбекте 75 м бөс. Баштапкы түрбектеги бөс экинчизинен 2 катап ас, үчинчизинен дезе 3 катап ас. Кажы ла түрбекте канча метрден бөс бар?

457. Ангчы соодоп амырап жүрерге чыкты. Ол барган кийининде 20 минуттын бажында онын ийди кийининен ээчий мантады. 6 мин-тын бажында ийт ээзине жедишти. Ангчы часка 4 км 500 м баскан болзо, ийт минутка кандай түргениле мантады?

458. Бир минутка 375 м-ден барып турза, једер јерине 40 мин-тын бажында једер деп, велосипедист бодоп алды. Јолдын тал ортозында оны 5 мин-ка токтоттылар. Једер јерине темдектеп алган ойинен сондобой једерге, ол кандай түргениле барар учурлу?

459. Бир часка 28 км 500 м түргениле барар поезд Севастопольдон Москвага атанган, 4 час өткөн кийининде, часка 38 км түргениле барар экинчи поезд чыккан. Экинчи

поезд баштапкызына Севастопольдон канча кире ыраак жерде жедижер?

460. а) Темир жолдын кажы ла 3 м жолына 5 шпаладан салгылаган. Узуну 25 км 50 м темир жолго канча шпала салгылаган?

б) Карагай агаштын бир шпалазынын бескези 27 кг 800 г, дуб агаштын бир шпалазынын бескези 45 кг 500 г болгонун билип, ол ок участкатын карагай ла дуб агаштан эткен шпалаларынын бескезин билип алар.

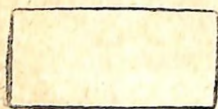
461. 31 м түрбек чекпеннен түңгөй тоолу курткалар ла брюкалар көктөбүр керек. Бир курткага 1 м 80 см, брюкага десе 1 м 30 см кирип турган болзо, курткаларга ла брюкаларга алдынан башка канча кире чекпен кирер?

462. Магазинде 9 ц крупаны түңгөй тоолу баштыгаштарга 200 г-нан ла 250 г-нан бескелеп уруп салгандар. 200 г-нын баштыгаштарына канча кире, 250 г-нын баштыгаштарына канча кире крупа бескелеп уруп салгандар?

463. Акчанын эки кабында 13 сал. 75 ак. болгон. Акчанын баштапкы кабынан экинчизине 2 сал. 75 ак-ны салып койзо, акчанын экинчи кабындагы акча баштапкызынан 4 катап көп боло берер. Акчанын кажы ла кабында канча кире акча болгон?

464. Узуну 11 м 6 дм армакчыдан онын $\frac{1}{4}$ үлүзүн кезип алган. Армакчынын арткан үлүзү кескенинен канча кире узун?

Армакчынын арткан үлүзү кескенинен канча катап узун?

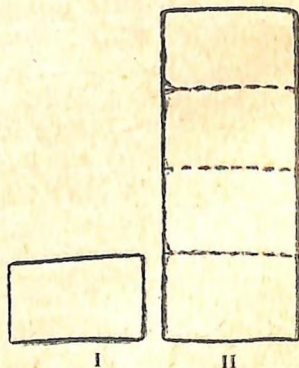
465. Ойноор площадканын сыны тууразынан 2 катап узун. Площадканын тууразы сынынан 40 м 5 дм-ге кыска.

Площадканын сынын ла тууразын таап алар.

466. Бир алмардагы аш база бирүзундегизинен 4 катап көп, экинчи алмардагы аш баштапкызынан 50 м 7 ц-ге көп болзо, кажы ла алмарда канча кире аш?

167. Садты эбиреде чедендеерге 36 000 м аткакту эмик керек болуп јат. Бир түргөк эмиктин бескези 60 кг, кажы ла түргөкте 480 м-ден. Кажы ла машинага 4 т 500 кг-нан коштозо, ол эмикти тартып экелерге канча машина керек?

468. Бир тооны база бирүзине үлегенинин частныйы 3.

Ол ок тоолордын разнoзы дeзe 3 кг 70 г. Тоолорды таап алар.

469. 145 м бөстөн түнөй тоолу пальтолор ло костюмдар көктөп койгон. Пальтого 2 м 80 см бөс кирген, костюмга дeзe—3 м. Канча костюм көктөгөн?

470. Балдардын туразына алган чаналар ла конёктор учун 360 сал. төлөгөн. 1 эжер конёк 18 сал 25 ак-га турган, 1 эжер чана дeзe—26 сал. 75 ак. турган. Чаналар ла конёктор түнөй тоолу болгон болзо, конёк ло чананы канча эжерден алган?

471. Эки түрбек түнөй ситец: бирүзи 72 сал. 25 ак-га, экинчизи дeзe 63 сал. 75 ак-га туруп жат. Баштапкы түрбекте экинчизинен 2 м-ге көп. Кажы ла түрбекте канча метрден?

472. Эки журттын ортозы 20 км. Велосипедистке өдөргө өткөнүнөн 2 км 750 м-ге ас арткан болзо, ол канча кире жер өтті?

473. Узуны 25 м, бескези 4 кг эмикти эки үлүгө кескен, олардын бирүзи база бирүзинен 800 г-га уур болгон. Эмиктин кажы ла үлүзинин узунын таап алар.

474. 1 кг кулурдан 1 кг 250 г быжырган калаш болуп жат. 5 кг калаш быжырып аларга, ондый ок кулурдан канча кире калаш алар керек?

475. Колхозчы бойынын уйына сулаанын 3 м саламын белетеп алган. 9 ц 6 кг өлөн бойынын тогыла сулаанын 15 ц саламын солуп турган болзо, ого саламнын ордына канча кире өлөн белетеп алар керек?

476. Уулчак 10 яблоко ло 3 груша учун 4 сал. төлөгөн. Бир груша бир яблокодон 2 катап баалу болгон. Уулчак яблокого ло грушага жаба чыгарган акчазына канча яблоко салып алар эди? Яблоко канчага турган, груша канчага турган?

477. Шерстяной бөс учун ла 4 м торко учун 540 сал. төлөгөн. Бир метр шерстяной бөс бир метр торкодон 2 катап баалу болгон. Торко бөстин метри канчага турган, шерстяной бөстин метри канчага турган?

478. 80 жаан калбакка ла 100 кичинек калбакка 6 кг 500 г мөңүн чыгымдаган. Жаан калбак кичинек калбактан 2 катап уур болзо, жаан калбактын бескези канча, кичинек калбактын бескези канча?

479. Түрбек ак бөстөн жастыктын 20 жаан ла 15 кичинек кыптарын көктөгөн. Кажы ла кичинек кыпка жаанынан 4 катап ас бөс кирген. Түрбекте 30 м 40 см болгон болзо, бир жаан кыпка канча, бир кичинек кыпка канча кире бөс кирген?

480. ... апельсин ле ... конфет учун ... төлөгөн. Бир апельсин бир конфеттен ... катап баалу болгон. Конфет

учун канчаны, апельсин учун канчаны төлөгөн? (Тоолорын таап тургузала, бодолгоны бодоп салар.)

481. Кереп баштапкы күнде 390 км өткөн, экинчизинде ол жолдын $\frac{7}{10}$ үлүзүн өткөн. Баштапкы күнде экинчизинен 9 час узак өткөн болзо, кереп кажы ла күнде жолдо канча частаң болгон?

482. Узуну 8 м 75 см рельсти 2 үлүгө кескен, олардын бирүзи база бирүзинен 4 катап узун бололо, 157 кг 500 г-га уур болгон. 1 м рельстин бескезин билип алар.

483. Алдындагызына түнөй бодолго тургузар.

484. Узуну 33 м армакчыны, бирүзүндө канча дециметр, экинчизинде анча ок метр болор эдиң, 2 үлүгө кезер.

6. Өйдин кемжүзиле көргүзилген адалганду тоолорды кубултагы ла ооктооры.

485. 9 сутканы; 10 сутка 12 часты частарга ооктоор.

486. 12 жылды; 15 жыл 6 айды айларга ооктоор.

487. а) 12 часты; 3 час 15 минутты; 6 сут-ны; 5 сут-ны минуттарга ооктоор.

б) 15 мин-ты; 25 мин. 10 сек-ты; 40 мин. 30 сек-ты; 4 часты; 5 часты секундтарга ооктоор.

488. Бийик атту кемжүлерге кубултагы:

а) 288 час; 900 мин; 720 сек;

б) 10 080 мин; 129 600 мин; 42 300 сек.

489. Бириктирилип тургузылган адалганду тооло бичип салар:

183 час; 400 час; 375 час;

330 мин; 750 мин; 1 250 мин;

675 сек; 860 сек; 1 235 сек.

490. Московский метрополитеннин жылып турар теңкижи (эскалатор) пассажирлерди кажы ла 10 секундтын туркунына 8 м жерге жылдырып көдүрет. Пассажирлерди 40 м; 64 м; 96 м жерге ол канча кире өйдө жылдырып көдүрер?

7. Өйдин кемжүзиле көргүзилген адалганду тоолорды кожоры ла айрыгы.

491. Адазы уулынан 20 жаш 8 айга жаан. Таадазы адазынан 24 жаш 4 айга жаан. Уулынын уулы чыгарда, таадазы канча жашту болды?

492. 2 жыл. 4 ай+3 жыл. 8 ай
 4 жыл. 6 ай+3 жыл. 9 ай
 6 сут. 18 час+2 сут. 6 час
 5 сут. 7 час+3 сут. 20 час
 5 час 25 мин.+35 мин.
 12 час 10 мин.+6 час 55 мин.
 18 сек.+2 мин. 45 сек.
 4 мин. 46 сек.+20 мин. 30 сек.

493. Бир физкультурник мөрбй тузунда 1 км-ди 2 мин. 56 сек-ка жүгүрүп өткөн, экинчиси десе 2 сек-ка түргөн жүгүрүп келген. Экинчи физкультурник 1 км-ди кандай ойго жүгүрүп өткөн?

494. 4 жыл.—2 жыл. 7 ай
 3 жыл. 5 ай—2 жыл 16 ай
 5 сут. 8 час—2 сут. 16 час.
 7 сут. 12 час—3 сут. 18 час
 6 час—2 час 15 мин.
 8 час 15 мин.—3 час 30 мин.
 12 мин. 25 сек.—11 мин. 40 сек.
 20 мин. 10 сек.—8 мин. 15 сек.

495. 1 сут.—26 мин. 3 сут.—48 мин.
 1 сут.—3 час 42 мин. 8 сут.—2 час 30 мин.

8. Өйдин кемжүзиле көргүзүлгөн адалганду тоолорды катаптаары ла үлеери.

496. Бир колхозтон жуук деген городко атту жедерге орто тооло 1 час 12 мин. өй өдүп жат, жойу барза, 3 катап көп өй өдүп жат. Бу колхозтон городко жетире жойу барза, канча кире өй өдүп жат?

497. 3 жыл 7 ай $\times 12$ 3 час 12 мин. $\times 50$
 4 жыл 5 ай $\times 15$ 5 час 18 мин. $\times 30$
 2 сут. 12 час $\times 14$ 8 мин. 15 сек. $\times 40$
 3 сут. 7 час $\times 13$ 6 мин. 25 сек. $\times 20$

498. 2 сут. 35 мин. $\times 48$ 12 час 35 мин. $\times 36$
 3 сут. 48 мин. $\times 56$ 20 час 17 мин. $\times 42$
 5 час 39 сек. $\times 85$ 8 мин. 20 сек. $\times 48$
 3 час 48 сек. $\times 75$ 16 мин. 42 сек. $\times 35$

499. Примерлерди сагышта бодоор:

4 жыл.: 24	15 сут.: 4	15 мин.: 15
12 жыл.: 8	5 час.: 75	48 мин.: 15
7 сут.: 12	10 час.: 6	35 мин.: 21

500. Ёренчик 5 мин-ка 333 м ёдўп жат. Ол $\frac{1}{2}$ часка канча кире јер ёдёр? (Ёренчиктин 1 мин-ка базыдынын тўргенин бодобой, бодолгоны бодоп салар.)

501. 7 жыл.:6 ай. . 4 сут.: 6 час. 30 мин.:15 сек.
3 жыл.:4 ай. 20 час.:10 мин. 51 мин. 17 сек.
15 жыл.:5 ай. 48 час.:12 мин. 84 мин. 21 сек.

502. 74 сут. 16 час.:14 53 сут. 12 час.:12
57 сут. 23 час.:13 39 сут. 14 час.:38
22 час. 36 мин.:12 40 час. 30 мин.:18
45 мин. 20 сек.:16 87 час 30 мин.:42

503. 6 жыл.:18 ай. 4 жыл. 7 ай. :11 ай.
3 сут.:36 час. 8 сут. 3 час.:15 час.
8 час.:24 мин. 7 час 30 мин.:25 мин.
15 мин.:45 сек. 9 мин. 12 сек.:24 сек.

504. 16 жыл.:2 жыл. 8 ай.
38 сут.:3 сут. 4 час.
78 час.:5 час 12 мин.
210 мин.:8 мин. 24 сек.
28 жыл. 8 ай. :3 жыл. 7 ай.
20 сут. 6 час.:3 сут. 9 час.
20 час. 6 мин.:2 час 14 мин.
51 мин. 12 сек.:6 мин. 24 сек.

505. Мёрёйлёжёринин алдында ишмекчи 8 час иштеер кўнге 40 деталь чарлаган. Социалистический мёрёйлёгё кп-рижи, ол бир детальды чарлап жазаарына 10 мин. ёткўрип турды. Ол кўнине, алдындагызына кёрё, канча детальга кёп жазай берди?

506. Кереп бир городтон база бир городко једеле, онон ойто келген. Бастыра бу јорыкка 14 сут. 8 час ёткўрген, токтоп турарына 2 сутка 18 час ёткўрген. Суунын агынына удур келерине суунын агыны аайынча барганынан 2 сут. 16 часка кёп ёткён. Кереп суунын агыны аайынча канча база ойто кайра келгенине канча кире ой ёткўрген?

507. Ат 16 мин-ка орто тооло 2 км 800 м барып жат. Ол ок тўргениле барза, ол 27 км-ди канча ойгё барар?

508. Ёренчик 5 мин-ка 342 м базат. Ол ок тўргениле басса, 30 мин-ка канча кире јер ёдёр?

509. Јойу кижн 2 час 15 мин-ка 9 км ёткён. Ол 4 час 30 мин-тын туркунына канча кире јер ёдёр?

510. Физкультурник парусту кемечекле (байдаркала) темдектеген јерине једеле, ойто кайра јўзўп келди. Бас-

тыра јорыкка (тыштанганын чоттобой) 7 час 12 мин. ѳй чыгарган. Суунын агыны аайынча барганы суунын агынына удур келгенинен 2 катап тўрген болзо, ол сууны тўмўн канча, сууны ѳрў канча ѳй јўрген?

511. Туристтер, Ай-Петри деп тууга (Крымда) экскурсияга јўреле, 1 сут. 8 час ѳй ѳткўргендер. Јолдо амыраарына 9 час 40 мин. ѳй ѳткўреле, кырдаг тўжерде кырга чыгарынан 4 катап ас ѳй ѳткўргилеген болзо, озор кырды ѳрў канча ѳйдин туркунына чыккандар?

512. Ёнезинниг јажы кызынын јажынан 3 катап јаан. Кызы ёнезинен 18 јаш 6 айга кичинек. Озордын кажызы ла канча јашту?

513. Лётчик салкынга удур учарына арткан јолын учун ѳткўринен 3 катап кўп ѳй ѳткўрген. Салкынга удур учарына арткан јолын учун ѳдўринен 5 час 10 мин. кўп ѳй ѳткўн болзо, лётчик јолдо канча кире ѳй болгон?

514. Велосипедист бир городтон база бир городко јетире, часка 13 км 500 м-ден ѳдўп, 2 час 15 мин-ка једе берген. Часка 3 км 375 м-ден јойу басса, бу јолды канча ѳйгў ѳдўр?

515. Москванын ла Ленинградтын ортозындагы суула јўрер јол 1 500 км. Бу јолло Ленинградтан Москвага кошту баржалар барып јат. 1 сутка 18 часка озор 375 км ѳткўндўр. Озор бастыра јолды канча ѳйгў ѳдўр?

516. Алдындагызына тўней бодолго тургузар.

517. 1947 јылда „Скороход“ деп фабрика бойынын тўзўлип иштегенинен бери 50 жылдыгын байрамдаган. Бу ѳйдин туркунына фабрика 287 326 000 эжер ѳдўк кўктўп чыгарган, бу тоодон 245 100 000 эжерин совет јан тужында кўктўп чыгарган.

Фабрика совет јан тужында 10 јылга ла каан јангы тужында 10 јылга орто тооло канча эжер ѳдўктен кўктўп чыгарган?

Фабриканын совет јан тужында 10 јылдын туркунына кўктўгўни, каан тужындагызына кўрў, канча эжерге кўп?

9. Ёйди бодон чыгарар бодолголор.

518. а) Ончо айларды, январьдан баштап, ээчий-деечий адап берер.

б) Кажы ла айда канча кўннен болуп турганын бичип салар.

519. Айдын башталганынан ала 8 сутка, 15 сутка, 25 сутка ѳткўн болзо, айдын кандый числозы болуп јат?

520. Айдын 6 числозына, 12 числозына, 20 числозына јетире канча сутка ѳдўп јат?

521. Адазы айылынан 12/XII чыгала, айылына 15 күн-
нин бажында жанган. Адазы качан жанып келди?

522. Лётчик Москвадан 7/III учуп чыгала, көстөгөн же-
рине 4 күннин бажында жеткен. Лётчик көстөгөн жерине
качан учуп жетти?

523. Пассажир Москвадан 15/I атанала, бу жылдын 26/I
Комсомольскко жеткен. Ол жолдо канча кире ой болгон?

524. Уренчик лагерьге ... барала, ол ок айдын ... ойто
келген болзо, ол лагерьде канча күн болгон? Бодолгоны
толтырала, бодоп салар.

525. Колхозто аш кезери 7/VII божогон. Ашты 3 күн
кескилеген. Аш кезери качан башталган?

526. Сутка башталганынан ала: а) 5 час 20 мин-ка же-
тире; б) 18 час 35 мин-ка жетире канча толо час өтти?

527. Сутка башталганынан ала: а) түштин 12 час 15
мин. жетире, эңирдин 5 час 30 мин. жетире; б) түштин
3 час 45 мин. жетире, эңирдин 6 час 40 мин. жетире канча
толо час өтти?

528. Сутка башталганынан ала: а) 6 час 24 мин., б) 17
час 28 мин., в) 22 час 7 мин. өткөн болзо, канча час бо-
луп жат?

529. Таблицаны толтырала, бичип алар:

Эртен тура 7 часа	7 час
Түште 1 часа	13 час
Түште 3 час 10 мин-та	
Эңирде 6 часа	
Эртен тура 7 час 15 минутта	
Эңирде $8\frac{1}{2}$ часа	

530. Түн ортозынан ала өткөни:

а) 6 час 15 мин., б) 14 час 20 мин., в) 23 час 10 мин.,
г) 22 час 42 мин. болзо, канча час болуп жат?

531. Врач оору улусты көрөрүн эртен тура 9 часа
баштайла, 5 частын бажында божотты. Врач оору улусты
көрөрүн качан божотты?

532. Самолёт Москвадан эртен тура 10 часа учуп чы-
гала, 3 частын бажында Киевке учуп келди. Самолёт
Киевке качан учуп келди?

533. Школдо үредү 8 час 30 мин-та башталала, 4 час
өдүп жат. Школдо үредү качан божоп жат?

534. Күн 8 час 28 мин-та чыгып жат. Күннин узуну
7 час. Бу күнде күн качан ажып жат?

535. Магазин 9 часта ачыламала, 18 часта жабылат. Магазин канча час ачык турат?

536. Уулчак 15 час 30 мин-тан ала 19 часка жетире жынылап жүргөн. Ол канча кире ой жынылап жүрди?

537. Күн 6 часта чыгала, 18 час 15 мин-та ажа берген болзо, бу күннинг узуну канча кире?

538. Ишмекчилердин бригадасы машинаны жуунадарын эртен тура 10 часта баштайла, 1 час 15 мин. түште божоткон. Машинаны жуунадып аларына канча ой өтти?

539. Поезд жолдо 5 час болуп, көстөгөн жерине 13 час түште жетти. Поезд качан атанды?

540. Жуун 2 час 30 мин. уалып, 16 часта божоды. Жуун качан башталган?

541. Уренчикке школго жедерге 20 мин. керек. Школго 8 час 15 мин-та келерге, ол айылынан качан чыгар учурлу.

542. Машинистка 2 час 45 мин. печатат эткен, ижин 1 час 20 мин. түште божоткон. Ол ижин качан баштаган?

543. Час 11 мин-ка озолоп турган. Ол 9 час 2 мин. коргузип турган болзо, чын ой канча?

544. Күкүрт эртен тура 10 час 50 мин-та башталала, 1 час 15 мин-та токтогон. Күкүрт канча кире узак болды?

545. Экинчи событиенин ойин билерге ойин бодоп чыгарар бодолго тургузып алар.

546. Баштапкы событиенин ойин билип аларга керек эди, ойин бодоп чыгарар бодолго тургузып алар.

547. Эки событиенин ортозындагы ойди билерге ойин бодоп чыгарар бодолго тургузар.

548. а) Жылтоолооры башталганынан ала 1901 жылдын башталарына жетире канча жүс жыл өткөн?

б) 1901 жылдын 1/1 ала кажы чак башталды?

549. а) Улу Октябрьский социалистический революция кажы жылда болды?

б) Жылтоолооры башталганынан ала улу Октябрьский социалистический революцияга жетире канча чак өтти?

550. Улу Сталинский Конституцияны 1936 жылда 5 декабрьда жөптөгөн. Жылтоолооры башталганынан ала Сталинский Конституцияны жөптөбөрине жетире канча жыл, ай ла күн өтти?

551. В. И. Ленин 1870 жылда 22 апрельде чыккан. Ол кажы чакта чыккан?

552. Москва озогы документтерде эн ле баштап 1147 жылда адалып жат. 1156 жылда Москваны эбиреде стене эдин туткан. Москва канча чакта төзөлгөн?

553. Улу орус учёный М. В. Ломоносов 1711 жылда чыккан. Ол кажы чакта чыккан?

554. Л. Н. Толстой 82 жыл жүргөн. Ол 1828 жылда чыккан. Ол кажы жылда жада калган?

555. Улу орус поэт Н. А. Некрасов 1821 жылда чыккан. 1878 жылда дезе јада калган. Некрасов канча жыл жүрди?

556. Улу орус писатель А. М. Горький 1868 жылда чыккан. 1936 жылда дезе јада калган. Горький канча жыл жүргөн?

557. Атту-чуулу орус изобретатель А. Н. Лодыгин 1873 жылда электрический лампаны эдерин тапкан. Электрический лампаны эдерин тапканынан бери канча жыл өтті?

558. Октябрьский социалистический революциядан 46 жыл озо Парижтин ишмекчи классы жаңды колына алып, бойынын башкарузын—Парижский Коммунаны төзөгөн. Бу керек кайы жылда болды?

559. Сталинский Конституция 1936 жылда жөптөлгөн. Баштапкы Советский Конституция дезе онон 18 жыл озо жөптөлгөн. Сурагын тургузала, бодолгоны бодоп салар.

10. Бүдүн тоолорго бастыра дейишелерге бодолголор.

560. Вагонго кулурлу 84 таар ла картошколу 104 таар коштогон. Бастыра кулурдын бескези 5 т 376 кг болгон. Бир таар картошконун бескези бир таар кулурдын бескезинен 14 кг-га ас. Вагонго бастыразы канча кире кулур ла картошко коштогон?

561. Аптекада бастыразы 1822 сал-го эки сорт самын болгон. Экинчи сорт самын болчогы 2 сал. 90 ак-дан 380 болчок болгон. Экинчи сорттын 36 болчогы канча туруп жат, анча ок баштапкы сорттын 29 болчогы туруп жаткан болзо, баштапкы сорт самын канча болчок болды?

562. Бир канча кайырчактарда, кайызында ла теп-теген, килограммы 18 сал-дон 224 кг жаңыс сорт конфет болгон. Кайы ла кайырчакка 13 кг-нан үзеери кожуп ийзе, бастыра кайырчактарда 315 кг болор. Кайы ла кайырчакта озо баштап болгон конфет канчага турган?

563. 2 түрбек бөс жаба 2 172 сал. туруп жат. Баштапкы түрбектин метри 32 сал. 25 ак., экинчизинин метри—24 сал. 50 ак. Баштапкы түрбек бастыразын экинчизинен 408 сал-го баалу. Кайы ла түрбекте канча метрден?

564. 3 алмарда 1 460 ц аш болгон. Кайы ла алмардан гүнейден аш аларда, баштапкызында 206 ц, экинчизинде 269 ц, үчинчизинде 235 ц аш арткан. Кайы ла алмарда озо баштап канча центнерден аш болгон?

Жакылта. 3 алмарда 1568 ц аш болгон деп алала, бодолгоны катап бодоор.

565. 221 м ситцадан 25 платье ле бир канча фартуктар көктөгөн. Платьеге 5 м 60 см кирип турган бололо, 28

фартукка десе 9 платъеге киргенине түнөй кирип турган болзо, канча фартук көктөп алган?

566. Колхозчы трудкүндөр аайынча 210 кг тараан алган. Бу тарааннын кезигин ол актап арулап алган, такаа азыраарга десе 62 кг-га ас артыскан. 4 кг тарааннан 3 кг актап арулап алган тараан болуп турган болзо, колхозчы канча кире тараан актап алды?

567. Кийимдер көктөбөр мастерской баштапкы катап 2 354 сал-го 65 м ак бөс лө 80 м сатин садып алды. Экинчи катап ондый ок сатинди 78 м алган. Ак бөстин метри 26 салковой болзо, мастерской экинчи катап канча кире акча төлөгөн?

568. Пальтолор ло костюмдар көктөбөргө 346 м чекпен чыгымдаган. Бир пальтого 3 м 20 см, костюмга десе 2 м 80 см чекпен кирет. Бастыра пальтолорго, бастыра костюмдарга киргенинен 38 м-ге көп чекпен чыгымдаган болзо, канча пальто ло канча костюм көктөгөн?

569. Теерменде 1 230 кг буудай теермендеген, кажы ла 5 кг буудайдан 4 кг-нан кулур болуп турган. Тартып алган кулурды кажызында ла түнөйдөн эдип таарларга урала, бир абрага 7 таар, экинчизине 5 таар коштоп салгандар. Кажы ла абрага канча килограммнан кулур салынды?

570. Балдардын туразында баштапкы катап 192 сал-го 24 кг кулур садып алган, экинчи катап 175 кг. ондый ок кулурды база 80 кг актаган тараанды 1880 сал-го садып алган. Килограмм кулур килограмм соккон тарааннан канча салковойго баалу?

571. Магазинде 5 940 сал-го ситца саткан. Ак бөс ситцадан 99 м-ге ас та болзо, ситца учун канчаны алган, ак бөс учун анчаны ок алган. 1 м ситцанын баазы 12 сал. болзо, 1 м ак бөстин баазы канча?

572. 150 костюм көктөбөргө 13 түнөй түрбек чекпен садып алган. Кажы ла костюмга 2 м 80 см-ден чекпен кирген. Көктөгөн кийининде 2 м 50 см чекпен артып калган болзо, кажы ла түрбекте канча метрден болгон?

573. Саржулу бочканын ууры 324 кг, куру бочко саржунун бойынан 8 катап жеңил. Саржуны эки ларёкко, бирүзи бирүзинен 34 кг көп алар эдип, үлөп берген. Кажы ла ларёк канча кире саржу алган?

574. Жаңы сорт 2 түрбек чекпен садып алган. Баштапкы түрбек 3 060 сал-го туруп жат, экинчи түрбек—1904 сал-го туруп жат. Баштапкы түрбек экинчизинен 17 м-ге узун болзо, кажы ла түрбекте канча метрден?

575. Эки кайырчакта 1908 сал-го турган жаңы сорт кулур болгон. Эки кайырчактан 93 кг кулурды садып ийерде, баштапкы кайырчакта 450 сал-дын, экинчизинде

дезе 621 сал-дың кулуры арткан. Кажы ла кайырчакта канча килограммнан кулур арткан?

576. 2706 көнөк суулу бассейнин суузын чыгарарга 2 насос тургускан. Баштапкы насос сууны 1 час 45 мин., экинчиси 54 мин. чыгарган кийининде, бассейн курулана берген. Экинчи насос минутка 19 көнөк суу чыгара тартып турган болзо, баштапкы насос минутка канча көнөктөн суу чыгара тарткан?

577. Пехотный полк М журттан Д журтка жойу барган. М ле Д журттын ортозы 22 км 500 м. Кажы ла 50 мин-тын бажында 10 мин-тан амырап, часка 4 км 500 м өдүп турза, полк канча ойдин бажында Д журтка жедер?

578. Узуну 707 м эмикти 3 үлүгө кескен: баштапкы үлүзи экинчизинен 42 м-ге узун, экинчиси дезе үчинчизинен 14 м-ге кыска. Кичинекей деген үлүзинен кучыйактарга клеткалар жазаган. Кажы ла клеткага 7 м эмик кирген болзо, канча клетка жазаган?

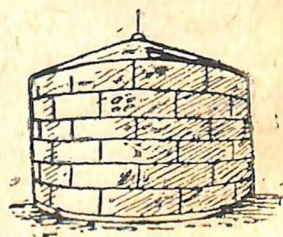
579. Эки корзинада 360 жаңыс сорт лимон болгон. Баштапкы корзинадан лимондорды 240 сал-го, экинчизинен 275 сал-го садып ийерде, баштапкы корзинада 122, экинчизинде—135 лимон артып калган. Озо баштап кажы ла корзинада канча лимоннон болгон?

580. Бистин ороондо аш жуунадары там ла бзүп жат. 1913 жылда каан башкарган Россияда жуунаткан аш 80 100 000 т болгон, 1940 жылда СССР-де 118 800 000 т аш жуунадып алган. 1913 жылдагызына көрө, 1940 жылда канча кире көп аш жуунадып алган?

Бу берилген тоолорло база нени билип аларга жараар?

581. 3 жерде 4160 кайын турган. Бир жерде кайыннын тоозы экинчизинен 3 катеп көп, үчинчи жерде дезе баштапкызын ла экинчизин жаба алганына түней болзо, кажы ла жерде канча кайын турган?

582. Нефть уратан бакка 1440 т нефть кирип жат. Оны жаңыс өйдө эки насосло толтырат. Баштапкы насос оны алдынан 2 час 24 мин-ка толтырат, экинчиси дезе 3 часка толтырат. Эки насос кожо иштезе, бакты нефтьле канча өйгө толтырат?

583. Журтта баштамы ла орто—эки школ бар. Баштамы школдо үренчиктер орто школдогызынан 4 катап ас. Орто школдо үренчиктер баштамызынан 588 үренчикке көп болзо, кажы ла школдо канча бала?

584. Школ кычырар книгаларды ла задачниктерди түней тоолу садып алган. Кычырар книгалар учун задачниктерден 26 сал. 60 ак-га көп төлөгөн. Кычырар книганын

баазы 1 сал. 60 ак. бололо, задачниктин десе 90 акча болгон болзо, бастыра учебниктердин учун канча кире акча төлөгөн?

585. 4 трактор кўнине 8 частан иштеп, 5 кўнге 240 га жер тарткан. Кўнине 10 частан иштезе, 15 кўнге 7 трактор канча гектар жер тартар?

586. Магазинге литри 22 сал-дон подсолнухтын 3 бочко саржузын эжелген. Баштапкы бочкодо 180 л саржу, экинчизинде баштапкызынан 15 л-ге аз. Үчүнчи бочкодогы саржу баштапкы ла экинчи бочкодогызын жаба алганынан 4730 сал-го жеңил болзо, бастыра үч бочкодо канча литр саржу?

587. Ортозы 630 км эки городтон жаңыс өйдө бирүзи бирүзине удур эки автомобиль чыккан. Баштапкы автомобиль бастыра жолды 10 часка, экинчизи—15 часка өдөр. Автомобильдер канча частын бажында туштажар?

588. Московский областта Ленинский райондо Владимир Ильичтин адыла адалган колхозтын колхозчылары 1946 жылда кажы ла трудкўнге 13 кг 100 г-нан огород ажын ла картошко алгандар база 13 сал. акчала алгандар. Бир таар картошко ло огород ажы 50 кг бескелү деп алза, бу колхозто 1946 жылда 500 трудкўн иштеп алган колхозчынын билези канча таар картошко ло огород ажын база канча кире акча алар?

589. Кийим көктөөр фабрикага кажызында ла 52 м 50 см-ден 16 түрбек чекпен садып алган. 28 костюм ла бир канча пальто көктөгөн кийининде, 189 м чекпен арткан. Кажы ла костюмга 3 м 25 см-ден, кажы ла пальтого 2 м 80 см-ден чекпен кирген болзо, канча пальто көктөгөн?

590. Военный порттон эртен тура 6 часта линкор чыккан. Ол ок кўнде 10 час 30 мин-та онын кийининен эсминецти ийген. Линкор часка 32 км, эсминец десе 44 км, өлүп турган болзо, эсминец линкорго канча частын бажында жедижер?

591. 1950 жылда бистин ороондо 4 845 400 000 м хлопчатобумажный ла шерстяной тканьдар эдип чыгарары темдектелген. Хлопчатобумажный тканьдар шерстяной тканьдардан 4 526 600 000 м-ге көп. 1950 жылда кажы ла тканьдарды алдынан башка канча метрден эдип чыгарары темдектелген?

592. Кийим көктөөр мастерскойго 18 м кара ла 20 м көк чекпен садып алган. 3 м кара чекпеннин баазы канчага турган, 4 м көк чекпеннин баазы анчага ок турган. 1 м кара чекпен 120 сал. болзо, садып алган бастыра чекпен учун канча кире акча төлөгөн?

593. Колхозто 75 атка 180 кўннинг өлөннин белетеп алган. Белетеп алган өлөн 90 атка канча кўнге жедер?

594. 6 столовый ла 8 чайный калбактар жаба бескеге

960 г базып јат. Столовый калбак чайный калбактан 4 каттап уур болзо, кажы ла столовый калбактын база кажы ла чайный калбактын бескези жандый?

595. Заводко 738 т нефть, таш көмүр база торф тартып әкелген. Кажы ла 4 т торфко 3 т таш көмүр ле 2 т нефть келижип јат. Кажы ла бүдүмдү күйдүрер немени канча тоннадан әкелген?

596. Мастерскойдогы бар темирден 270 тоскуур ла 465 көнөк әдип аларга темдектеген. Је онын кийининде бастыра темирден јаныс ла көнөктөр әдер деп темдектеген. 2 тоскуурга канча кире темир кирип јат, 5 көнөккө анча ок кире темир чыгымдалып турган болзо, канча көнөк әдилген?

597. Чаначылардын станциязына баштапкы катап 56 әжер чана ла 60 әжер көнөкты 3 784 сал-го садып алган. Әкинчи катап ол ок баала 65 әжер чана ла 75 әжер көнөк садып алган. Әжер көнөк 36 сал-го турганы јарт болзо, әкинчи катап аларда, баштапкызына канча кире көп акча төлөгөн?

598. Үй кийи 9 аяк садып аларда, ондо 27 сал. 50 ак. арткан. Ол 5 аяк алган болзо, ондо 75 сал. 50 ак. артар әди. Бир аяк канча салковойго турган?

599. 50 кастрюля әдер болзо, 6 кг 750 г алюминий артар, ол әмезе ондый ок 80 кастрюля әдер болзо, 1 кг 500 г алюминий артар деп, цехте бодоп алгандар. Цехте канча килограмм алюминий болгон?

600. Эки јерказачы түнгей өй иштеген: олардын бирүзи күнине 33 сал-дон, әкинчизи 28 сал-дон иштеп алып турган. Иш божогон кийининде баштапкызы әкинчизинен 120 сал-го көп иштеп алган. Кажы ла јерказачы канча кире акча иштеп алган?

601. 20 орын ла анча ок матрацтар учун 3400 сал. төлөгөн. Балдардын санаторийине ондый ок 20 орын ла 32 матрацты 3940 сал-го садып алган. Орын ла матрац башка канчадан туруп јат?

602. 15 таар кулур ла 38 таар крупа кожо 3936 кг бескелеп јат. 25 таар кулур ла 38 таар крупа 4 736 кг бескелеп јат. Таар кулур ла таар крупа башка канчадан бескелеп јат?

603. Балдардын туразынын завхозы ого берген акча 12 м чекпен ле 40 м ак бөс аларга једер деп бодоп алган. Ол 15 м чекпен садып алган болзо, ак бөсти 26 ла метр алар әди. Метр ак бөс 27 сал-го турган болзо, завхозко канча кире акча берген?

604. Магазинде 44 м түрбек бөс болгон. Бир кижиге бу бөстөн 276 сал-го, әкинчизине дезе—165 сал. 60 ак-га садып ийерде, түрбекте 36 м арткан. Кажы ла кийи канча метр бөс садып алган?

605. 16 глобус ла 25 географический карта 1351 сал., 22 глобус ла 25 географический карта дезе 1567 сал. турат. Глобус ла карта башка канчадан туруп јат?

606. 2 ручка ла 9 перо 1 сал. 26 ак., 4 ручка ла 9 перо дезе 1 сал. 98 акчага турат. Ручка ла перо башка канчадан туруп јат?

607. Аш үрендеер 6 машина ла аш чачар 10 машина 6850 сал-го турат, аш үрендеер 6 машина ла аш чачар 14 машина 7970 сал-го турат. Аш үрендеер ле аш чачар машиналар алдынан башка канча салковойдон туруп јат?

608. Чаначылардын станциязына баштапкы катап 25 эжер конёк ло 30 эжер чананы 1770 сал-го, экинчи катап ол ок баала 30 эжер конёк ло 30 эжер чананы 1950 сал-го садып алган. Эжер конёк ло эжер чана башка канчадан туруп јат?

609. Керептин түби тежиле берген, ол тежик өткүрө 720 көнөк суу кирген кийининде ле тежилгенин көргөндөр. Кирген сууны чыгара төгөргө, бирүзи минутка 18 көнөк, экинчиси 24 көнөк суу чыгара тартар эки насос тургускан. Эки насос бастыра сууны 1 час 20 мин-ка чыгара тарткан болзо, тежик өткүрө минутка канча көнөк суу кырп турган?

610. Магазинде бастыразы 6960 сал-го 40 м кара чекпен ле бир канча метр көк чекпен саткан. Кара чекпеннин метри 90 сал., көк чекпеннин метри 120 сал. болгон. Магазин канча метр көк чекпен саткан?

611. Грузовой машинага 18 таар кулур ла бир канча таар јарма коштогон. Бастыра кулурдын ла јарманын бескези 2 т 640 кг болгон. Таар кулур 80 кг, таар јарма — 48 кг болгон. Грузовой машинага канча таар јарма коштогон?

612. 3 алмарда 2592 т аш болгон. Экинчи алмарда баштапкызынан 3 катап көп, үчинчизинде дезе баштапкызынан 5 катап көп. Кажы ла алмарда канча кире аш?

613. Алдындагызына түней бодолголор тургузып алар.

614. 3 кайырчакта 545 апельсин болгон, баштапкызында ла экинчизинде түнейден, үчинчизинде дезе экинчизинен 35 апельсинге көп. Үчинчи кайырчак экинчизинен 161 сал-го баалу турган. Кажы ла кайырчак канча сал-го турган?

615. 14 ц кулурдан кажызынын ла бескези 400 г-нан болгон булкалар быжырган. Кажы ла 4 кг кулурдан 1 кг-га көп калаш болуп турган болзо, канча булка быжырган?

616. 3 школдо 2616 бала үренип јат. Баштапкы ла экинчи школдо үренчиктердин тоозы түнейден, үчинчизинде дезе эки школдогызынан 96 үренчикке көп. Кажы ла школдо канча үренчик?

617. 6 стол ло 25 отургуш учун 990 сал. төлөгөн. Бир

столдын баазы 5 отургуштын баазына түней болзо, столдор ло отургуштар учун башка канча киреден акча төлөгөн?

618. Кулер эдип аларга 20 кг жеске 2 кг цинк ле 3 кг теленир алып жат. Кажызынын ла бескези 45 кг-нан 15 болчок кулер эдип аларга, кажы ла металды канча килограммнан алар керек?

619. Балдардын санаторийине баштапкы катап метри 19 сал. 50 ак-дан бир канча метр бөс садып алган. Экинчи катап метри 23 сал-дон анча ок метр бөсти алала, алдында алганынан 157 сал. 50 ак-га көп төлөгөн. Бастыра садып алган бөс учун канча кире акча төлөгөн?

620. Улус амырайтан турага 4260 салковойго 20 одеяло ло 35 простынь садып алган. 20 одеяло ло 20 простынь 3720 салковойго турган болзо, садып алган одеялор ло простындар учун башка канча салковойдон төлөгөн?

621. Теерменге кажызында ла 80 кг-нан 405 таар арыш тартып экелген. Арышты теермендеерде, 6 кг аштан 5 кг кулур болгон. Кажы ла абрага 540 кг-нан коштогон болзо, теермендеген бастыра кулурды канча абрала апарган?

622. Эки складта 649 ц кулур болгон. Баштапкы складтан 135 ц, экинчизинен десе 190 ц кулур аларда, баштапкызында экинчизинен 5 катап көп кулур арткан. Озо баштап кажы ла складта канча кире кулур болгон?

623. 1950 жылда бистин ороондо 2 400 000 т сахар эдилер учурлу болгон. Поездте 60 вагон бололо, вагонго 20 т-дан уруп коштозо, бу сахарды тартарга канча поезд керек болгон?

624. Мынайда бодолор эдип, бодолго тургузып алар:
1) $3\,760:80=47$; 2) $5\,940:60=99$; 3) $99-47=52$

III. Геометрия.

1. Түс чийүү.

Түс чийүүнүн отрезогы ла оны кемжири.

Шнурды эмезе учукты тыг тартып алзабыс, ол биске *түс чийүү* көргүзүп берер.

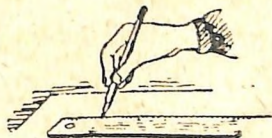
Столдын кыры, лист чаазыннын кыры, потолок ло-стененин биригип турган жери, күннин чогы—түс чийүү көргүзүп жат.

625. Буктеген жери түс чийүүдүй болзын деп, лист чаазынды бүктеп алар.

Ондый бүктеп койгон лист чаазынла түс чийүү өткүрерге тузаланаарга жараар.

Плотниктер, каменщиктер, столярлар түс чийүү өткүрүп аларга, көмүрлө ол эмезе мелле жыжып койгон шнурла тузаланып жат.

Шнурды тыг тартала, онын кийининде кенетийин божодып ийер. Шнурдын изи доскодо ол эмезе стенеде түс чийүү болуп билдирер.

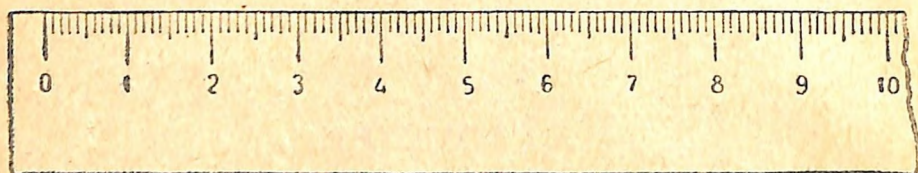

Чаазында түс чийүү өткүрерге, линейкала база курчучап койгон карандашла тузаланып жат.

Түс чийүнинг эки жанынан туйуктап салган
үлүзүн түс чийүнинг отрезогы деп адап жат.

Чаазында түс чийүнинг отрезогын кемјиирге, сантиметр-
лү линейкала тузаланып жадылар.

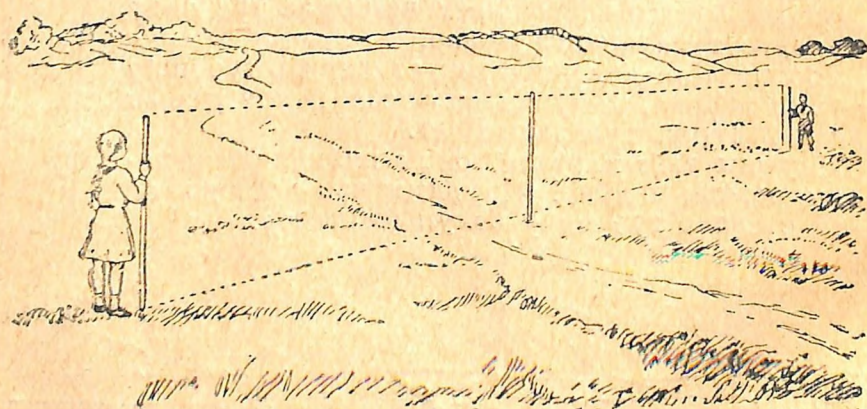

626. Сантиметрлү линейкала тузаланып, 5 см, 7 см,
10 см, 12 см, 15 см отрезоктор чийе тартып салар.
Турап койгон отрезоктордын узунун кемјиир.

Јерде түс чийүлерди өткүрери ле олорды кемјири.

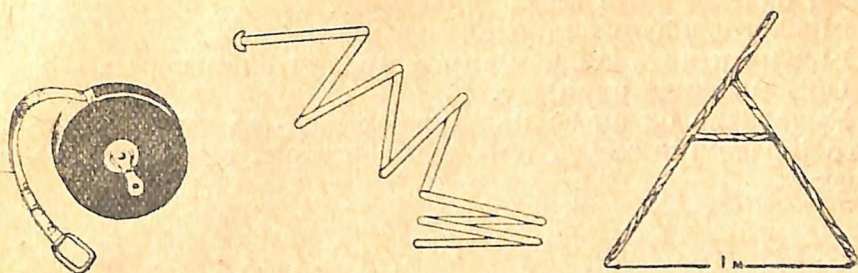
Јерде түс чийүлерди өткүрерге, казыктарла (веха-
ларла) тузаланып жат.

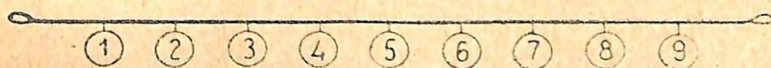
Казыктар, олордын әкүзи үчинчи казыкты бөктөп ту-
рар әдип, тургузылып жат.

Јердин үстиндеги чийүлерди рулеткала ол әме-
зе узуну 20 м кемјиир металлический цепь ле, ол
әмезе полевой циркульла кемјип жат.

Кемјир цептинг ордына чичке армакчы ол эмезе шпатагтан эткен узуну 10 м армакчы эдиң аларга јараар.

Кемјир армакчыны тыңыда тартып, казыкка илерге, онын учтарына илмектер эдиң алар керек. Армакчынын узунун темдектеерге, кажы ла метрдин учына мындый цифраларлу досчоктор илиң койор керек: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.

627. Бир школдын үренчиктери кемјүлү армакчыла школдын оградазынын узунун кемјирде, мындый тоолор болгон:

$$10\text{ м} + 10\text{ м} + 10\text{ м} + 10\text{ м} + 10\text{ м} + \\ + 10\text{ м} + 10\text{ м} + 10\text{ м} + 7\text{ м}$$

Школдын оградазынын узуну канча метр болгон?

628. Кемјир армакчы эдиң алала, школдын оградазынын, школдын огородынын, садынын узунун ла тууразын кемјир; база школдын узунун ла тууразын кемјир.

Ыраагын көслө билип алары.

629. 10 м јерди көслө бодоп кемјийле, казыктарла темдектеп койор. Чын кемјилген бе деп, билип аларга, рулеткала ол эмезе кемјир армакчыла шинжилеп көрбөр. Канча метрге ле дециметрге јастыра болгон.

630. Көслө бодоп кемјийле, 20 м-ди, 30 м-ди, 50 м-ди казыгаштарла темдектеп койор. Ыраагын темдектеген јерлерди рулеткала ол эмезе кемјир армакчыла катап кемјийле, јастырганын бодоп чыгарар.

Бойынын бир алтамынын узунун билип алары.

Je кижн рулетканы ол эмезе кемјннр армакчыны јаан-
тайын бойыла кожо алып јүрбей јат.

Ыраагын көслө билип аларга куч.

Ыраагын алтамла кемјннрге үренип алар керек.

Оны мынайда эдип јат.

Рулеткала ол эмезе кемјннр армакчыла түс јерде 10
метр јер кемјнн алала, оны казыгаштарла темдекеп койор
керек.

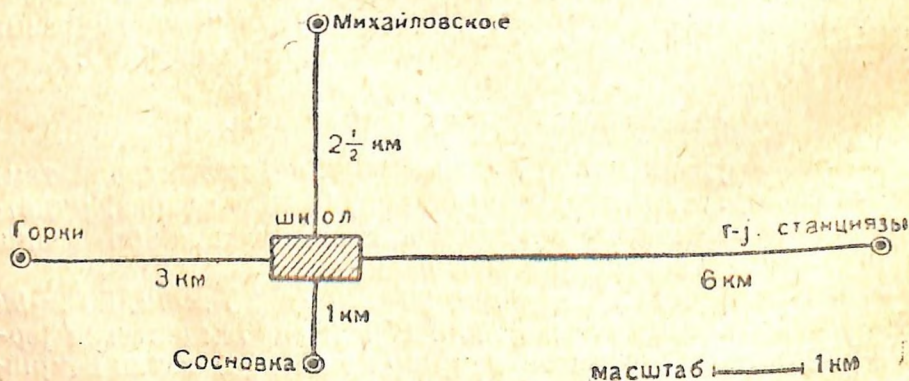

631. 10 м-ге канча алтам келижип турганын тоолоп алар,
бир алтамга канча сантиметр келижип турганын бодоп алар.
Ол тооны тетрадька бичип салар.

632. Нина, айылынан школго јетире 360 алтам деп, тоо-
лоп алган. 10 м-ге 18 алтам келижип турган болзо, 360
алтамда канча метр болор?

633. Школдын бойынын ла оградазынын сынын ла туу-
разын алтамла кемјннр. Метрлерге көчүрер.

Масштаб.

Школдон темир јолдын станциязына ла јуук јурттар-
га јетире јерди кичинектеди, планда көргүзип салган.

1 км-дин ордына планда 1 см алынган.

Јерде јаан кемјүни солып турган, планда кичинек-
теткен кемјүчекти масштаб деп адап јат.

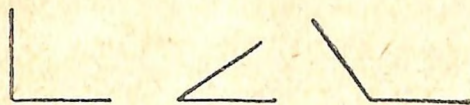
634. 2 км-дин ордына 1 см деп алып, 4 км, 8 км, 10 км,
12 км түс чийүлөр өткүрер.

Толыктар.

Түс толықтар журап аларга, оларды шинжилеп көрбө-
тө, угольникке тизаланып јат.

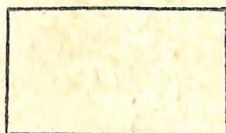
635. Тетрадька түс, сүүрү, моко толықтар жу-
рап алар.

Прямоугольник ле квадрат.

Квадрат.

Прямоугольник.

Квадраттын
одоштой јаткан келтегей-
лери параллельный, басты-
ра келтегейлери түйнөй,
бастыра толықтары түс.

Прямоугольниктин
одоштой јаткан келтегей-
лери параллельный, одоштой
јаткан келтегейлери түйнөй,
бастыра толықтары түс.

636. Тетрадька 5 см де 7 см; 6 см де 9 см; 4 см де 10 см келтегейлерлү прямоугольниктер журап алар.

3 см; 4 см; 5 см келтегейлү квадрат журап алар.

637. Ёренчиктин тетрадынын, классный досконын, класс-тын ичининг сынын ла тууразын кемјип алар.

Кемјиген кийининде болгонын бичип алар.

638. Прямоугольниктин сыны 65 см. тууразы 35 см. Онын торт келтегейининг суммазын бодоп чыгарар.

639. Квадраттын бир келтегейининг узуну 65 см. Басты-ра келтегейлерининг суммазын бодоп чыгарар.

640. Квадраттын бастыра келтегейлерининг суммазы 96 см. Бир келтегейининг узунун таап алар.

641. Школдын прямоугольниктый огородынын сыны 54 м, тууразы сынынан 7 м 50 см-ге кыска. Школдын ого-родын эбиреде туткан чеденнинг узуну канча кире?

642. Прямоугольниктый участок јердин сыны 9 км 450 м, онын тууразы сынынан 3 катап кыска. Каруулчык агаштын куйузыла минутка 60 м-ден базар болзо, учас-токты канча ойгo эбиреде базар?

643. Прямоугольниктин бастыра келтегейлерининг сум-мазы 240 см. Онын сыны тууразынан 20 см-ге узун. Пря-моугольниктин сынын ла тууразын бодоп чыгарар.

644. Рамкага 2 м 72 см багет кирген. Рамканын сыны тууразынан 3 катап узун болзо, онын сынын ла туура-зын таап алар.

645. Прямоугольниктый садты эбиреде узуну 1708 м чеден тудуп койгон. Садтын тууразы сынынан 58 м-ге кыска болзо, онын сынын ла тууразын таап алар.

2. Квадратный кемјулер.

Келтегейи бир сантиметр квадратты квадратный сантиметр деп адап јат.

Келтегейи бир дециметр квадратты квадратный дециметр деп адап јат.

Келтегейи бир метр квадратты квад-ратный метр деп адап јат.

646. Квадратный сантиметрди, квадратный дециметрди тетрадька журап алар. Газеттин чаазынынан квадратный метр кезип алар.

**Прямоугольниктин ле квадраттыг площадин
бодоп чыгарары.**

647. Журап койгон прямоугольниктин сыны канча сантиметр?

Бу прямоугольниктин тууразы канча сантиметр?

Бу прямоугольниктин площадке канча квадратный сантиметр кирип жат?

648. Прямоугольниктин сыны 5 см, тууразы 1 см;

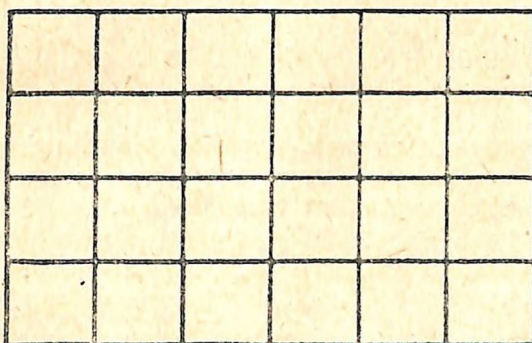
сыны 7 см, тууразы 1 см;

сыны 10 см, тууразы 1 см;

сыны 25 см, тууразы 1 см;

сыны 1 м, тууразы 1 см;

зо, онын площадинде канча квадратный сантиметр болор?

649. Бу прямоугольниктин сыны канча сантиметрден туруп жат?

Прямоугольниктин сыны аайынча бир рядка канча квадратный сантиметр кирип жат?

Бу прямоугольниктин тууразы канча сантиметрден туруп жат?

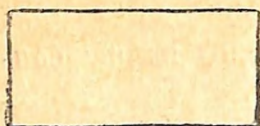
Бастыра прямоугольниктин площадке 6 кв. см-ден канча ряд кирип жат?

Прямоугольниктин бастыра площадке канча квадратный сантиметр кирип жат?

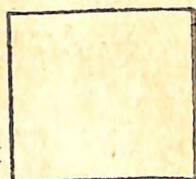
6 кв. см + 6 кв. см + 6 кв. см + 6 кв. см = 24 кв. см,
ол эмезе $6 \text{ кв. см} \times 4 = 24 \text{ кв. см}$.

6 Сб. арифм. задач и упражн., IV кл.

650. Берилген прямоугольниктин сынын ла тууразын

кемјийле, онын площадине канча квадратный сантиметр кирип турганын бодоп чыгарар.

651. Берилген квадраттын сынын ла тууразын кемјийле, онын площадине бодоп чыгарар.

652. Класстын сыны 8 м, тууразы 6 м. Бастыра полдын площадине канча квадратный метр кирер?

653. Квадраттын келтегейлери а) 5 см; б) 8 см; в) 25 см; г) 1 дм 6 см; д) 2 дм 3 см; е) 4 дм 5 см болзо, онын площадине бодоп чыгарар.

654. Сыны 8 см тууразы 5 см
" 10 см " 6 см
" 20 см " 12 см
" 40 см " 15 см прямоугольниктердин
площадин бодоп чыгарар.

655. Сыны 25 см тууразы 16 см
" 5 дм 2 см " 3 дм 5 см
" 4 дм 8 см " 4 дм
" 9 дм 6 см " 8 дм 5 см прямоуголь-
никтердин площадине бодоп чыгарар.

Прямоугольниктин площадине бодоп чыгарарга, онын сынын ла тууразын јангыс кемјүлө кемјийле, болгон тоолорды көптөштирип ийер керек.

656. Комнатанын сыны 5 м, тууразы 4 м. Полдын площадине бодоп чыгарар.

657. Садиктин сыны 35 м, тууразы 25 м. Садиктин площадине таап алар.

658. Огородтын сыны 128 м, тууразы 75 м. Огородтын площадине таап алар.

659. Класстын сыны 9 м, тууразы 8 м. Класста 36 үрөнчик. Кажы ла үрөнчикке полдын площадинин канча квадратный метри келижип јат?

660. Комнатанын сыны 7 м, тууразы 6 м. Турада үч кижиге јуртап јат. Кажы ла кижиге канча квадратный метрден келижет?

661. Механический цехтин сыны 65 м, тууразы 24 м. Кажы ла станокко иштеер јериле кожо 8 кв. м керек болзо, бу цехте канча станок тургузарга јараар?

662. Прямоугольник кеберлү огородтын сыны 125 м, тууразы 96 м; огородтын төртүнчү бөлүгине капуста, арт-

жанына десе картошко отургускан. Канча квадратный метр жерге картошко отургускан?

663. Балдардын прямоугольник кеберлү площадказынын сыны 92 м, тууразы 75 м; площадканын учинчи бөлүгүн оок балдарга айрып берген, артканын десе үренчиктерге айрып берген. Үренчиктерге канча квадратный метр айрып берген?

664. Прямоугольник кеберлү жаланнын сыны 425 м, тууразы сынынан 35 м-ге кыска. Жаланнын площади бодоу чыгарар.

665. Аэродромнын тууразы 618 м, сыны тууразынан 206 м-ге узун. Аэродромнын площади бодоу чыгарар.

666. Кажаканын узуну 49 м, тууразы 15 м, площадьтын бежинчи үлүзүн өткүшкө ле курсак салар складка бөлүп койгон. Кажы ла уйга 7 кв. м жер керек болзо, кажаканын арткан бөлүгине канча уй тургузарга жараар?

667. Прямоугольник кеберлү жаланнын сыны 726 м, тууразы 635 м. Жаланды клеверле база сулала үрендеген, клеверди суладан 77 680 кв. м-ге көп чачкан. Клеверле канча, сулала канча квадратный метр үрендеген?

668. Сыны 40 м, тууразы 30 м прямоугольник кеберлү ченемел участокто свёкла отургускан. Кажы ла 100 кв. м-ден 3 ц свёкла жууп алган. Участоктон бастыра канча кире свёкла жуунадып алган?

669. Прямоугольник кеберлү бүктин сыны 625 м, тууразы 320 м. Кажы ла 100 кв. м жерден 35 кг өлгөн жууп алган. Бастыра бүктөн канча кире өлгөн жууп алган?

670. Келтегейлери 72 м-ден квадрат кеберлү дворды асфальтла жазаган. Кажы ла квадратный метрге 50 кг асфальт чыгымдаган болзо, дворго канча кире асфальт барды?

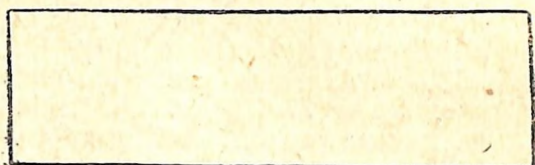
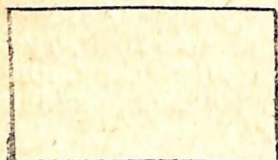
671. Колхоз узуну 50 м квадрат кеберлү буунты казып алган. Онын түби ташла салынган. Кажы ла квадратный метрге 200 кг таш салган болзо, буунтынын түбине канча кире таш кирди?

672. Школдын прямоугольник кеберлү садынын сыны 128 м, тууразы 84 м. Садта яблонялар ла вишнялар отургускан. Яблонялардын жерин вишнялардын жеринен 4 280 кв. м-ге көп бөлүп берген. Яблонялардын жерин ле вишнялардын жерин канча квадратный метрден бөлүп берген?

673. Сыны 96 м, тууразы 72 м прямоугольник кеберлү огородко картошко ло капуста отургускан. Картошко отургузар площадьты капуста отургузарынан 8 катап көп берген. Картошко отургузарына канча, капуста отургузарына канча квадратный метр жер берген?

Прямоугольник- тин сыны	Прямоугольник- тин тууразы	Площа- ди
5 м 2 дм	4 м 5 дм	?
6 м 3 дм	5 м	?
8 м 6 дм	6 м 7 дм	?

675. Каменщиктер оромнын кабртозын 28 часка жазагандар, часка омор 42 кв. м-ден жазап тургандар. Онон ары, алдындагызына коро, часка 7 кв. м-ге кор жазагылап турза, оромнын арткан улусин канча часка жазагылап койор?

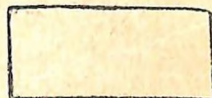
676. Эки прямоугольник берилген: бир прямоугольник-тин узуну 3 см, тууразы 2 см; экинчи прямоугольник-тин сыны баштапкызынын сынынан эки катап узун, онын тууразы дезе баштапкызынын тууразына туней. Экинчи прямоугольниктин площади таап алар.

677. а) Прямоугольниктин сыны 4 м, тууразы 3 м. Онон площади бодоп чыгарар.

б) Алдындагы бодолгонын каруузыла тузаланып, сыны баштапкы прямоугольниктин сынынан эки катап узун, тууразы уч катап кыска прямоугольниктин площади бодоп чыгарар.

678. Участок жердин планы мындый масштабла журапган: 1 мм-де 25 м.

а) Участоктын сынын ла тууразын бодоп чыгарар.

б) Онон площади бодоп чыгарар.

679. Жаланнын планын мындый масштабла журап салган: 1 мм-де 50 м. Жаланнын площади бодоп чыгарар.

Ар ла гектар.

680. Школдын жанындагы тус жерде, келтегейи 10 м болор эди, квадрат темдектеп алар. Бу ар болор.

681. Арда канча квадратный метр?

682. Мындый масштабла тетрадька ар журап алар:
2 м-дин ордына 1 см.

Ар кыскарта а деп темдектелет.

683. Сыны 20 м, тууразы десе 5 м прямоугольнигин площади арга туней болор бо?

684. Площади бир ар прямоугольнигин сыны ла тууразы канча киреден болор?

685. Огородтын сыны 75 м, тууразы 64 м. Огородтын площади канча ар?

686. Школдын оградазынын сыны 48 м, тууразы 25 м. Школдын оградазы канча ар болуп јат?

687. Жилектү садтын сыны 125 м, тууразы 21 м-ге кыска. Сад канча ар?

688. 200 кв. м, 500 кв. м, 2 000 кв. м, 2 500 кв. м, 3 000 кв. м, 10 000 кв. м канча ар болуп јат?

689. Канча ар база ого үзеери канча квадратный метр болуп јат:

145 кв. м

945 кв. м

3 645 кв. м

248 кв. м

1 240 кв. м

7 960 кв. м

690.

Прямоуголь- нигин сыны м-ле	Прямоугольни- гин тууразы м-ле	Площадьта канча ар болор
76	75	?
125	124	?
60	60	?
225	120	?
250	160	?

691. Прямоугольник кеберлү жилектү садтын сыны 128 м, тууразы 28 м-ге кыска. Кажы ла ардан 2 ү жилек терип алгандар. Бастыра канча кире жилек терип аягандар?

692. Сыны 175 м ле тууразы 160 м прямоугольник кеберлү огорокко картошканы эки кунге отургузып салган. Баштапкы кунде экинчизинен 20 арга кон отургускан. Картошканы баштапкы кунде канча, экинчи кунде канча ар отургускан.

693. Прямоугольник кеберлү участок јердин тууразы 60 м, сыны тууразынан 3 катап узун. Бир арга 80 кв удобрение керек болгожын, бу участоктын бастыразына канча кире удобрение керек?

694. Заводко сыны 120 м, тууразы 90 м прямоугольные

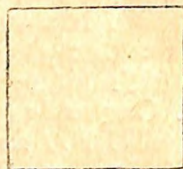
кеберлү жер бөлүн берген. Зданиелер тургузарга, дворго көрө, 3 катап көп жер керек болуп жат. Зданиелерге ле дворго алдынан бапка канча ар жер керек болор?

695. Прямоугольник кеберлү одордын сыны 250 м, тууразы 150 м; 5 ар жерде 3 кой азыраар аргалу болзо, бу одордо канча кире кой азыраар аргалу?

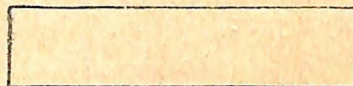
696. Яблонялар ла грушалар отургускан садтыг сыны 432 м, тууразы 250 м.

Яблонялар отургускан площадь грушалар отургусканынан 4 катап көп. Яблонялардын жери канча ар?

697. Сыны 225 м, тууразы 176 м прямоугольник кеберлү огородко капуста ла морковь отургускан. Капустаны морковьтон 46 арга көп отургускан. Капустаны канча, морковьты канча ар отургускан?

698. Берилген прямоугольниктин ле берилген квадраттын площадьтарын бодоп чыгарар. Олордын площадьтарын түнейлештирип көрөр.

699. Ол ок прямоугольниктин ле квадраттын бастыра келтегейлерининг узунун бодоп чыгарар. Бодогон кийининде болгон тоолорды түнейлештирип көрөр.

700. Таблицаны толтыра бичип салар:

Участок жердин сыны	Участок жердин тууразы	Площадь	Бастыра кел- тегейлерининг узуну
10 м	10 м	?	?
20 "	5 м	?	?
25 "	4 м	?	?
50 "	4 м	?	?
100 "	1 м	?	?

701. Прямоугольник кеберлү участок жердин площади бир ар болзо, чеденнин узуну кандый учуралда эн кыска болор?

702. Прямоугольник кеберлү участок жердин площади 1 600 кв. м болзо, онын сыны ла тууразы канчадан болор, оны айландыра туткан чеденнин узуну канча метр, база ол кандый учуралда эн кыска болор?

703. Прямоугольник кеберлү садтын сыны 160 м, тууразы 120 м. Садка теректер ле липалар отургускан, је теректерди липалардан 430 кв. м јерге көп отургускан. Бодолгоны божодоло, бодоп салар.

704. Узуны 1 км 850 м, тууразы 28 м оромды асфальт-ла жазаган. Бир арга 4 м асфальт чыгымдаган болзо, бастыра оромго канча кире асфальт чыгымдаган?

705. Узуны 3 км 450 м, тууразы 12 м јолды ташла жазаган. Кажы ла арга 18 м таш кирген. Јолго канча кире таш кирди?

706. Түс јерде сыны ла тууразы 100 м-ден квадрат кемјип алза, 1 га площадь боло берер. Ондый квадраттын бастыра келтегейлеринин суммазын бодоп алар.

Гектар кыскарта га деп темдектелет.

707. Гектарда канча квадратный метр? Гектарда канча ар?

708. Сыны 200 м, тууразы 50 м прямоугольникий участоктын площади гектарга түней болор бо?

709. Площади гектарга түней прямоугольник кеберлү участок јердин сыны ла тууразы канчадан болор?

710. Канча гектар болор:

10 000 кв. м	100 000 кв. м
20 000 кв. м	360 000 кв. м
70 000 кв. м	1 000 000 кв. м

711. Канча гектар ла ар болор:

12 400 кв. м	1 786 300 кв. м
38 700 кв. м	23 456 000 кв. м
145 800 кв. м	35 789 000 кв. м

712. Канча ар болор:

5 га;	63 га
7 га;	148 га
15 га;	1 456 га

713. Мындый масштабла гектар јурап алар:

100 м-дин ордына 1 см. 20 м-дин ордына 1 см.

714. Квадратный километрде канча квадратный метр?

715. Квадратный километрде канча гектар?

716. Квадрат эмезе прямоугольник кеберлү участок јер-

дин площади гектарга түней болзо, онын чедениниг сыны кандый учуралда эн кыска болор?

717. Прямоугольник кеберлү участок јердин площади 36 га болзо, онын сыны ла тууразы канча кире болор, ба-за оны эбиреде туткан чеденниг сыны кандый учуралда эн кыска болор?

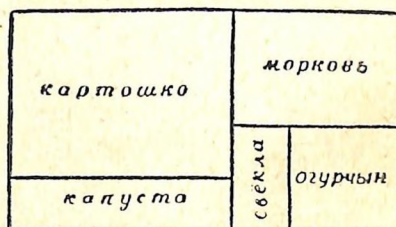
Квадратный кемјүлер:

1 кв. м = 10 000 кв. см
1 кв. м = 100 кв. дм
1 кв. дм = 100 кв. см
1 кв. см = 100 кв. мм

ар = 100 кв. м
га = 10 000 кв. м
га = 100 а
1 кв. км = 1 000 000 кв. м

718. Сыны 900 м ле тууразы 37 м прямоугольник кебер-лү ченемел участокко свёкла отургускан. Түжүми бир ар-дан 6 ц-ден болгон. Сурагын тургузала, бодолгоны бодоп салар.

719. Огородтын сыны 480 м, тууразы сынынын $\frac{2}{5}$ бо-луп јат. Садтын сыны 418 м, тууразы сынынан 2 катап кыска. Огородтын площади садтын площадинен канча ки-реге јаан? (Огород ло сад пря-моугольник кеберлү.)

Масштаб: 1 см-ге 25 м

720. Огородто өскүргөн 5 культуранын кажызына ла кирген участок јердин сы-нын, тууразын ла площадин огородтын планы аайынча бодоп чыгарар.

Болгон тоолорды таблицага бичиир:

Огород ажынын ады	Участоктын сыны	Участоктын тууразы	Участоктын площади
Картошко			
Капуста			
Морковь			
Свёкла			
Огурчын			

721. Колхозчылардын бригадазы план аайынча 18 күн-нин туркунына 1 152 га аш јуунадар учурлу болгон. Ста-

хановчылар болуп иштеп, бригада аш жуунадар ижин 2 күнге бйинен озо бүдүргөн. Бригада күндик планды канча гектарга ажыра бүдүрүп турган?

722. Колхозчылардын эки бригадазы свёкланын эг артык түжүми учун мөрөйлөшкөн. Баштапкы бригада 18 га жерден 954 т, экинчиси 14 га жерден 711 т 2 ц свёкла жуунадып алган. Кажы бригада 1 га жерден көп жуунадып алды, база канча киреге көп?

723. Совхозто прямоугольник кеберлү 2 участок агаш: бир участоктын сыны 7 км, тууразы 3 км; экинчи участоктын сыны баштапкызынын сынына түнөй, же онын тууразы баштапкызынын тууразынан эки катап узун. Экинчи участоктын площади баштапкы участоктын площадинен канча катап жаан?

724. Прямоугольник кеберлү жаланнын сыны 1 км 250 м, тууразы 320 м. Бастыра жалаңда канча гектар болор?

725. Прямоугольник кеберлү участок агаштын сыны 1 км 875 м, тууразы 672 м. Участокто канча гектар?

726. Сыны 1 км 440 м, тууразы 625 м прямоугольник кеберлү жалаңга арыш үрөндөп койгон. Кажы ла 1 га жерге 120 кг-нан арыш үрөндөгөн. Бу жалаңга канча кире арыш үрөндөгөн?

727. Сыны 3 км 125 м, тууразы 2 км 48 м прямоугольник кеберлү жерде өзүп турган агаштын кажы ла гектарынан 165 агаштан кезер деп темдектегендер. Бастыра канча агашты кезер деп темдектегендер?

728. Сыны 1 км 250 м, тууразы 1 км 200 м прямоугольник кеберлү сад 504 000 сал-го жилек берген. Бир гектардан канча кире кирелте болгон?

729. Колхоз сыны 1 км 750 м, тууразы 960 м прямоугольник кеберлү участокко яблонялар отургузарга жөп чыгарган. Кажы ла гектарга 400 төстөн отургусса, колхозко канча төс яблоня керек болор?

730. Прямоугольник кеберлү участок жердин сыны 1 500 м, тууразы дезе 300 м-ге кыска. Участокто канча гектар?

731. Прямоугольник кеберлү участок агаштын сыны 6 км 250 м, тууразы 4 км 96 м. Кажы ла 5 гектардан орто тооло 193 тоормоштон кескен болзо, бу участоктон канча тоормош кезип алган?

732. Сыны 1 км 875 м, тууразы 1 км 536 м прямоугольник кеберлү жаланнын гектарынан 24 ц-ден буудай жууп алган. Колхоз төзблөринен озо бу участоктон бастыразы 3 456 ц буудай жууп турган болзо, бу жаланнын түжүми канча катап көптөди?

733. Сыны 875 м, тууразы 640 м прямоугольник кеберлү жалаңнан 952 ц арыш жууп алган. Бир гектардан орто тооло канча центнер арыш жууп алган?

734. Колхоз прямоугольник кеберлү эки јаланга сула ла арыш үрендеген. Баштапкы јаланнын сыны 2 км 340 м, тууразы 900 м, экинчизинин сыны 1 км 536 м, тууразы 1 км 500 м. Арышты суладан 3 катап көп үрендеген. Колхоз суланы ла арышты алдынан башка канча кире площадьтан үрендеген?

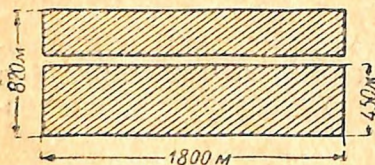
735. Совхозто бастыразы 240 га эки участок јерди сулала үрендеп салган. Аштын түжүми түней болгон. Бу эки участоктон 4 320 ц аш јууган. Баштапкы участоктон, экинчизине көрө, 936 ц-ге көп јууп алган болзо, кажы ла участокто канча гектардан болгон?

736. Совхоз 5 218 га јерди буудайла, арышла база сулала үрендеп салган. Буудайла, арышла јаба 4 344 га, арышла база сулала 2 862 га үрендеген. Буудайла, арышла база сулала алдынан башка канча гектардан јер үрендеген?

737. Капуста, мал азыраар свёкла ла картошко отургузарга колхозто 1 080 га јер бөлүп берген. Свёкла отургузарына капуста отургузарынан 3 катап көп, картошко отургузарына свёкла отургузарынан 2 катап көп јер кемјип берген. Огородтын бу кажы ла ажына канча кире јер бөлүп берген?

Л а к ы л т а. Бодолгоны бодогон кийининде, карузында болгон тоолорды 1 клеткеде 9 га јер болор масштабла диаграмма кеберлү јурап алар.

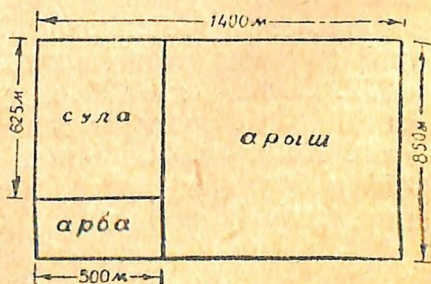
738. Колхозто сыны 1 км 200 м, тууразы дезе сынын $\frac{3}{8}$ бөлүги болуп турган прямоугольник кеберлү учас-

ток јерди буудайла үрендеер керек. 1 га јерди 120 кг буудайла үрендезе, бу участокты үрендеерге канча кире буудай керек болуп турганын бодоп чыгарар.

739. Прямоугольник кеберлү јаланды кечире тууразы 20 м јол өдүп јат. Јалан буудайла үренделген. Аштын түжүми гектардан 24 ц болзо, јурукта көргүзилген кемјүүлөрле тузаланып, бу јаланнан канча кире аш јуунадып аларын бодоп чыгарар.

740. Прямоугольник кеберлү участок јерди арышла, сулала база арбала үрендеп салган. Јурукта көргүзилген кемјүүлөрле тузаланып, бу кажы ла мажакту ашла үренделген участок јердин площадьин бодоп чыгарар.

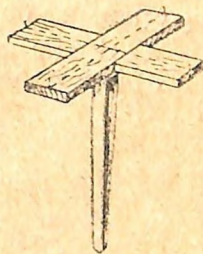
741. Узуны 135 км, тууразы 8 м жолды асфальтла жазаган. Бу жолдын площади канча кире?

742. Узуны 265 км, тууразы 12 м жолды ташла жазаган. Бу жолдын площади канча кире?

743.

Прямоугольниктин сыны	Прямоугольниктин тууразы	Площади гектарла
15 км	72 м	?
46 км	35 м	?
12 км	6 км	?
3 км 400 м	2 км 250 м	?
14 км 600 м	8 км 500 м	?
25 км 200 м	13 км 300 м	?

744. Прямоугольник кеберлү бүктин сыны 1 км 875 м, тууразы 1 км 632 м. Бүктин кажы ла гектарынан 120 ц жаш өлөң чаап алган. Кажы ла 24 ц жаш өлөңнөн 5 ц кургак өлөң болуп турган болзо, бу чапкан өлөңнөн канча кире кургак өлөң болды?

Эккер.

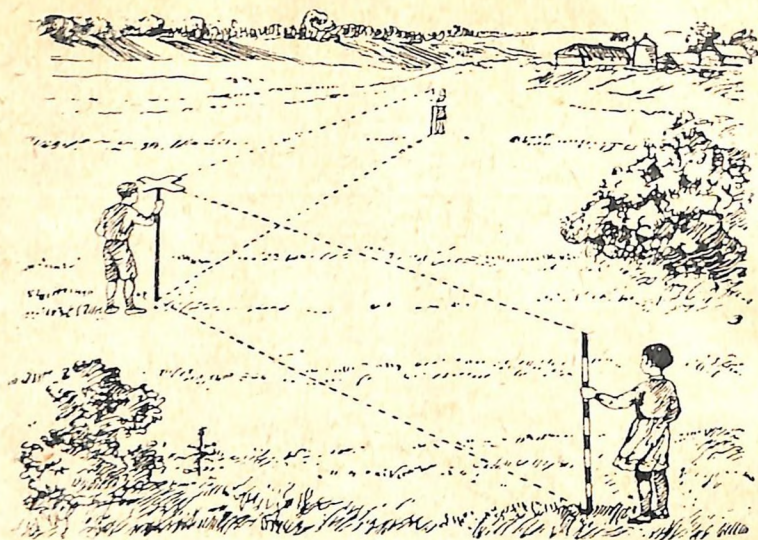
Жерде түс толык темдектеп аларга эккерле тузаланып жат.

Бир брусокты сындай кадаган булаккалардын ууланганы аайынча бир чийү өткүрилип жат, экинчи брусокты сындай түс толык болор эдин база бир чийү өткүрилип жат.

Жерде прямоугольник ле квадрат темдектеерде, база эккерле тузаланып жат.

745. Эккерле тузаланып, школдын жанындагы түс жерде ар темдектеп алар.

746. Эккерле тузаланып, прямоугольник кеберлү участоктор темдектеп алар: а) сыны 12 м, тууразы 8 м; б) сыны 15 м, тууразы 6 м.

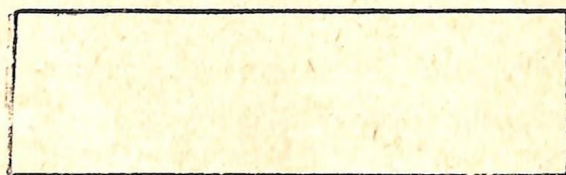

Эккерле иштегени.

Прямоугольник кеберлү участоктын планы.

747. План аайынча прямоугольниктин чын сынын ла тууразын бодоп чыгарар.

- а) Онын келтегейлеринин суммазын бодоп чыгарар.
- б) Бу участоктын площадин бодоп чыгарар.

масштаб — 50 м

748. а) 1 м-дин ордына 1 см алып, класстын планын журап алар.

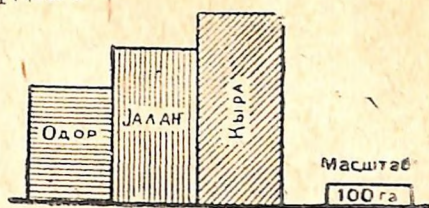
б) Масштаб талдап алала, прямоугольниктий участоктын планын журап алар:

1)	узуну	40 м,	тууразы	30 м
2)	"	65 м	"	25 м
3)	"	400 м	"	300 м
4)	"	350 м	"	150 м

749. Школдын оградазынын (ол эмезе огородынын) сынын ла тууразын кемјийле, онын планын журап алар.

750. „Победа“ колхозтын мал јуерер, олѳн чабар ла кыра салар јерлери канча гектардан?

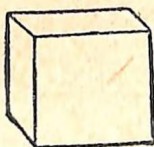
751. Мындый тоолорло диаграмма тургузып алар: Октябрьский революциядан озо крестьяндардын јаландарында мажакту аштын тужуми орто тооло гектардан 7 ц-ден болгон, колхозтордын јаландарында аш тужуми кырадан 30 ц-ге једип јат.

„Победа“ деп колхозто јер бѳлүгенинин диаграммасы

3. Куб.

752. Кубтын алдындагы ла үстиндеги граньдары основаниелери деп адалар, арткандары — тууразындагы граньдары деп адалар. Олорды кубтан көргүзип бер.

Кубтын грани

Кубта алты грань.

Кубтын бастыра граньдары квадрат кеберлї.

Кубтын бастыра граньдары бирўзи бирўзине тен.

753. Куб канча кырлу, тоолоп бер.

Кубтын бастыра кырларынын узуну керегинде нени айдарга јараар?

Кубтын кырлары кандый толык ажыра биригип јат?

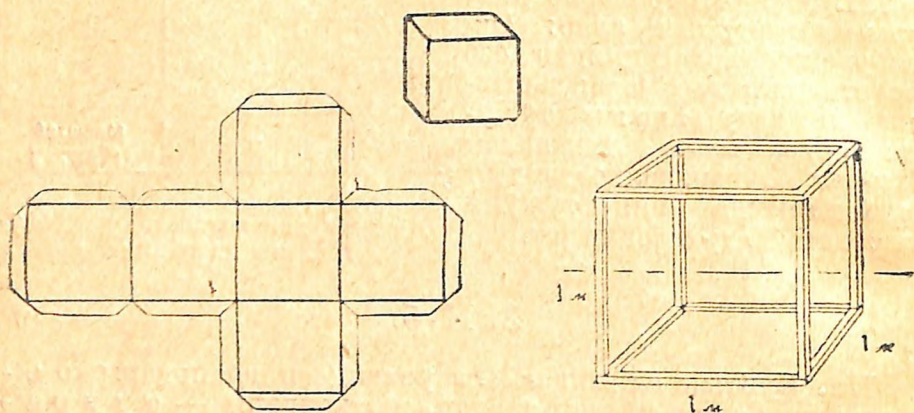
Куб 12 кырлу.

Кубтын бастыра кырлары бирўзи бирўзине тен.

Кубтын бастыра кырлары тїс толык ажыра бириккилеп јат.

Кубтын ўч кыры биригип турган јерди кубтын бажы деп адап јат.

Кубтын бааштары 8.

754. а) Кыры 2 см кубтың үлгүзін (журукта чылап) журап ал.

б) Чеберлеп кезип алала, онон кубик жапшырып ал.

755. Кыры 1 дециметр болор кубтың үлгүзін кезеле куб жапшырып ал.

Ондый куб кубический дециметр деп адалар.

756. Кыры 1 сантиметр болор эдиң, картошкодон, брук-вадан эмезе чалканнан кубик кезип ал.

Кыры 1 сантиметрге тен кубты кубический сантиметр деп адап жат.

Кыры 1 метрге тен кубты кубический метр деп адап жат.

4. Түс толықтарлу параллелепипед.

757. а) Серенкениң тыштындагы кабын ал.

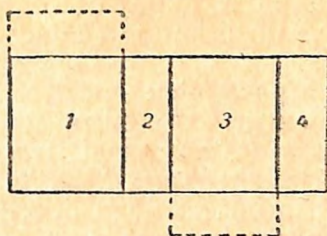
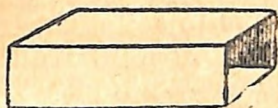
б) Оны бир кырын жара кезеле, журукта көргүскени чилеп, ачып ий. Бу үлгүлө журук эдиң ал.

в) Бастыра келтегейлеринен туйук кабычак эдиң аларга, бу үлгүде канча грань жетпей жат?

Үлгүни жетире журайла, кабычакты жапшырып ал.

Ондый кабычак тўстолыктарлу параллелепипед эмезе брусок кеберлү болуп јат.

Тыш јаны

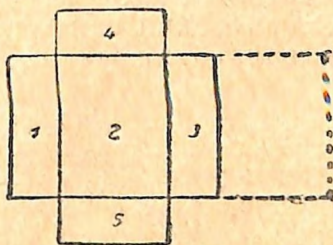
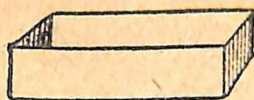

758 а) Тўс толықтарлу параллелепипедте (брусокто) канча грань? Кажы ла грань кандый кеберлү? Мында канча эжер тўней прямоугольниктер боло берди?

б) Параллелепипедти кубла тўнейлештир. Тўнейин ле башказын көргүзип бер.

759. а) Серенкенин ичиндеги кабын алала, оны тууразындагы кырлары аайынча јара кезип ий, јурукта көргүскени чилеп, ачып ал. Бу үлгүле јурук эдиш ал.

Ич јаны

б) Бастыра келтегейлеринен туйук кабычак эдиш аларта, бу үлгүде канча грань јетпей јат?

в) Үлгүни јетире јурайла, ондый кабычакты јапшырып ал. Тўстолыктарлу параллелепипед боло берер.

г) Ондо канча грань?

д) Олор кандый кеберлү?

е) Мында канча эжер тўней прямоугольниктер боло берди?

760. Класстын ичи кандый кеберлү? Граньдарын, кырларын тоолоп, көргүзип бер.

761. Тўс толықтарлу параллелепипед канча кырлу, канча башту?

762. Эбиреде көскө көрүнип турган немелерден куб кеберлү немени адап бер.

763. Тўс толықтарлу параллелепипед кеберлү немелерди адап бер.

764. Туранын стенелерин ле потологын черетеп, полын дезе сарјулу будукла будыыр керек. Потолок ло стенелерди

лердин квадратный метрин черетеери 60 акча, полдын квадратный метрин саржулу будукла будыры 6 сал. 25 акча. Туранын сыны 8 м, тууразы 6 м, бийиги 4 м болзо, бу иш канчага турар? (Көзнөктөр лө эжик аяруга алынбай жат, олордын площади бастыра площадьтан чыгарылбай жат.)

765. Бир түрбек обой (jүзүн-jүүр будукту эмеze jүрукту чаазын) стенинин 6 кв. м-ин жапшырарга једер болзо, сыны 8 м, тууразы 6 м, бийиги 3 м комнатанын стенилерин жапшырарга канча түрбек обой кирер?

766. Комнатанын сыны 10 м, тууразы 6 м, бийиги 3 м. Бир түрбек обойдын баазы 4 сал. 50 ак. боломо, бир түрбекле стенинин 6 кв. м-ин жапшырар аргалу болзо, бу комнатанын стенилерин жапшырарга керектү обой канчага турар?

5. Түстөлыктарлу параллелепипедтин (брусоктын) объёмын кемјири.

767. Арифметический кайырчактан 30—40 кубический сантиметр алып ал.

Эки кубический сантиметрди улай сал. Түстөлыктарлу параллелепипедтин узуну, тууразы, бийиги кандый боло берди?

768. 5, 7, 12 кубикти онойдо ок улай салала, кандый сынду, тууралу, бийиктү түстөлыктарлу параллелепипедтер боло бергенин көр.

769. а) 3, 5 кубиктен столбик тургузып алала, кандый сынду, тууралу, бийиктү түстөлыктарлу параллелепипедтер (брусоктор) боло бергенин көр.

б) Брусоктын сыны 15 см болор эдиң, канча кубический сантиметрди улай салар керек?

770. а) 6 куб. см-ди алала, јурукта көргүскени чилеп, рядка 3-тен улай сал. Бу түстөлыктарлу параллелепипедтин сыны, тууразы, бийиги канча кире болор? Ондо канча кубический сантиметр?

б) 15 куб. см-ди алала, рядка 5 кубиктен салып, онойдо ок түс толыктарлу параллелепипед ле тургузып ал.

Бу түстөлыктарлу параллелепипедтин узуну, тууразы, бийиги канча кире?

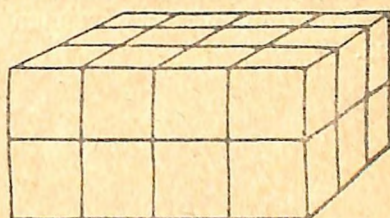

в) 16, 18, 20, 24 кубиктен, бир кат болор эдиң, ол ок аайынча түстөлыктарлу параллелепипедтер тургузып ал.

боло берген параллелепипедтин сынын, тууразын, бийигин база ого канча кубический сантиметр кирип турганын кажы ла сайын темдектеп тур.

771. 24 *куб. см-ди* алаала, оларды рядына 4-төн эдип, уч рядка сал. Бу кубиктерге, журукта ок чылап, экинчи кат сал.

Тургузып алган параллелепипедтин сыны, тууразы, бийиги канча кире болор? Оңдо канча кубический сантиметр?

772. 30 *куб. см-ден*, 36 *куб. см-ден* ле 40 *куб. см-ден* канча-канча кат болор эдип, тус толыктарлу параллелепипедтер тургузып ал.

Кажы ла параллелепипедтин сынын, тууразын, бийигин база кубический сантиметрдин тоозын бодоң чыгар.

773. Коробканын сыны 8 *см*, тууразы ла бийиги 1 *см*

"	10	"	"	"	1	"
"	25	"	"	"	1	"

болзо, ого канча кубический сантиметр кирер?

774. Коробканын сыны 5 *см*, тууразы 4 *см*, бийиги 1 *см*

10	"	"	3	"	1	"
15	"	"	4	"	1	"
25	"	"	6	"	1	"

болзо, ого канча кубический сантиметр кирер?

775. Коробканын сыны 5 *см*, тууразы 4 *см*, бийиги 2 *см*
болзо, ого канча кубический сантиметр кирер?

5 *куб. см* $\times 4 = 20$ *куб. см*
20 *куб. см* $\times 2 = 40$ *куб. см*
эмезе 5 *куб. см* $\times 4 \times 2 = 40$ *куб. см*

776. Коробканын сыны 8 *см*, тууразы 6 *см*, бийиги 5 *см*

"	10	"	"	3	"	2	"
"	25	"	"	8	"	3	"
"	20	"	"	10	"	4	"
"	30	"	"	5	"	2	"

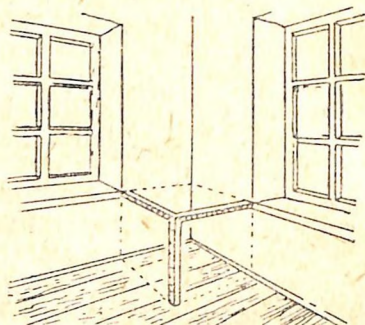
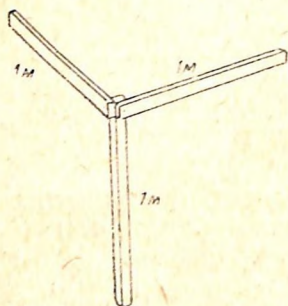
болзо, ого канча кубический сантиметр кирер?

777. Кажы ла үренчикке класста 4 *куб. м* кей келижер учурлу. Слердин класста кажы ла үренчикке кей јеткил бе?
Бир школдын үренчиктери бу бодолгоны мынайда бодогон.

Кажы ла үренчик узуну бир метр 3 агаш эдип алала, олордын учтарын, журукта көргүскени чилеп, винттерле жангыс жерде бириктирип койгон.

Онойдо бириктирген агаштарды катай саларга да, ойто түзедерге де жараар, олорды жуунадарга да эптү.

Онойдо түзедип салган приборды комнатанын толыгына тургузып ийгежин сагышта кубический метр бүдүрүп аларыбыс.

Үренчиктер бу приборлорды, журукта көргүскени чилеп, бир стенени сындай тургускылады.

Стенени сындай бир ряд 7 куб. м болды; олордын классынын сыны канча кире болгону сананып тап.

Үренчиктер бойынын классынын тууразын билетен (тууразы 5 м. болгон), онын учун олор полдын үстүндө бир каттан мынча куб. м кирерин билип алгандар:

$$7 \text{ куб. м} + 7 \text{ куб. м} + 7 \text{ куб. м} + 7 \text{ куб. м} + 7 \text{ куб. м} = 35 \text{ куб. м.}$$

$$7 \text{ куб. м} \times 5 = 35 \text{ куб. м.}$$

Класстын бийиги 4 м болгон. Класста 35 куб. м-ден 4 кат болор деп, олор билип алгандар:

$$35 \text{ куб. м} + 35 \text{ куб. м} + 35 \text{ куб. м} + 35 \text{ куб. м} = 140 \text{ куб. м,}$$

$$\text{ол эмезе } 35 \text{ куб. м} \times 4 = 140 \text{ куб. м.}$$

Онойдордо, олордын классында 140 куб. м кей бар деп, олор бодоуп алгандар, класста десе 35 кижиге, —айдарда кажы ла кижиге 4 куб. м кей келишкен:

$$140 \text{ куб. м} : 35 = 4 \text{ куб. м.}$$

778. Бойыгардын классыгарда онойдо ок эдигер. Комнатанын объёмын канайда кемжири керегинде шүүлте эдигер.

779. Класстын сыны 7 м, тууразы 5 м, бийиги 4 м; бу комнатанын объёмын таап алар.

780. Мастерскойдын сыны 21 м, тууразы 12 м, бийиги

5 м; ондо 14 ишмекчи иштеп жат. Кажы ла ишмекчиге канча кире кей келижип жат?

781. Колхозто сыны 20 м, тууразы 12 м ле теренги 3 м болор буунты казарга шўўжип алгандар. Ондый буунты жазаарга канча кубометр балкаш чыгарарга келижер?

782. Комнатанын бийиги 5 м, сыны 8 м, тууразы десе 6 м. Бу комнатанын объёмын бодоп чыгарар.

783. Эжинер бассейниинг сыны 15 м, тууразы 10 м, теренги 4 м. Ого канча кире суу бадып жат?

784. Жаба базылып калган өлөңниинг кубический метри 1 ц бескелейт. Сыны 12 м, тууразы 5 м, бийиги 3 м жерге канча центнер ондый өлөң кирер?

785. Объём бодоп чыгарарына бодолго тургузала, оны бодоп салар.

786. 1 куб. м-ге 600 кирпич кирип турган болзо, сыны 48 м, калыны 1 м, бийиги 15 м кирпичный стенеге канча кире кирпич кирер?

787. Кирпичтинг сыны 25 см, тууразы 12 см, калыны 6 см. Кирпичтинг кажы ла кубический сантиметри 2 г болзо, ондый кирпичтинг бескези канча кире болор?

788. Комнатанын ичи 3 м кырлу кубка түней. Бу комнатанын объёмын бодоп чыгарар.

789. Металлический кубтын кыры 8 см. Онын 1 куб. см-ри бескеде 5 г базып турган болзо, бу куб бескеде канча кире базып жат?

790. Кубический дециметр тургузып аларга, канча кубический сантиметр керек?

791. Кубический метрде канча кубический дециметр?

792. Кубический дециметрде канча кубический сантиметр?

793. Кубический метрде канча кубический сантиметр?

794. Кубический сантиметрде канча кубический миллиметр?

795. Кубический кемјүлөрдинг таблицазы.

1 куб. см	= 1 000 куб. мм
1 куб. дм	= 1 000 куб. см
1 куб. м	= 1 000 куб. дм
1 куб. м	= 1 000 000 куб. см

796. Кубический дециметрлерге ооктооср:

3 куб. м=	35 куб. м	750 куб. дм=	
15 куб. м=	4 куб. м	30 куб. дм=	
8 куб. м	140 куб. дм=	17 куб. м	90 куб. дм=
2 куб. м	360 куб. дм=	28 куб. м	10 куб. дм=

797. Кубический сантиметрлерге ооктоор:

6 куб. дм=	6 куб. м 270 куб. см=
17 куб. дм=	12 куб. м 450 куб. см=
2 куб. м=	3 куб. м 800 куб. см=
10 куб. м=	5 куб. м 720 куб. см=

9 куб. дм 25 куб. см=
14 куб. дм 80 куб. см=
8 куб. м 160 куб. см=
14 куб. м 90 куб. см=

798. Кубический миллиметрлерге ооктоор:

1 куб. см=	2 куб. см 300 куб. мм=
1 куб. дм=	5 куб. см 750 куб. мм=
2 куб. см=	6 куб. см 50 куб. мм=
5 куб. дм=	3 куб. см 45 куб. мм=

799. Жаан кемјүлөргө кубултар:

1 000 куб. дм	1 000 куб. см	1 000 куб. мм
4 000 куб. дм	7 000 куб. см	5 000 куб. мм
9 620 куб. дм	8 645 куб. см	6 125 куб. мм
38 450 куб. дм	62 570 куб. см	78 630 куб. мм
140 080 куб. дм	1 935 020 куб. см	148 050 куб. мм

800. Бассейннинг сыны 5 м 8 дм, тууразы 4 м 5 дм, те-
реңи 1 м 6 дм. Көнөктө 12 л болзо, (1 л суу 1 куб. дм бо-
луп жат) бассейнде канча көнөк суу?

801. Кирпич стененин сыны 20 м, калыны 8 дм, бийиги
4 м 5 дм. Кубический метрге 600 кирпич кирип турган бол-
зо, бу стенеге канча кире кирпич кирген?

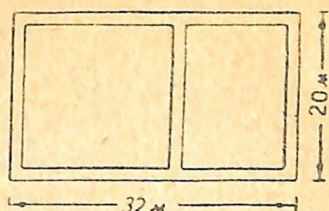
802. Болот плитанын сыны 1 м 20 см, тууразы 85 см, ка-
лыны 4 см.; куб. см болоттын бескези 7 г болзо, бу пли-
танын ууры канча кире?

803. 1 куб. дм агаштын бескези 800 г болзо, сыны 7 м
5 дм, тууразы 24 см, калыны 8 см досконун бескези канча
кире болор?

804. Кажызынын ла сыны 7 м 2 дм, тууразы 25 см, калы-
ны 5 см болгон 60 досконы грузовикле тартып экелген.
1 куб. м агаштын бескези 800 г болзо, бу досколордын бас-
тыразынын бескези канча?

805. 720 куб. дм таш көмүрдин бескези 1 т болзо, сыны
150 м, тууразы 80 м, калыны 1 м 2 дм кыпталып, жерде жат-
кан таш көмүр канча тонна болор?

806. Колхоз колодец казып алды. Колодецтин сыны ла тууразы 1 м 5 дм-ден, терени 8 м. Казы ла абрага 300 куб. дм балкаш уруп коштогон болзо, колодецти казарда, чыккан балкашты канча абрала тартып апарган?

807. Фундаменттин тууразы 1 м, терени 1 м 5 дм болзо, туранын фундаментин белетеп аларга, канча кубический метр балкаш казып чыгарарын план аайынча (журукта көр) бодоп чыгарар.

808. Түс толықтарлу параллелепипедтердин объёмын мындый кемүүлерле бодоп чыгарар:

	а) сыны	45 м	тууразы	14 м	бийиги	4 м
б)	"	75 см	"	48 см	"	15 см
в)	"	24 мм	"	15 мм	"	6 мм
г)	"	2 м 5 дм	"	1 м 2 дм	"	2 дм
д)	"	4 м 2 дм	"	2 м 8 дм	"	1 м 5 дм
е)	"	1 дм 5 см	"	8 см	"	4 см
ж)	"	2 см 8 мм	"	1 см 2 мм	"	5 мм
з)	"	3 см	"	8 мм	"	2 мм

809. Кубтын кыры 4 м; 9 дм; 5 см; 12 см; 1 м 5 дм; 1 см 4 мм; 2 см 6 мм болзо, онын объёмын бодоп чыгарар.

IV. Тегин дробьтор.

Тооны онын берилген үлүзиге таап алары.

810.

$$\frac{1}{2} + \frac{1}{2}$$

$$\frac{1}{2} + \frac{1}{8}$$

$$\frac{1}{4} - \frac{1}{8}$$

811.

$$\frac{4}{5} + \frac{1}{5}$$

$$\frac{3}{10} + \frac{3}{10}$$

$$\frac{1}{5} - \frac{1}{10}$$

$$\frac{3}{4} + \frac{1}{4}$$

$$\frac{1}{4} + \frac{1}{8}$$

$$\frac{3}{4} - \frac{1}{8}$$

$$\frac{3}{5} + \frac{2}{5}$$

$$\frac{3}{5} + \frac{1}{10}$$

$$\frac{2}{5} - \frac{1}{10}$$

$$\frac{1}{8} + \frac{1}{8}$$

$$\frac{3}{4} + \frac{1}{8}$$

$$\frac{7}{8} - \frac{1}{2}$$

$$\frac{1}{5} + \frac{1}{10}$$

$$\frac{4}{5} + \frac{1}{10}$$

$$\frac{3}{5} - \frac{3}{10}$$

$$\frac{1}{8} + \frac{3}{8}$$

$$\frac{3}{8} + \frac{1}{2}$$

$$\frac{1}{2} - \frac{3}{8}$$

$$\frac{2}{5} + \frac{1}{10}$$

$$\frac{1}{5} + \frac{3}{10}$$

$$\frac{4}{5} - \frac{7}{10}$$

812. Менин акчамнын кабротозы 45 сал. Менин акчамнын бастыразы канча?

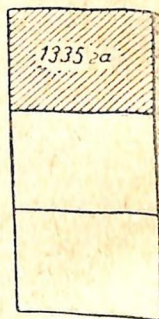
813. Колхоз 1335 га жер сүрүп алган; сүргөн жер бастыра кыранын $\frac{1}{3}$ үлүзи болуп жат. Колхозто канча гектар кыра болгон?

814. Тоонын $\frac{1}{5}$ үлүзи 24 болуп жат. Бастыра тоо канча?

815. Колхоз картошканы 8 га отургускан, картошко отургускан жер колхозтын бастыра огородынын $\frac{1}{8}$ үлүзи болуп жат. Колхозтын огороды канча кире жаан болгон?

816. Тоонын $\frac{1}{4}$ үлүзи 45 болуп жат. Бастыра тоо канча болор?

817. Түрбек чекпеннен 12 м кезип алган, онын кийи-

нинде түрбектин $\frac{4}{5}$ үлүзи арткан. Түрбекте канча кире чекпен болгон?

818. Агашту участокто 835 карагай ла 705 чибн болгон. Карагайлар ла чибилер участокто өзүп турган агаштардын $\frac{1}{8}$ үлүзи болгон. Бу участокто бастыразы канча агаш өскөн?

819. Колхозчынын билези авансла 2 ц буудай алган, онызы десе трудкүнге келижип турган бастыра буудайдын $\frac{1}{10}$ үлүзи болгон. Колхозчынын билезине трудкүндер аайынча канча центнер буудай келижип турган?

820. Жорыкчы 342 км өткөн; мынын кийининде ого өдөргө темдектеп алган жолунун $\frac{7}{8}$ үлүзи арткан. Жорыкчы канча километр өдөргө темдектеп алды?

821. Тоонун $\frac{1}{8}$ үлүзи ... болгон. Бастыра тоо канча болор? (Жетпей турган тооны тургузала, бодолгоны бодоор.)

822. Заводто иштеер улустын кабортозы эр улус болгон, $\frac{3}{8}$ үлүзи үй улус, арткан 165 кижн жажы жетпес балдар болгон. Заводто канча эр кижн ле канча үй кижн иштеген?

823. Ристин $\frac{1}{5}$ кг-мы 1 сал. 92 ак-га туруп жат. 1 кг рис канча салковойго турар?

824. Ёренчик 36 страница кычырган, онын кийининде ого кычырарга бастыра кннганын $\frac{4}{5}$ үлүзи арткан. Книгада канча страница болгон?

825. Магазин бар сахардын $\frac{2}{5}$ үлүзин садып ийген, онын кийининде ондо сатканынан 68 кг-га көп сахар арткан. Магазинде канча килограмм сахар болгон?

826. Колхозтын малына жарым кышка бастыра белетеген өлөңннн $\frac{1}{3}$ үлүзин чыгымдаган. Онын кийининде өлөң чыгымдаганынан 182 ц-ге көп арткан. Колхоз канча центнер өлөң белетеген болгон?

827. Комбайнер планды ажыра бүдүрген учун ла куйдирер неме чеберлеп алган учун акчала сый алган; сыйдын

$\frac{4}{5}$ ұлұзин сберкассага салган, арткан акчазына дезе 75 сал-дон 4 *м* чекпен база метри 7 сал-дон 6 *м* сатин садып алган. Ол сберкассага канча салковой салган?

828. Тура тударга 175 000 кызыл кирпич ле 25 катап ас ак кирпич тартып әкелген. Тура тударга једер кирпич-тин база $\frac{7}{8}$ ұлұзин тартып әкелери арткан. Тура тударга канча кирпич керек болгон?

V. Проценттер.

829. (984.) Мырчактын 100 үренинен 95 үрен өзүп чыккан. Мырчактын өзүп чыгарынын процентин билип алар.

830. (985.) 1937 жылда СССР-дин журт албатызынын кажы ла 100 кижизине келижип турганы:

ишмекчилер ле служащийлер	35	кижи
колхозчылар (кооперированный кустарьларла жаба)	55	"
тагынан јаткан крестьяндар ла кооперированный эмес кустарьлар	6	кижи
өскө журт албаты (үренчиктер, черү, пенсионерлер ле онон до өскөлөри)	4	"

СССР-дин 1937 жылдагы журт албатызынын составын процентле темдектеп алар.

Кандый бир тоонун јүзинчи үлүзин процент деп адап јат.

831. (986.) а) 600-тен; 1 300-тен; 4 000-нан; 25 000-нан 1% табар.

832. (987.) Öрө айдылган бодолголордогы тоолордон 5% табар.

833. (988.) Сплав 85% теленгирден ле 15% корголјыннан туруп јат. Ууры 400 кг, 500 кг сплав кайылтып аларга, теленгир ле корголјынды канча килограммнан алар керек?

834. (989.) Сүт 25% каймак берип јат. Каймак 20% сарју берип јат. 400 кг ондый сүттен канча кире сарју болор?

835. (990.) Черепаханын бескези кышкы уйку ойинде 11% жеңиле берген. Уйкудан озо черепаханын бескези 200 г болгон болзо, уйкунын кийининде бескези канча кире болгон?

836. (991.) Кулур 30% припёк берип турган болзо, 1 т кулурдан канча кире калаш болор?

837. (992.) Öзөгиндеги сөдктөринен арулап койгон вишняны кургатса, ол бойынын бескезинен 75% јылый-

тып жат. Арулап койгон 1 кг вишнядан канча кире кургак вишня болор?

838. (993.) Өзөгинде сөөктөрүнөн арулабаган вишняны кургатса, ол бойынын бескезинен 75% жылытып жат. Арулабаган 25 кг вишнядан канча килограмм кургак вишня чыгар?

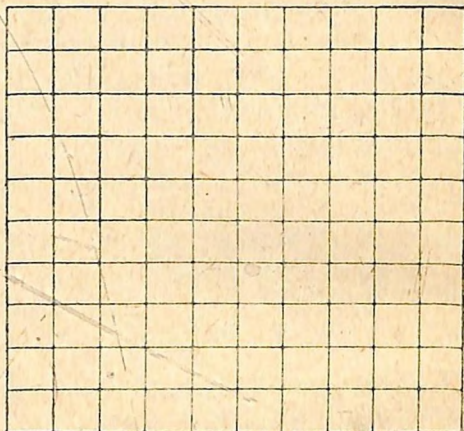
839. (994.) 1932 жылда Грузиянын чайный плантациялары 25 000 га болгон. 1939 жылда Грузияда чайный плантациянын площади 80%-ке көптөгөн. 1939 жылда Грузияда чайный плантация канча кире площадьта болгон?

840. (995.) Колхоз сүт фермага 180 күнгө 90 т свёкла белетеп алган. Күнине берер нормазы 20%-ке көптөдип ийзе, бу белетеген свёкла канча күнгө жедер?

841. (996.) а) Квадраттын площадини 50% көргүзип берер. Ол квадраттын площадини кандый үлүзи болуп жат?

б) Квадраттын площадини 25% көргүзип берер. Ол квадраттын площадини кандый үлүзи болуп жат?

в) Квадраттын 10%-ти площадьтин кандый үлүзи болор?

842. (997.) Таап алар:

40-нөн 50%	32-ден 25%	60-нан 10%
120-ден 50%	80-нен 25%	150-нен 10%
640-нөн 50%	240-нөн 25%	380-нен 10%
860-нан 50%	840-нөн 25%	920-ден 10%

843. (898.) Таап алар:

100 тен 1%	200 сал.-дон 50%	300-тен 100%
700-тен 1%	800 кг-нан 25%	500-тен 200%
1800-тен 1%	1000 м-ден 75%	800-тен 400%
14 500-тен 1%	1700 кг-нан 10%	200-тен 1000%

844. (999.) Уй күнине орто тооло 7 кг 200 г сүт берип турган. Жакшы азыраган кийининде сүдин 150%-ке көптөткөн. Жакшы азырал тужында уй күнине орто тооло канча кире сүт берип турганын бодоп чыгарар.

845. (1000.) Завод план аайынча 600 станок элип чыгарар учурлу болгон. Ол планын 107%-ке бүдүргөн. Завод канча станок чыгарган?

VI. Үренгенин катан өдөр бөлүк.

1. Примерлер ле таскадулар.

1. (1001.) Мындый тоолорды алап берер:

а) Үчинчи класстын 40 бирлеринен ле экинчи класстын 250 бирлеринен турган;

б) төртинчи класстын 7 бирлеринен ле үчинчи класстын 20 бирлеринен турган;

в) төртинчи класстын 50 бирлеринен, үчинчи класстын 3 бирлеринен ле баштапкы класстын 107 бирлеринен турган.

2. (1002.) Бу тоолорды кычырар: 27 032 480; 320 804 570; 40 860 003 204; 20 020 056 200.

3. (1003.) Айдылган тоолорды цифраларла бичиңер:

үч миллион төртөн сегис мун эки жүс;

бежен миллион эки мун јетен;

јети миллиард јирме миллион үч жүс мун төртөн;

төртөн миллиард эки жүс беш миллион жүс мун;

беш жүс миллиард беш мун беш жүс.

4. (1004.) Бу тоолордын кажызында ла канча толо ондор бар: 42 720; 350 000; 250 785; 7 008 000; 50 370 208?

5. (1005.) Бу тоолордын кажызында ла канча толо жүстер: 785 000; 3 754 075; 3 007 537; 24 030 008; 100 000 000?

6. (1006.) Бу тоолордын кажызында ла канча толо он мундар: 6 230 000; 21 400 000; 30 527 032; 120 428 000; 800 000 000?

7. (1007.) Мындый тоолорды бичип алар:

бир мун үч жүс бежен ондор;

сегис жүс эки он мундар;

бир мун бежен үч жүстер;

јети жүс бежен јети жүс мундар.

8. (1008.) Счётко салар: 7 825; 62 000; 37 500; 17 030; 40 020; 702 350; 500 025; 45 сал. 30 ак.; 20 сал. 17 ак.; 60 сал. 7 ак.; 204 сал. 2 ак.; 360 сал. 75 ак.

9. (1009.) $645 \times 144 + 880 \times 125$
 $512 \times 625 - 250 \times 128$
 $95\ 056 : 208 + 326\ 886 : 602$
 $88\ 271 : 103 - 228\ 480 : 640$
10. (1010.) $(1\ 000\ 000 - 999\ 584) \times (27\ 000 : 36)$
 $(1\ 000\ 024 - 327\ 256) : 96 \times 125$
 $(1\ 098\ 900 - 592\ 407) : (168\ 831 : 507)$
 $(194\ 400 : 288) \times (327\ 524 - 326\ 788)$
11. (1011.) $1\ 000 - 31\ 518 : 153 + 571\ 154 : 809$
 $168\ 140 : 28 + 798 + 844\ 008 : 264$
 $(143\ 620 : 172 + 247\ 445 : 409) : 720$
 $(600\ 357 : 683 - 300\ 202 : 523) \times 204$
12. (1012.) $(101 \times 101 - 652\ 864 : 808) : 303 \times 205$
 $25\ 000 : (428\ 442 : 707 - 255\ 000 : 625 + 302)$
 $345\ 465 : 853 + 2\ 000\ 070 : 639 - 150\ 000 : 625$
 $205 \times 1\ 000\ 000 : 3\ 125 \times 609 : 480) : 2\ 030$
13. (1013.)
 $(64\ 000 : 128 - 3\ 280 : 164 \cdot 15) \cdot 7\ 000 - 192\ 000\ 800$
 $(178\ 528 : 16 + 3\ 852\ 600 : 300) : 1\ 000 \cdot 7 + 947 \cdot 200$
 $(48 \cdot 125 + 36 \cdot 175) : 60 \cdot 400 +$
 $+ (882\ 240 + 216 \cdot 750) \cdot 20 : 800$
14. (1014.) $32\ 408 + x = 70\ 000$ $x - 9\ 482 = 72\ 400$
 $x \cdot 18\ 400 = 92\ 000$ $42\ 680 - x = 29\ 490$
 $x : 18 = 725$ $541\ 350 : x = 450$
15. (1015.) $608 \cdot 540 + 340 \cdot 810$ $3\ 546 \cdot 40 + 78 \cdot 360$
 $\frac{1\ 000 - 730}{1\ 920 \cdot 5\ 000 + 5\ 700 \cdot 300}$ $\frac{72\ 000 : 400}{2\ 000 \cdot 10\ 002 - (6\ 085 + 2\ 915) \cdot 966}$
16. (1016.) $(3\ \text{сал. } 7\ \text{ак.} + 3\ \text{сал. } 5\ \text{ак.}) \times 625$
 $(23\ \text{сал. } 6\ \text{ак.} - 18\ \text{сал. } 98\ \text{ак.}) \times 125$
 $(9\ \text{сал. } 39\ \text{ак.} + 4\ \text{сал. } 78\ \text{ак.}) : 1\ \text{сал. } 9\ \text{ак.}$
 $(100\ \text{сал.} - 30\ \text{сал. } 31\ \text{ак.}) : 23$
17. (1017.) $4\ \text{м } 8\ \text{см} \times 25 - 100\ \text{м } 25\ \text{см}$
 $1\ 000\ \text{км} - 1\ \text{км } 28\ \text{м} \times 275$
 $633\ \text{м } 75\ \text{см} : 125 - 4\ \text{м } 82\ \text{см}$
 $300\ \text{м} - 25\ \text{км } 26\ \text{м} : 86$
18. (1018.) $5\ \text{ц } 2\ \text{кг} \times 250 + 4\ \text{ц } 8\ \text{кг} \times 625$
 $10\ \text{т } 4\ \text{ц} \times 105 - 2\ \text{т } 6\ \text{ц} \times 205$
 $25\ \text{кг } 26\ \text{г} : 86\ \text{г} + 59\ \text{кг } 827\ \text{г} : 2\ \text{кг } 63\ \text{г}$
 $17\ \text{т } 24\ \text{кг} : 152\ \text{кг} - 1\ \text{т } 80\ \text{кг} : 45\ \text{кг}$

19. (1019.) 61 час. 12 мин.:54+28 мин.×19
47 мин.×16—19 час. 12 мин.:72
(1 мин. 15 сек.×56):(2 мин. 30 сек.×28)
30 сут.×125:41 сут. 16 час.

20. (1020.) Кожуп турган тоолорды канайып адап жат?

21. (1021.) Кожулачылардын кажызын ла бир канча бирлерге көптөдип эмезе астадып ийзе, суммазы канайда кубулар?

22. (1022.) 456 287; 35 486; 1 720 426 тоолордын суммазын табала, действиени чын бүдүргенин шинжилеп көрөр.

23. (1023.) Эки тоонун суммазы 800 000. Кожулачылардын бирүзи 452 060. Экинчи кожулачызын таап алар.

24. (1024.) Баштапкы кожулачыны 740-гө көптөдип ийзе; баштапкы кожулачыны 926-га астадып ийзе; экинчи кожулачыны 345-ке астадып ийзе; экинчи кожулачыны 192-ге көптөдип ийзе, эки тоонун суммазы канайда кубулар?

25. (1025.) Баштапкы кожулачыны 96-га көптөдип салган. Суммазы кубулбазын деп, экинчи кожулачыны канайда кубултар керек?

26. (1026.) Баштапкы кожулачыны 65-ке астадып салган. Суммазы 90-га көптөзүн деп, экинчи кожулачыны канайда кубултар керек?

27. (1027.) Эки кожулачынын бирүзи суммазынан 375-ке ас, экинчиси суммазынан 148-ке ас. Бу кожулачыларды таап алар.

28. (1028.) Кандый арифметический действиени айрыры деп адап жат?

29. (1029.) Айрыр тужында тоолорды не деп адап жат?

30. (1030.) Астачызын бир канча бирлерге көптөткөнинен разнозы канайда кубулар?

31. (1031.) Астадачызын бир канча бирлерге көптөткөнинен разнозы канайда кубулар?

32. (1032.) 7 875 026 ла 4 296 187 тоолордын разнозын таап алала, действиени чын бүдүргенин шинжилеп көрөр.

33. (1033.) Астачызы 854, разнозы 384. Астадачызын таап алар.

34. (1034.) Астадачызы 45 460, разнозы 89 928. Астачызын таап алар.

35. (1035.) 1 708 926 ла 924 082 тоолордын суммазын: а) оолордын разнозына көптөдөр; б) оолордын разнозына астадар.

36. (1036.) Астачызын 345-ке көптөдип ийзе;

астачызын 248-ке көптөдип ийзе;
астадачызын 96-га көптөдип ийзе;
астадачызын 198-ке астадып ийзе;
астачызын ла астадачызын түңей тоолу бирлерге көптөдип ийзе;

астачызын ла астадачызын түңей тоолу бирлерге астадып ийзе, разнозы канайда кубулар?

37. (1037.) Астачызын 48-ке көптөдип салган; разнозы кубулбазын деп, астадачызын канайда кубултар керек?

38. (1038.) Астадачызын 32-ге көптөдип салган; разнозы кубулбазын деп, астачызын канайда кубултар керек?

39. (1039.) Астачызы разнозынан 436-га көп. Астачызын таап алар.

40. (1040.) Кандый арифметический действиени катаптаары деп адап јат?

41. (1041.) Катаптаар тужында тоолорды не деп адап јат?

42. (1042.) Көптөчизин ле көптөдөчизин бир канча катап көптөдип ийзе, произведениези канайда кубулар?

43. (1043.) Көптөчизи ле көптөдөчизин бир канча катап астадып ийзе, произведениези канайда кубулар?

44. (1044.) 4506 ла 1703 тоолордын произведениезин таап алар; болгонынын чынын шигжиден көрөр.

45. (1045.) Эки тоонун произведениези 15 750, көптөштиречилердин бирүзи 90. Экинчи көптөштиречини таап алар.

46. (1046.) Көптөштиречилердин бирүзин 5 катап көптөдип ийзе, эки тоонун произведениези канайда кубулар?

47. (1047.) 95 ле 36 тоолордын суммазын олордын ок разнозына катаптаганынын произведениезин таап алар.

48. (1048.) Эки көптөштиречилердин бирүзин 6 катап көптөткөн, олордын произведениези кубулбазын деп, экинчи көптөштиречизиле канайдар керек?

49. (1049.) Эки көптөштиречилердин бирүзин 5 катап астаткан. Олордын произведениези кубулбазын деп, экинчи көптөштиречизиле канайдар керек?

50. (1050.) Кандый арифметический действиени үлсери деп адап јат?

51. (1051.) Үлсер тужында тоолорды не деп адап јат?

52. (1052.) Үлелечизин, үлечизин бир канча катап астатканынан частный канайда кубулар?

53. (1053.) Үлелечизин, үлечизин бир канча катап көптөткөнинен частный канайда кубулар?

54. (1054.) 347 625 ле 225 эки тоонун частныйын таап алар; болгонынын чынын шинжилеп көрөр.

55. (1055.) Үлелечизи 1 000 000, частныйы 250. Үлелечизин таап алар.

56. (1056.) Үлечизи 120, частныйы 84. Үлелечизин таап алар.

57. (1057.) Үлечизи 75, частныйы 8 база остатогы 29. Үлелечизин таап алар.

58. (1058.) Үлечизи 92, частныйы 13, остатогы 75. Үлелечизин таап алар.

59. (1059.) 720 ле 288 тоолордын суммазын 1000 ла 982 тоолордын разнозына үлегенинин частныйын таап алар.

60. (1060.)

а) үлелечизин 3 катап көптөдип ийзе,

б) үлелечизин 15 катап астадып ийзе,

в) үлечизин 3 катап көптөдип ийзе,

г) үлечизин 12 катап астадып ийзе,

д) үлечизин ле үлелечизин түңей тоого көптөдип эмезе астадып ийзе, эки тоонун частныйы канайда кубулар?

61. (1061.) Үлелечизин 7 катап көптөдип салган; частныйы кубулбазын деп, үлечизин канайда кубулар керек?

62. (1062.)

63 (1063.)

$$\frac{1}{4} + \frac{1}{8} \quad \frac{1}{2} - \frac{1}{4} \quad \frac{1}{4} - \frac{1}{8} \quad \frac{1}{5} + \frac{2}{5} \quad \frac{3}{10} + \frac{3}{10} \quad \frac{3}{5} + \frac{1}{10} \quad \frac{1}{5} - \frac{1}{10}$$

$$\frac{1}{4} + \frac{3}{8} \quad \frac{3}{4} - \frac{1}{4} \quad \frac{3}{4} - \frac{1}{8} \quad \frac{1}{5} + \frac{4}{5} \quad \frac{7}{10} + \frac{3}{10} \quad \frac{2}{5} + \frac{3}{10} \quad \frac{3}{5} - \frac{3}{10}$$

$$\frac{3}{4} + \frac{1}{8} \quad \frac{3}{4} - \frac{1}{2} \quad \frac{3}{4} - \frac{5}{8} \quad \frac{1}{10} + \frac{3}{10} \quad \frac{1}{5} + \frac{1}{10} \quad \frac{4}{5} + \frac{1}{10} \quad \frac{4}{5} - \frac{7}{10}$$

64. (1064.) а) 7 640 тоонун $\frac{1}{5}$ таап алар.

б) 8 060 тоонун $\frac{4}{5}$ таап алар.

65. (1065.) 37 960 тооны 40 катап астадар.

66. (1066.) Сыны 8 м, тууразы 4 м, бийиги 3 м 25 см сарайга канча кире одын кирер?

67. (1067.) Кыры 12 см; 3 см 6 мм; 2 м 7 дм кубтын объёмын бодоп чыгарар.

68. (1068.) Түс толыктарлу параллелепипедтин объёмын мындый тоолордо таап алар:

С ы н ы

8 см
28 см
1 дм 3 см
6 м 5 дм

Т у у р а з ы

5 см
12 см
7 см
2 м 5 см

Б и й и г и

3 см
5 мм
1 см 1 мм
1 м 6 см

69. (1069.) 65 куб. м 13 куб. дм-ден; 2 куб. дм 25 куб. см-ден канча катап көп?

70. (1070.) Кыры 8 см кубтын объёмы жаан ба, айса сыны 14 см, тууразы 12 см, бийиги 3 см брусоктын объёмы жаан ба?

71. (1071.) $\frac{1}{2}$ де $\frac{2}{4}$ дробьтордын кажызы жаан?

72. (1072.) $\frac{3}{4}$; $\frac{1}{8}$; $\frac{5}{8}$; $\frac{2}{3}$ дробьторды кычырар.

73. (1073.) Бу дробьторды кычырар:

$\frac{8}{10}$; $\frac{7}{10}$; $\frac{38}{100}$; $\frac{9}{100}$; $\frac{43}{100}$; $11\frac{6}{100}$; $\frac{7}{1000}$; $\frac{12}{1000}$; $\frac{485}{1000}$.

74. (1074.) Эки үлүңүн бир үлүзи; төрт үлүңүн бир үлүзи, төрт үлүңүн үч үлүзи деп дробьторды цифраларда бичип алар.

75. (1075.) Процент деп непи адап жат?

76. (1076.) 50%, 25% тоонун кандый үлүзүн тургузып жат?

77. (1077.) 700-тен; 1 300-тен; 13 000-нан 3% табар.

78. (1078.) 1 500-тен; 2 400-тен; 9 200-тен 12% табар.

79. (1079.) 48-тен 50%, 60-нан 25%; 90-нан 10% таап алар.

80. (1080.) 500-тен 11%; 700-тен 200%; 1 500-тен 300% таап алар.

81. (1081.) 900-тен 16%; 400-тен 32%; 1 200-тен 76% таап алар.

2. Бодолголор.

82. (1082.) Бир автомобиль 460 км өткөн, экинчиси де-зе 114 км-ге көп өткөн. Баштапкы автомобиль кажы ла 4 км-ге 450 г, экинчиси кажы ла 7 км-ге 820 г бензин ко-роткон. Автомобильдердин кажызы көп бензин короткон база канчага көп короткон?

83. (1083.) Вагонго 15 т 320 кг I-кы ла II-чи сорт ку-лур коштогон. I-кы сорт кулурдын кажы ла таарынын ууры 80 кг. II-чи сорттын таары—72 кг. I-кы сорт кулур II-чи сорттон 30 таарга көп болгон болзо, кажы ла сорт кулурдан канча кире болгон?

84. (1084.) Бассейнде 420 000 көнөк суу. Баштапкы тру-ба бассейннен бастыра сууну 2 час 40 мин-ка, экинчиси 1 час 36 мин-ка агызар. Эки трубаны экилезин бир ойдо

ачып ийзе, бассейннең бастыра суу канча ойгө үзе агып чыгар?

85. (1085.) 68 отургуш ла 56 стол јаба 6 136 сал-го туруп јат. 56 стол ло база анча ок отургуштар јаба 5 992 сал-го туруп јаткан болзо, кажы ла стол ло отургуш алдынан башка канча салковойдон туруп јат?

86. (1086.) Водный станцияга моторлу 8 кеме ле кайыкту 75 кеме садып алган. Моторлу кеме кайыкту кемеден 12 катап баалу. Бастыра ақчага кайыкту канча кеме садып аларга келижер?

87. (1087.) Эки школдо 1 245 үренчик болгон. Баштапкы школдо 17 үренчикке көп бололо, экинчизинде 14 үренчикке көп болгон болзо, эки школдогы үренчиктер түнейден болор эди. Кажы ла школдо канча үренчик болгон?

88. (1088.) 3 машинистка 5 кўннинг туркунына 600 страница печатать эткен. 8 машинистка ондый ок түргениле иштезе, 12 кўннинг туркунына канча страница печатать эдер?

89. (1089.) Класстын сыны 8 м, тууразы 7 м 50 см, бийиги 4 м; бу класста 40 үренчик үренип јат. Кажы ла үренчикке канча кубический метрден кей келишип јат?

90. (1090.) Сыны 24 м, тууразы 75 см, бийиги 8 м кирпичтен эткен стенени кодорып койгондор. Салган кирпичтин кажы ла кубический метринин ууры 2 м. Кодоргон стененин бастыра материалын тартып апарарга, үч тоннанын грузовой автомобилеле канча катап барып келер керек?

91. (1091.) Заводто механический цехтин сыны 65 м, тууразы сынынан 41 м-ге кыска болгон. Кажы ла станокко орто тооло 6 кв. м јер керек болзо, бу цехте канча станок тургузарга келижер?

92. (1092.) Пассажир темир јолло база керепле 5760 км өткөн. Пассажир темир јолло час туркунына 30 км өдүп, 5 сутка барган болзо, ол керепле канча километр өткөн?

93. (1093.) Магазин 320 кг јер јилек саткан. Бастыра јилектин $\frac{5}{8}$ үлүзин килограммын 12 сал-дон саткан, онын кийининде баазын јабызаткан. Магазин бастыра јилек учун 3 600 сал. алган болзо, ол арткан јилекти кандый баала саткан?

94. (1094.) Түрген ле почтовый эки поезд—бирүзи бирүзинен 110 км-ге ыраак болуп, јангыс јер јаар ууланып баргылап јаткан. Почтовый поезд часка 40 км өдүп јат; почтовый 5 часка канча кире өдүп јат, түрген поезд анча ок јолды 4 часка өдүп јат. Түрген поезд почтовый поездке канча ойдин бажында једижер?

95. (1095.) Баштапкы лётчик учуп чыккан кийининде бир

частын бажында оны ээчий экинчи лётчик учуп чыгала, 3 частын бажында баштапкызына јединкен. Баштапкы самолёттын 1 часка 360 км өдүп турганы јарт болзо, экинчи самолёттын түргенин таап алар.

96. (1096.) Комнатанын еыны 7 м 50 см, тууразы 6 м, бийиги 4 м. Комнатанын 1 кв. м-ин чаазынла јапшырарга 15 г кулур, 7 г клей, 8 г чаазын керек болуп турган болзо, бир комнатанын ичин јапшырарга канча кире кулур, клей ле чаазын керек болор? (Потолокты чаазынла јапшырбай јат; эжик ле көзнөктөр ајаруга алынбай јат.)

97. (1097.) 47 м ак бөс лө 36 м торко бөс јаба 5 523 сал-го туруп јат. Ак бөс торко бөстөн 6 катап јенил болзо, метр торко бөс лө метр ак бөс алдын ан башка канчадан туруп јат?

98. (1098.) 73 салковойдон 12 м чекпен садып алза, 60 сал. акча артар. Бу акчанын бастыразына 60 сал-дон канча метр бөс садып аларга келижер?

99. (1099.) 16 сал-дон 15 м бөс садып алза, 58 сал. јетпес. Бар акчага 14 м бөс садып алза, метр бөстин баазы канчадан болор?

100. (1100.) Агаш кезип турган 160 кижн участоктын агажын 96 күнге кезип койгон. Бу ишти 120 күнге бүдүрп саларга, канча кижн керек болор әди?

101. (1101.) Школдо 960 үренчик; пионерлер бастыра үренчиктердин 80%-ти болуп јат. Школдо канча пионер?

102. (1102.) Школдо 720 үренчик үренип јат, отличниктер бастыра үренчиктердин 25%-ти. Школдо канча отличник?

103. (1103.) Самолёт кейде 9 час учуп жүрген. Баштапкы 4 частын туркунына ол бир часка 360 км өдүп учкан, арткан өйдө часка 387 км-ден учкан. Самолёт бастыра јерди орто тооло кандый түргениле өткөн?

104. (1104.) 86 уйды ла 52 бозуны азыраарга, күниге 1480 кг өлөн чыгып јат. Кажы ла уйга, бозуга көрө, 8 каттап көп өлөн чыгымдалат. Уйга күнине канча кире өлөн чыгымдап јат?

105. (1105.) Машина әдер завод план аайынча недеде сайын 355 200 сал-го продукция берер учурлу болгон. Завод баштапкы недедеде планы он алты үлүнин бир үлүзине ажыра бүдүрген, экинчизинде он эки үлүнин бир үлүзине, учинчизинде он үлүнин бир үлүзине ажыра бүдүрген. Завод бу үч неделенин туркунына продукцияны, планга көрө, канча кире көп берген?

106. (1106.) 9 стол ло 38 отургуш учун 1332 сал. төлөгөн. Стол отургуштан 4 катап баалу. Стол ло отургуш алдынан башка канчадан туруп јат?

107. (1107.) Колхозтын прямоугольник кеберлү јалангы.

нын сыны 1 км 500 м, тууразы сынынын $\frac{2}{5}$ улуз болуп
јат. Колхоз кунун сайын 30 габан сүрер болзо, бастыра
јаланды канча кунге сүрүп салар?

108. (1108.) Прямоу гольниктий јаланнын сыны 1536 м,
тууразы 625 м. Бир трактор бу јаланды 16 кунге, экинчи-
зи 12 кунге сүрүп салар. Эки трактор 5 кунге јаба иштеп,
канча кире јер сүрүп салар?

109. (1109.) Эки школдо 1840 үренчик болгон. Бир школ-
дон 18 үренчик јуре берерде, экинчизине дезе 14 үренчик
кожуларда, эки школдогы үренчиктердин тоозы түней
боло берген. Бу школдордын кажызында ла озо баштап
канча үренчиктен болгон?

110. (1110.) 3 абрада 1260 кг яблоко болгон. Баштапкы
абрадан экинчизине 78 кг яблокони кожуп ийерде, уч
абрада яблоколор түнейден боло берген. Бир абрадан база
бирузине салгалакта, кажы ла абрада канча кире яблокодон
болгон?

111. (1111.) 78 эжер ботинка ла 115 эжер галош јаба
6 898 сал-го туруп јат, 78 эжер ботинка ла 40 эжер га-
лош дезе 5 248 сал-го туруп јат. Эжер ботинка ла эжер
галош алдынан башка канчадан туруп јат?

112. (1112.) Мастерской 45 пальто ло 52 костюм көктөй-
лө, ижи учун 16 110 сал. алган. Мастерской бир костюм
көктөгөн учун бир пальто көктөгөнине 30 сал-го көп
алган болзо, костюм көктөгөни ле пальто көктөгөни кан-
чадан болгон?

113. (1113.) Эки тоонун суммазы 197, олордын разно-
зы 9. Бу тоолорды таап алар.

114. (1114.) Комнатанын сыны 10 м, тууразы 6 м. Ондо
5 көзнөк бар. Кажы ла көзнөктин сыны 1 м 60 см, туура-
зы 1 м 25 см. Бу комнатанын полынын площади бастыра
5 көзнөктөринин площадинен канча катап јаан?

115. (1115.) Бойыгардын классыгар керегинде алдында-
гызына түней бодолго тургузып алыгар.

116. (1116.) Поезд $\frac{1}{2}$ часка 25 км, кереп $\frac{1}{4}$ часка 5 км
өдүп јат. Поезд 6 часка өткөн јерди кереп канча кире өйгө
өдөр?

117. (1117.) Эки тоонун суммазы 512. Олордын бирузи
база бирузинен 15 катап көп. Бу тоолорды таап алар.

118. (1118). 68 400 көнөк суу бадар водохранилище бир
трубала 22 час 48 мин-ка толтырылып јат, экинчизиле—19
часка, учинчизиле дезе—14 час 15 мин-ка толтырылып јат.
Уч трубаны јангыс өйдө ачып ийзе, водохранилище канча
өйгө толор?

119. (1119). 14 400 көнөк суу бадар бассейнге суу эки

трубала кирип јат. Бир труба минутка 60 көнөк суу берет, экинчиси баштапкызынан эки катап ас берип јат. Экинчи трубаны баштапкызынан $\frac{1}{4}$ час кийининде ачса, куру бас-сейи канча өйгө толор?

120. (1120.) Жорыкчы керепле база моторлу кемеле бастыраы 598 км өткөн. Ол керепле, моторлу кемеге көрө, 13 км-ге көп өткөн. Жорыкчы керепле часка 23 км 500 м түргениле, моторлу кемеле дезе часка 19 км 500 м түргениле барган болзо, ол жолдо канча час болгон?

121. (1121.) Малдын кажаганында 124 уйга 30 күннин туркунына 29 т 760 кг өлгөн чыгымдаган. Атка уйдан күвине 7 кг көп берилип турган болзо, 12 күнгө 45 атка канча кире өлгөн керек болор?

122. (1122.) Шахта жылдын баштапкы 120 иштеер күнинин туркунына күнине 875 т-дан таш көмүр берип турган, арткан күндөрдүн туркунына шахта күнүн сайын 75 т-га көп берип турган. Шахта жылына канча тонна көмүр берди? (Жылда 307 иштеер күн.)

123. (1123.) Күлөр статуянын ууры 1 т 200 кг. Жестин кажы ла 20 үлүзине 3 үлү теленир ле 2 үлү цинк алган болзо, статуяга канча кире јес, теленир ле цинк кирген?

124. (1124.) Калугадан Москвага јетире 190 км. Бу городтордон јангыс өйдө бирүзи бирүзине удур эки мотоциклист чыккан. Эки частын бажында олол тушташкан. Мотоциклисттердин баштапкызы экинчизинен часка 7 км-ге көп өдүп турган болзо, бу мотоциклисттер кандый түргениле барган?

125. (1125.) Эки поезд јангыс өйдө бирүзи бирүзине удур эки станциядан чыккан. Баштапкы поезд часка 45 км, экинчиси—52 км өткөн. Станциялардын ортозы 485 км болзо, бу эки поезд канча частын бажында туштажар?

126. (1126.) Эки почтовый самолёт бирүзи Бакудан, экинчиси Москвадан бирүзи бирүзине удур учуп чыккандар. Баштапкы самолёт часка 258 км, экинчиси—267 км учуп өткөн. Москвадан Бакуга јетире 2 625 км болзо, олол канча частын бажында база Бакудан канча кире ыраак јерде туштажар?

127. (1127.) Заводто 3 600 ишмекчи болгон. Эр улус ишмекчилердин бастыра тоозынын $\frac{3}{5}$ үлүзи, уй улус $\frac{3}{8}$ үлүзи болгон; арткандары јажы јетпес балдар болгон. Заводто канча эр киж, канча уй киж база канча балдар болгон?

128. (1128.) Колхоз сыны 47 м 50 см, тууразы 24 м, терени 2 м болор буунты јазаарга јөн чыгарган. 1 куб. м

жерди тартарга 5 абра керек болзо, бастыра балкашты тартарга канча абра керек болор?

129. (1129.) Трактордын кийининдеги тегелигинин эбиреде узуну 3 м 20 см. Алдындагызынын эбиреде узуну 2 м. Кийининдеги тегелиги 1000 катап эбирилгенче, алдындагызы канча катап эбирилер?

130. (1130.) Жорыкчы 18 час керепле, 23 час темир жолго барган, бастыразы 1280 км өткөн. Керепле, темир жолго көрө, эки катап араай барган болзо, ол керепле база темир жолго часка канча километрден өдүп турган?

131. (1131.) 3 костюмга ла 4 пальтого 19 м чекпен керек, 3 костюмга ла 6 пальтого десе 24 м чекпен керек. Бир костюмга канча, бир пальтого канча кире чекпен керек?

132. (1132.) 10 абрала база 3 машинала озо баштап 120 ч аш апарган, онын кийининде десе 15 абрала база ондый ок 3 машинала 150 ч аш апарган. Кажы ла абрала база кажы ла машинала канча центнерден аш апарган?

133. (1133.) 1350 көнөк суу бадып турган бассейнге эки труба өткүрүп салган. Бир трубала куру бассейн 1 час 30 м-ка толтырылат, экинчи трубала толо бассейннин суузы 2 час 30 маң-ка чыгара агып жат. Эки трубаны жангыс өйдө ачып ийзе, куру бассейн канча частын бажында толор?

134. (1134.) 1200 көнөк суу бадып турган бассейнге эки труба өткүрүп салган. Баштапкы трубала бир минутка ого 32 көнөк суу кирип жат, экинчи трубала 24 көнөк суу чыгара агып жат. Экинчи трубаны баштапкызынан $\frac{1}{4}$ часка сондоп ачса, куру бассейн канча өйдүн бажында толо берер?

135. (1135.) Эки пристаньнын ортозы суула 18 км болгон. Бу пристаньдардан эртен тура 6 час 45 мин-та бирүзи бирүзине удур моторлу эки кеме чыккан. Олордын бирүзи жолдын кажы ла километрин 4 мин-ка, экинчизи 5 мин-ка өдүп турган. Кемелер качан тушташты?

136. (1136.) Колхозтордын жаландарынын аш түжүми жылдын жылга бийиктеп жат. Московский областынын Ленинский районында Владимир Ильичтин адыла адалган колхоз 1946 жылда кажы ла гектардан 27 ч арыш, 154 ч 10 кг картошко, 252 ч 60 кг огород ажын жуунадып алган, 1940 жылда десе ол кажы ла гектардан 11 ч 50 кг арыш, 124 ч 50 кг картошко ло 110 ч огород ажын жуунадып алган болгон. Бу колхозто кажы ла аштын түжүми гектардан 1946 жылда, 1940 жылдагызына көрө, канчага көп болгон?

137. (1137.) 8 грузовикле 5 күнге 120 м аш тарткан.

15 күнге ол ок јерге 900 *т* ашты тартарга, канча ондый грузовик керек болор?

138. (1138.) Колхоз бир јаланнан 296 *ц* буудай, экинчизинен дезе 180 *ц-ге* көп буудай јуунадып алган. Сорттогон кийининде баштапкы сорт аш экинчи сорт аштан 3 катап көп болуп калган. Колхоз бу јаландардан баштапкы сорт ашты канча кире јуунадып алды?

139. (1139.) Бир грузовикке 1104 *кг* картошко, экинчизине 864 *кг* картошко коштогон. Баштапкы грузовикке экинчизинен картошконы 5 таарга көп коштогон. Бастыра таарлардын бескези түней болгоны јарт болзо, кажы ла грузовикке канча таардан картошко коштогон?

140. (1140.) Эки кассада 7435 сал. болгон. Баштапкы касса база 720 сал. аларда, экинчизи дезе 595 сал. чыгындап саларда, экинчи кассада акча баштапкы кассадагызынан 4 катап ас боло берген. Кажы ла кассада озо баштап канча салковойдон болгон?

141. (1141.) Коридордын узуну 16 *м*, тууразы 3 *м*; ондо 6 көзнөк бар. Кажы ла көзнөктин сыны 1 *м* 60 *см*, тууразы 1 *м* 25 *см*. Бу коридордын полынын площади бастыра көзнөктөрдин площадинен канча катап јаан?

142. (1142.) 25 ишмекчиден турган артель 12 күн иштеген учун 7200 сал. алган. 28 ишмекчиге 16 күн ондый ок иш учун канча салковойдон төлөөр керек?

143. (1143.) Алдындагызына түней бодолго тургузар.

144. (1144.) 15 уйды 180 күннин туркунына азыраарга 43 *т* 2 *ц* өлөң короткон. 35 уйды 80 күннин туркунына азыраарга канча кире өлөң керек?

145. (1145.) Казаннан Москвага јетире 796 *км*. Эртеп тура 3 часта Казаннан Москва јаар часка 36 *км* өдөр почтовый поезд чыккан; 13 частын бажында ого удур Москвадан часка 46 *км* өдөр поезд чыккан. Бу поездтер канча часта, Казаннан канча кире ыраак јерде тушташкылаар?

146. (1146.) Фруктовый сад прямоугольник кеберлү болгон. Бу садты эбиреде туткан чеденнин бастыра узуну 2410 *м*. Садтын сыны тууразынан 545 *м-ге* узун болзо, онын сыны ла тууразы канча метр?

147. (1147.) 12 *куб. м* аспак одын канча кире јылу берип јат, 7 *куб. м* кайын одын анча ок кире јылу берип јат. Школ кыштын ойине 960 *куб. м* аспак одын садып аларга сананган, је онын кийининде аспак одыннын $\frac{1}{4}$ үлүзин

кайын одынла солмыр деп јөп этти. Школ аспак ла кайын одынды канча кубический метрден белетеп алар учурлу?

148. (1148.) Ишмекчи 15 минутка 4 деталь чарлап јазайт. Ол сегис час иштеер күнге канча деталь чарлап јазаар?

149. (1149.) 3 грузовикте 8 450 кг сула болгон. Бир грузовиктен 80 кг суланы түжүрүп саларда, бастыра грузовиктерде сула түнөйдөн артып калган. Кажы ла грузовикте сула озо баштап канча килограммнан болгон?

150. (1150.) Колхозчынын билези 4200 кг аш алган. Алган аштын 32% буудай болгон. Колхозчынын билези канча кире буудай алган?

151. (1151.) Колхоз план аайынча 5400 га кыра сүрөр учурлу болгон. Баштапкы алты күнде планда берилгенинин 35% , экинчизинде 48% тарткан. Колхозко сүрөргө база канча гектар кыра артты?

152. (1152.) Шааын эди аларга, 1 үлү гипс, эки үлү кумак ла 25 үлү ак той балкаш алып јат. 1 т 400 кг шааын эди аларга, канча кире гипс, кумак ла ак той балкаш алар керек?

153. (1153.) Прямоугольникий участоктын чеденинин сыны 530 м. Бу участоктын сыны тууразынан 75 м-ге узун болзо, онын сынын ла тууразын таап алар.

154. (1154.) Кирпич эдер завод айдын баштапкы неделинде 190 000 кирпич эткен,—бу бир айдын планынын $\frac{1}{3}$ үлүзи болуп јат. Завод план аайынча айга канча кирпич эдер учурлу болгон?

155. (1155.) Киевтен түште 12 часта Москва јаар ууланып, часка 40 км өдөр поезд чыккан. Киевтен поезд чыккан кийининде 8 частын бажында Москвадан ого удураска часка 50 км өдөр поезд чыккан. Киевтен Москвага јетире 860 км болзо, омор Москвадан канча кире ыраак јерде туштажар?

156. (1156.) Магазинде 640 кг сахар болгон; обедке јетире бу сахардын 3 үлүзин саткан, обедтин кийининде дезе артканынын $\frac{5}{8}$ үлүзин саткан. Күннин учында магазинде канча кире сахар артты?

157. (1157.) Колхоз 7860 ц јаланнын ла клевердин өлөнүн белетеп алган, јаланнын өлөни клевердин өлөнинен 3 катап көп болгон. Колхоз јаланнын ла клевердин өлөнүн алдынан бацка канча киреден белетеп алды?

158. (1158.) Агаш балканын узуну 8 м, тууразы 45 см, калыны 32 см. Агаштын кубический дециметринин бескези 750 г болзо, бу балканын бескези канча?

159. (1159.) Абранын кийининдеги тегелигинин эбиреде узуну 250 см, алдындагызынын узуну 200 см. Алдындагы тегелиги 140 катап эбирилгенче, кийининдегизи канча катап эбирилер?

160. (1160.) Турист өдөтөн маршруттын $\frac{1}{2}$ үлүзин те-

мир жолго, маршруттын $\frac{3}{8}$ үлүзүн керепле, арткан 240 км-ди
жойу баскан. Туристтин бастыра маршруды канча кире
ыраак болгон?

161. (1161.) Электрический эмигтин эки түрбегинде бас-
тыра 1600 м болгон. Баштапкы түрбектен 567 м, экинчи-
зинен 3 катап ас эмик аларда, эки түрбекте эмик түнөй-
дөн артып калды. Озо баштап кажы ла түрбекте канча
метр эмик болгон?

162. (1162.) Физкультурный зал квадрат кеберлү, онын
келтегейи 15 м, залдын $\frac{2}{5}$ үлүзине приборлор тургузып
салган. Упражнение эдерге, залда канча квадратный метр
артып жат?

163. (1163.) Кирпич эдер завод айына 936 000 ак ла кы-
зыл кирпич эди чыгарган. Кызыл кирпич агынан 8 катап көп
болгон. Завод айына канча ак ла канча кызыл кирпич
эди чыгарган?

164 (1164.) Колхоз трудкүндөргө сула, буудай ла арыш
үлеген. Бир колхозчынын билези 1 260 трудкүн учун ка-
жы ла трудкүнгө 8 кг-нан аш алган. Буудайды суладан
эки катап көп, арышты буудайдан эки катап көп алган
болзо, бу биле канча кире сула, арыш ла буудай алган?

165. (1165.) 10 жаан ла 35 кичинек гайкалардын бескези
8 кг 750 г. 7 кичинек гайканын бескези канча, 3 жаан гай-
канын бескези анча ок болгон. Жаан ла кичинек гайкалар-
дын бескези алдынан башка канчадан болгон?

166. (1166.) 243 м чекпеннен 45 костюм ла 40 пальто
көктөгөн. 10 пальтого канча метр кирген, 9 костюмга ан-
ча ок метр чекпен кирген. Бастыра костюмдарга канча ба-
за бастыра пальтолорго канча кире чекпен кирген?

167. (1167.) Погребтин сыны 4 м, тууразы 3 м ле те-
рени 2 м болгон. Онын кийининде онын сынын 80 см-ге,
тууразын 50 см-ге узаткан. Погребтин объёмы канча кире-
ге жаадады?

168. (1168.) а) Эки тоонун разнозы 3 600. Бир тоо база
бирүзинен 7 катап көп. Бу тоолорды таап алар.

б) Эки тоонун разнозы 1 071. Бир тоо база бирүзинен 4
катап көп. Бу кандый тоолор?

169. (1169.) Кажызында ла 40 вагоннон болгон 6 поезд
3 840 т кош тарткан. 7 200 т кошты тартарга, кажызында
ла ондый ок 50 вагонду канча поезд керек?

170. (1170.) Комнатанын полы квадратный, онын сыны
7 м 50 см. Кажы ла плитканын площади 225 кв. см болзо,
бу комнатанын полына жайарга канча плитка керек?

171. (1171.) Прямоугольниктин бастыра келтегейлеринин

суммазы 3 м 60 см; прямоугольниктин сыны келтегейинен 5 катап узун. Прямоугольниктин сынын таап алар.

172. (1172.) Эки велосипедист жаңыс өйдө бирүзи бирүзине удур чыккандар. Олордын бирүзи экинчизинен часка 3 км-ге көп өдүп турган. Олор 5 частын бажында тушташкан. Олордын ортосы озо баштап 125 км болгон болзо, кажы ла велосипедист кандый түргениле өдүп турган?

173. (1173.) 10 м жерди өдөргө, уулчак 16 алтам алтап жат. Уулчак 240 алтам алтаган болзо, ол канча метр өткөн?

174. (1174.) Уй жыл туркунына 4 800 л сүт берген. Кажы ла 100 л сүттен 3 кг 600 г саржу болгон. Бу уйдын жыл туркунына берген сүдинен канча кире саржу аларга келижер?

175. (1175.) Эки тоонун суммазы 500, олордын разномы дезе 24. Ол тоолорды таап алар.

176. (1176.) Эки тоонун суммазы 500, жаан тооны кичине тоого улеген кийининде, болгон частный дезе 24. Ол тоолорды таап алар.

177. (1177.) Агаш салар жерде 3 200 куб. м кайын, чибиле аспак одын белетеп салган болгон, бастыра одыннын 43% кайын, 28% чибиле одын болгон. Складта кайын, чибиле аспак одындар алдынан башка канча кубометрден болгон?

178. (1178.) Акча чеберлеер касса салган акча учун жылына кирелтенин 3% төлөп жат. Акча чеберлеер кассада колхозтын 720 000 сал. акказы жаткан болзо, колхоз процент акчаны айына канча кире алып жат?

179. (1179.) Жер казып турган 16 кижиле 15 күннин туркунына узуну 4 км 800 м канава каскандар. 12 күннин туркунына узуну 7 км 200 м ондый ок канаваны казарга, канча кижиле керек?

180. (1180.) 3 насос 15 частын туркунына 10 800 көнөк суу чыгара тарткан. 12 частын туркунына 14 400 көнөк суу чыгара тартарга канча ондый насос керек?

181. (1181.) Каан тузында Россияда крестьяндарга 214 000 000 га жер келишип турган, онын 80 000 000 га жерге жуугу кулактардын хозяйствозына келишкен. СССРдин колхозный крестьянствозы 488 000 000 га жерди төлү жок тузаланат. Каан туштагы Россиянын жоктуларынан ла орто жаткандарынан бистин ороонун колхозчылары канча кире көп жерлү?

182 (1182.) Тус толықтарлу параллелепипедтердин объёмын таблицада бодоп чыгарар.

Тус толықтарлу параллелепипедтин сыны	Тууразы	Бийиги	Объёмы
26 м	14 м	6 м	?
52 м	1 м 20 см	8 м	?
65 м	2 м 50 см	8 м	?
16 м	3 м 25 см	1 м 50 см	?
48 м	2 м 15 см	4 м 60 см	?

183 (1183.) Жорыкчы керепле база темир жолдо 4 680 км өткөн. Темир жолдо, кереппе көрө, 5 катап көп өткөн. Ол кереппе сутказына 390 км-ден, темир жолдо десе 975 км-ден өткөн болзо, ол жолдо канча сутка болгон?

184 (1184.) 15 атка 30 күнгө 27 и сула белетеп салган. Ол ок нормала азыраза, 54 и сула 20 атка канча күнгө жедер?

185 (1185.) Книгада 312 страница, кажы ла страницада 42 строка, кажы ла строкада 26 буква. Кажы ла страницада 52 строка, кажы ла строкада десе 28 буквадан болор болзо, ол ок книганы канча страницага печатать эдерге жараар?

186. (1886.) Эки тоонын суммазы 360. Олордын бирүзи база бирүзинен 7 катап көп. Бу тоолорды таап алар.

187. (1187.) Садта 1440 фруктовый агап болгон. Яблонялар бастыра агаптардын $\frac{1}{2}$ болгон, грушанын агаптары яблонялардын тоозынын $\frac{3}{5}$ болгон; арткандары сливанын агаптары болгон. Садта сливанын агаптары канча болгон?

188. (1188.) Город Горькийден Астраханьга 1-кы июньда эртең тура 4 часта товаро-пассажирский кереп чыккан. Онын кийининен 5 частын бажында түргөн жүрер кереп чыккан. Товаро-пассажирский кереп часка 24 км-ден, түргөн жүрер кереп десе часка 30 км-ден өдүп турган болзо, түргөн жүрер кереп качан, Горькийден кандый ыраак жерде товаро-пассажирский кереппе жедижер?

189. (1189.) Эки элеватордо 56 728 и аш болгон. Экинчи элеваторго 3420 и ашты үзеери урарда, ондо аш баштапкызынан 3 катап көп боло берген. Кажы ла элеватордо озо баштап канча кире аш болгон?

190. (1190.) Эки тоонын суммазы ла олордын разнозы берилер эдиң, бодолго тургузар.

191. (1191.) Эки городтын ортозындагы жерди поезд 15 часка өткөн. Ол баштапкы 9 частын туркунына часка 40 км-ден өткөн, арткан өйдин туркунына часка 45 км-ден барган. Ол бастыра жолды орто тооло кандый түргөнгө өткөн?

192. (1192.) Мебельный магазинде 8'259 салковойго 87 орын ла омордың 62 сетказы болгон. Кажы ла орыннын баазы 65 сал. Сетканын баазы канча?

193. (1193.) Эки машинистка кунине 96 страница печатать эткен. Бирүзи 6 час, экинчизи 7 час иштеген. Баштапкызы экинчизинен часка 3 страницага көп печатать эткен болзо, кажы ла машинистка часка канча страницадан печатать эткен?

194. (1194.) Эки тоонун суммазы 390. Омордың бирүзи база бирүзинен 4-кө. көп. Бу тоолорды таап алар.

195. (1195.) Эки тоонун суммазы 120. Бир тоо база бирүзинен 4 катап көп. Бу тоолорды таап алар.

196. (1196.) Школдың прямоугольнике кеберлү дворын эбиреде чедендеп салган. Двордың сыны тууразынан 3 катап узун, бастыра чеденнин узуну десе 720 м. Школдың дворынын сынын ла тууразын таап алар.

197. (1197.) Прямоугольниктин площади бодоп чыгарар:

Прямоугольниктин сыны	Прямоугольниктин тууразы	Прямоугольниктин площади
148 м	105 м	?
720 м	455 м	?
3 м	2 м 40 см	?
16 м	5 м 25 см	?
14 м 15 см	12 м	?
26 м 25 см	16 м	?
3 м 15 см	2 м 40 см	?
12 м 25 см	10 м 24 см	?

198. (1198.) Мастерской кажызына ла 3 м-ден чыгымдап, 45 костюм көктөзө, ондо 8 м бөс артар. Кажы ла костюмга 2 м 25 см-ден бөс чыгымдаар болзо, ол ок бөстөн канча костюм көктөбөргө келижер?

199. (1199.) Москвадан эртен тура 6 часта Ашхабад жаар часка 235 км өдөр баштапкы самолёт учуп чыккан. 3 частын бажында оны ээчий часка 376 км өдөр экинчи самолёт учуп чыккан. Ол баштапкы самолётко кажы часта база Москвадан канча кире ыраак жерде једижер?

220. (1200.) Баштапкы самолёт аэродромнон эртен тура 4 часта учуп чыккан. 6 минуттын бажында аэродромнон оны ээчий экинчи самолёт учуп чыгала, эртен тура 4 час

36 минутта аэродромнон 180 км ыраак болгон јерде баштапкы самолётко једије берген. Экинчи самолёт кандый түргениле учкан?

201. (1201.) Уч тоонун суммазы 22 135 болор. Баштапкы ла экинчи тоолордын суммазы 15 780, экинчи ле учинчи тоолордын суммазы 13 400. Бу тоолорды таап алар.

202. (1202.) Кажы ла гектарды 1 и 30 кг сулала үрендеп турган болзо, сыны 750 м, тууразы 640 м прямоугольникий јаланды үрендеерге, канча кире сула керек болор?

203. (1203.) Поезд 3 часка 162 км өткөн. Экинчи часта баштапкызынан 1 км 140 м көп өткөн, учинчи часта экинчизинен 135 м көп өткөн. Поезд учинчи часта кандый түргениле барды?

204. (1204.) Бир тоо экинчизинен 7 катап көп, олордын разномы 1770. Бу тоолорды таап алар.

205. (1205.) Прямоугольникий участокын сыны 175 м, онын тууразы сынынан 35 м-ге кыска. Бу участоктын $\frac{3}{4}$ ұлузине картошко, артканынын $\frac{3}{5}$ ұлузине капуста отургузып салган. Арткан јерге свёкла отургускан. Свёклаң отургускан площадь канча кире?

206. (1206.) Эки пункттан јаныс өйдө бирүзи бирүзине удур аки велосипедист чыгала, 4 частын бажында тушташкандар. Пункттардын ортозы 128 км бололо, велосипедисттердин баштапкызы экинчизинен часка 2 км-ге көп өдүп турган болзо, кажы ла велосипедисттин түргенин таап алар.

207. (1207.) Эки тоонун разномы 3 240. Бир тоо экинчизинен 9 катап көп. Бу тоолорды таап алар.

208. (1208.) Колхоз 196 уйга ла 76 бозуга күнине 2 580 кг өлөң кородып јат. Кажы ла уйга, бозуга көрө, 4 катап көп өлөң берип турган болзо, уйга ла бозуга алдынан башка күнине орто тооло канча кире өлөң келижип јат?

209. (1209.) Баштапкы јорыкчы темир јолдо 4 час, база керепле 8 час барган. Ол бастыра 280 км өткөн. Экинчи јорыкчы ол ок түргениле темир јолдо 6 час, керепле 8 час барала, 352 км өткөн. Олор темир јолдо база керепле кандый түргениле барган?

VII. Сагышта бодоор примерлер ле бодолголор.

1. Кожоры.

1.	$320+250$ $270+570$	$180+120$ $560+240$	$160+90$ $280+70$	$130+180$ $270+450$
----	------------------------	------------------------	----------------------	------------------------

2. Берилген кажы ла тоого 70-ди кожор:

230; 460; 590; 680; 740; 850.

Бу ок тоолордын кажызына ла 90 (130; 180) кожор.

3. 800 болгончо, 80-ге 80-нен кожор.

4. 910 болгончо, 130-ка 130-тан кожор.

5.	$308+209$ $506+407$ $840+234$	$235+425$ $278+312$ $514+236$	$418+235$ $327+425$ $134+629$	$172+319$ $623+258$ $426+245$
----	-------------------------------------	-------------------------------------	-------------------------------------	-------------------------------------

6. а) Кожулачылардын бирүзи 270, экинчи кожулачызы 140. Олордын суммазын таап алар. б) 270 ле 170 тоолордын суммазын таап алар.

7.	$84+60$ $75+80$	$84+58$ $76+82$	$53+67$ $68+82$	$72+89$ $56+78$
----	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------

8.	$156+70$ $435+90$	$456+74$ $824+86$	$356+75$ $285+48$	$435+78$ $786+37$
----	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------

9.	$7\,000+5\,000$ $9\,000+6\,000$ $24\,000+8\,000$	$18\,000+12\,000$ $16\,000+19\,000$ $27\,000+15\,000$	$8\text{ млн.}+9\text{ млн.}$ $28\text{ млн.}+12\text{ млн.}$ $26\text{ млн.}+17\text{ млн.}$
----	--	---	---

10. Бу ээчий турган тоолордын кажызынан ла 6-га жаан тоолорды адап берер:

9897; 20998; 100999; 999996; 809994.

11. Кожулачыларды туйуктаар эпле тузаланып, примерлерди бодоп салар:

$$\begin{array}{cccc} 98+74 & 299+89 & 199+235 & 298+132 \\ 96+44 & 498+62 & 298+472 & 699+251 \end{array}$$

12. Кожулачылардын турган јерин солыыр эпле тузаланып, примерлерди бодоп салар:

$$\begin{array}{cccc} 56+48+4 & 235+87+65 & 78+47+22+18 & \\ 87+54+13 & 437+72+28 & 59+37+63+11 & \end{array}$$

13. а) Кожулачыларын туйуктаар эпле база б) кожулачылардын турган јерин солыыр эпле бодоорго эптү болор эдип, кожорына бир канча примерлер сананып алар.

2. Айрыры.

14. $\begin{array}{cccc} 640-420 & 400-160 & 140-50 & 320-160 \\ 780-350 & 700-290 & 830-80 & 510-240 \end{array}$

15. Ээчий турган кажы ла тоодон 60-ды айрыр:
400; 710; 540; 820; 950; 680.

Бу ок тоолордын кажызынан ла 240 (350; 190) айрыр.

16. а) О болгончо, 700-тен 70-нен айрыр;
б) О болгончо, 980-нен 140-нөн айрыр.

17. $\begin{array}{cccc} 512-306 & 540-315 & 542-328 & 732-619 \\ 711-609 & 860-436 & 321-213 & 861-549 \end{array}$

18. а) Астачызы 640, астадачызы 180. Разностьты таап алар. б) 540 лө 125 тоолордын разозын таап алар.

19. $\begin{array}{cccc} 124-60 & 153-70 & 136-76 & 128-62 \\ 132-50 & 169-80 & 168-98 & 156-74 \end{array}$

20. $\begin{array}{cccc} 235-70 & 532-51 & 435-65 & 210-65 \\ 316-50 & 648-65 & 742-82 & 420-84 \end{array}$

21. $\begin{array}{ccc} 14\,000-9\,000 & 32\,000-15\,000 & 18\text{ млн.}-9\text{ млн.} \\ 42\,000-5\,000 & 54\,000-28\,000 & 34\text{ млн.}-15\text{ млн.} \\ 63\,000-8\,000 & 65\,000-17\,000 & 56\text{ млн.}-38\text{ млн.} \end{array}$

22. Бу ээчий турган тоолордын кажызынан ла 5-ке ас болуп турган тоолорды адап берер:

1 002; 7 000; 8 103; 10 101; 100 000; 1 000 000.

23. Берилген тоолорды туйуктаар эпле тузаланып, примерлерди бодоп салар:

101—85	704—87	135—98	370—198
502—74	903—49	246—97	561—299

24. Туйуктаар эпле бодоорго эптү болор эдиң, бир канча примерлер сананып алар.

25. Кандый тоо 280-нен 75-ке көп? Кандый тоо 320-ден 45-ке ас?

26. Канчага көп:

Канчага ас:

500	380-нен?	90	700-тен?
920	840-нөн?	340	800-тен?

27. Кажы ла эжер тоолордын баштапкызы экинчизинен 60-га көп болор эдиң, бир канча эжер ондый тоолор сананып алар.

28. 200 болзын деп, 30-ка кандый тооны кожор керек? 120 болзын деп, кандый тоого 40-ди кожор керек?

29.	$80+x=200$	$120+x=260$	$x+60=150$
	$70+x=150$	$240+x=450$	$x+90=240$
	$30+x=300$	$270+x=400$	$x+70=320$

30. а) Разнозында 80 болзын деп, кандый тоодон 50-ди айрыр керек?

б) 90 болзын деп, 160-нан кандый тооны айрыр керек?

31.	$x-60=70$	$x-160=380$	$110-x=90$
	$x-50=90$	$x-250=170$	$150-x=70$
	$x-40=230$	$x-280=450$	$320-x=60$

32. 120 болзын деп, кандый тооны 70-ге астадар керек?

33. Эки тоонун суммазы 150, олардын бирүзи 56. Экинчи тооны таап алар.

34. а) Астачызы 200, разнозы 75. Астадачызын таап алар.

б) Астадачызы 240, разнозы 90. Астачызын таап алар.

35. Кандый эки тооны кошсо, суммазында 510; 805; 608 болор?

36. Кажы ла эжер эки тоонун разнозы 60 болзын деп, ондый бир канча эжер тоолор сананып алар.

37.	$350+270-80$	$200-120+250$	$170+190-280$
	$620+380-90$	$420-150+280$	$240-170+630$
	$430+390-70$	$510-360+190$	$800-270-530$

38.	$70+80+90-60$	$420+150-230-80$
	$60+90-80+70$	$750-120+70-150$
	$80+70-90+60$	$290+310-140-460$

3. Катаптаары.

39.	110×7	80×4	70×7	20×7	7×60
	120×4	50×8	40×8	80×9	5×90

40.	209×4	270×3	160×5	3×180	4×130
	107×9	190×4	140×6	4×160	6×160

41. Берилген тоолордун кажызын ла 4 катап көптөдөр:
40; 70; 90; 120; 160; 140; 180.

42.	74×5	49×6	69×8	6×78	3×45
	86×4	82×7	74×7	8×65	5×56

43.	125×4	127×4	119×6	2×168	3×152
	135×6	146×8	138×3	5×172	4×128

44.	15×30	40×17	28×20	37×20	46×20
	18×40	30×19	14×30	14×50	18×30

45. Кандый эки тооны катаптаза, произведениезинде 240; 360; 540; 800 болор?

46.	15×12	11×11	15×15	24×11	14×12
	12×11	12×12	16×13	32×12	12×16

47. Көптөчизи 128, көптөдөчизи 5. Произведениезин таап алар.

Көптөштиречилердин бирузи 75, экинчи көптөштиречизи 6. Произведениезин таап алар.

48-ти 8-ке катаптаганынын произведениези канча болор?

48.	500×7	3000×7	12000×7	$5 \text{ млн.} \times 6$
	400×9	5000×8	13000×6	$15 \text{ млн.} \times 3$
	600×8	7000×6	18000×5	$24 \text{ млн.} \times 4$

10, 5, 100, 50, 25, 1000, 125-ке катаптаары.

49.	36×10	64×5	36×5	43×5	53×5
	85×10	86×5	52×5	67×5	47×5

50.	35×100	44×50	232×50	7×50
	68×100	62×50	54×50	43×50

51.	12×25	40×25	84×25	76×25
	20×25	24×25	60×25	68×25

52. 78×1000	24×125	72×125	80×125
52×1000	40×125	56×125	160×125

9; 19; ...; 99-ка катптаары.

53. 26×9	38×9	38×19	24×99
34×9	68×9	28×29	38×99

Көптөштиречилерди турган жерлериле солустыраы ла группировать эдери.

54. $25 \cdot 13 \cdot 4$	$2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 5$	$2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 5 \cdot 13$
$20 \cdot 57 \cdot 5$	$2 \cdot 3 \cdot 3 \cdot 5$	$2 \cdot 3 \cdot 3 \cdot 3 \cdot 5 \cdot 5$

55. $35 \cdot 16 = 35 \cdot 2 \cdot 8 = 560$; $48 \cdot 15 = 48 \cdot 5 \cdot 3 = 240 \cdot 3 = 720$

$27 \cdot 15$	$45 \cdot 12$	$48 \cdot 24$	$25 \cdot 14$
$35 \cdot 24$	$62 \cdot 15$	$25 \cdot 12$	$32 \cdot 18$

56. $40 \cdot 7 + 50 \cdot 6$	$35 \cdot 6 + 280$	$72 \cdot 5 + 140$
$80 \cdot 5 + 30 \cdot 7$	$72 \cdot 4 + 120$	$85 \cdot 9 - 250$
$60 \cdot 9 - 140 \cdot 3$	$230 + 45 \cdot 4$	$2600 - 32 \cdot 50$

4. Үлеери.

57. $840:4$	$280:4$	$480:6$	$560:7$	$360:9$
$690:3$	$400:5$	$450:5$	$540:6$	$400:8$

58. $600:4$	$520:4$	$840:7$	$950:5$	$560:4$
$900:6$	$750:5$	$780:6$	$760:4$	$810:3$

59. Берилген тоолордын кажызын ла 6 катап астадар: 300; 480; 420; 540; 720; 960; 840; 630.

Ол ок тоолордын кажызын ла 3 катап астадар.

60. 300-тин, 420-нин, 540-нин алтынчы үлүзин табар.

350-нин, 600-тин, 750-нин, 900-тин, 1000-нын $\frac{3}{5}$ үлүзин табар.

61.

$936:9$	$672:2$	$784:7$	$276:3$	$355:5$	$729:3$
$654:6$	$981:3$	$690:6$	$368:4$	$568:8$	$855:5$
$927:3$	$678:3$	$585:5$	$486:6$	$348:2$	$917:7$

62.

63.

150:6	168:3	392:7
260:4	175:5	462:7
360:8	396:6	495:9

64.

270:30	400:50	950:50
420:60	560:80	840:70
530:70	540:30	760:40

65.

240:12	600:15	780:26
540:18	910:13	840:28
640:16	750:25	760:19

66.

108:18	224:28	312:52
144:16	192:32	360:72
171:19	144:24	288:48

67.

144:12	160:13	198:11	216:18
168:14	196:14	195:15	224:16

68. Үлелечизи 260, үлечизи 13. Частныйын таап алар.

Үлечизи 15, частныйы 8. Үлелечизин таап алар.

Үлечизи 20, частныйы 12, артканы 10. Үлелечизин таап алар.

Үлелечизи 180, частныйы 30. Үлечизин таап алар.

69. 180, 320, 420, 780 кандый тоолорго артканы жок үлелер?**70.** 24-кө; 60-га; 90-га артканы жок үлелип турган тоолордон бир канча тоолор адап берер.**71.** Кандый тоолор жаныс бйдө 30-ка ла 40-гө үлелип жат? 60-га ла 80-ге кандый тоолор үлелип жат?

72.	1 800:2	16 000:2	42 000:3	32 млн.:4
	2 400:3	28 000:4	54 000:2	56 млн.:8

10; 5; 100; 50; 25-ке үлеери.**73.**

380:10	320:5	1 300:5	6 240:5
4 200:10	480:5	2 800:5	3 160:5
5 600:10	720:5	1 260:5	2 780:5
3 500:10	580:5	3 280:5	4 230:5

74.

1 800:100	2 400:50	6 100:50	4 300:50
3 200:100	3 600:50	3 700:50	7 200:50
7 800:100	4 200:50	4 600:50	8 600:50

75.

1 200:25	2 100:25	3 200:25	4 600:25
1 600:25	1 300:25	2 600:25	2 700:25
2 300:25	1 700:25	4 100:25	1 800:25

Произведенияге үлеери.

76.

$$\begin{aligned} 270: 6 &= 270: 3: 2 = 90: 2 = 45 \\ 360: 15 &= 360: 3: 5 = 120: 5 = 24 \end{aligned}$$

260:4	180:12	270:18	210:14
390:6	350:14	420:12	400:16
315:9	210:15	360:24	690:15

77.

60 · 7:3	240:3 · 7	380:19 · 40
90 · 5:2	400:5 · 12	560:14 · 15
80 · 7:4	320:80 · 70	810:27 · 12

78.

240—160:5	380:5+24	420:6+380:2
900—300:4	1 200:50+80	540:3+240:6
600+690:6	1 800—1 500:25	810:2—560:80

5. Бөдөлгөлөр.

79. Каан жаны туужында бир журттын журт улустары бастыра 3 ле экземпляр газет алгылап турган. Эмди олор тös жеринин газеттерин 18 экземпляр, жербойынын газеттерин 5 катап көп алгылайт. Эмди бу журтта, каан жаны туужындагызына көрö, канча кире көп газет алып жат?

80. Грузовик эки городтын ортозындагы жерди öдöр учурлу болгон. Ол баштапкы часта 38 км öткөн, экинчизинде дөзе баштапкызынан 6 км-ге көп, онын кийининде ого öдöргö база 25 км арткан. Бу эки городтын ортозындагы жолдын узунун таап алар.

81. Ортозы 70 км болгон эки пристаньнан жагыс öйдö моторлу эки кеме туш башка барган. Бир кеме часка 26 км, экинчизи 24 км öдүп турган. Атанар жерлеринен чыккан кийининде бир частын бажында кемелер бирүзи бирүзинен канча кире ыраак болгон?

82. Кожулачылардын бирүзи 240, экинчизи баштапкызынан 60-га көп. Олордын суммазын таап алар.

83. Агаш кезип турган улус 3 күнге 170 агаш кескен. Баштапкы күнде олор 60 агаш, экинчизинде баштапкызынан 15-ке көп кескендер. Олор үчинчи күнде канча агаш кескен?

84. Көмүр казар үч шахта иштин эн бийик арбыны учун мөрöйлөшкөн. Баштапкы шахта айына экинчизинен 120 т-га көп, үчинчизинен 145 т-га көп казып алган. Кажы шахта—экинчизи бе, айса үчинчизи бе—айына көп көмүр казып алган база канча кире көп казып алган?

85. Ортозы 1900 км болгон эки городтон жагыс öйдö бирүзи бирүзине удур, эки самолёт учуп чыккан. Баштапкы самолёт часка 280 км, экинчи самолёт—320 км

өдүп турган. Атанар жерлеринен учуп чыккан кийининде бир частын бажында самолёттор бирүзи бирүзинен канча кире ыраак болгон?

86. 3 кайырчакта 100 кг конфет. Баштапкы ла экинчи кайырчакта жаба 55 кг, экинчизинде ле учинчизинде жаба 75 кг. Кажы ла кайырчакта канча килограммнан конфет?

87. 3 таарда 205 кг кулур. Баштапкы ла экинчи таарда жаба 130 кг, учинчизинде десе баштапкызынан 15 кг-га ас. Кажы ла таарда канча килограммнан кулур?

88. Уч тоонын суммазы 150. Баштапкы тоо 50, экинчизи баштапкызынан 20-ге ас. Учинчи тооны таап алар.

89. а) Астачызы 300, разнозы 140. Астадачызы таап алар. б) Астадачызы 450, разнозы 80. Астачызын таап алар.

90. Эки корзинада бастыра 150 яблоко болгон. Баштапкы корзинадан 28 яблоконы алган, экинчизине 13-ти салган. Эки корзинада канча яблоко боло берди?

91. Эки таар картошко садып алган. Баштапкызында экинчизинен 30 кг-га көп болгон. Баштапкы таардан 42 кг алган, экинчизинен десе 10 кг алгаң. Кажы таарда көп база канча киреге көп картошко артып калды?

92. Бир городто таш туралар агаш туралардан 350-ге көп болгон. Жыл туркунына 30 таш тура туткан, 12 агаш тураны ооткон. Таш туралар агаш туралардан канчага көп боло берди?

93. Өзүмдер сүреен көп суу чыгарып жат. Ойинде бийик дуб бир изү күнге 90 л-ге жуук суу, жаан кайын 360 л-ге жуук суу чыгарып жат. Бу агаштардын кажызы ла 10 изү күнге канча, 100 изү күнге канча литрден суу чыгарып жат?

94. Переплётчик часка 4 книгадан көп эмес көктөп, кадарын жазап салар. Эң жангы переплётный машина бойы листтерин жуунадып, эмикле көктөп база кадарын жазап, часка 2000 книга эдер. Машинала 8 часка, колло эткенине көрө, канча книгага көп эдип алар?

95. Бир абрада 150 кг, экинчизинде 600 кг кош болгон. Эки абрада түнейден болор эдип, экинчи абрадан баштапкызына канча кире кош салар керек?

96. Эртен тура 11 часта эки городтон бирүзи бирүзине удура эки поезд чыгала, ол ок күнде 2 часта тушташкан. Баштапкы поезд часка 45 км, экинчизи 50 км өдүп турган. Эки городтын ортозын таап алар. (Бодолгоны эки эпле бодоор.)

97. Эки пристаньнан жангы өйдө жангы жер жаар ууланьп эки кереп чыккан. Алдында бараткан кереп часка 23 км-ден, кийининен баратканы десе часка 30 км-ден өдүп турган, 5 частын бажында экинчи кереп баштапкызына једије берди. Пристаньдардын ортозын таап алар.

98. 120 кг конфет садып ийген кийининде, артканы сатканынан 3 катап ас болгон. Садар алдында канча килограмм конфет болгон?

99. 100 га жердин кажы ла гектарынан 16 ц аш жуунадып алар деп, колхоз бойына молжу алынган. Чын жуунадар тушта бу площадьтан 1750 ц аш жуунадып алган. Колхоз молжу аайынча жуунадарынан чын жуунадар тужында канча кире көп аш жуунадып алды.

100. Стахановец-комбайнер 100 га аш жуунадып койор учурлу болгон. Баштапкы күнде бу площадьтын $\frac{1}{4}$ үлүзүн, экинчи күнде $\frac{2}{5}$ үлүзүн жуунаткан. Сурагын тургузала, бодолгону бодоп салар.

101. а) Частын $\frac{3}{4}$; частын $\frac{2}{5}$; частын $\frac{7}{10}$ канча минут болуп жат?

б) Килограммнын $\frac{1}{4}$; кг-нын $\frac{3}{4}$; кг-нын $\frac{3}{5}$; кг-нын $\frac{3}{10}$ канча грамм болуп жат?

в) Ц-дин $\frac{1}{2}$; ц-дин $\frac{3}{4}$; ц-дин $\frac{9}{10}$ канча килограмм болуп жат?

г) Т-нын $\frac{1}{2}$; т-нын $\frac{3}{5}$; т-нын $\frac{7}{10}$ канча центнер болуп жат?

д) Км-дин $\frac{1}{2}$; км-дин $\frac{1}{4}$; км-дин $\frac{3}{4}$; км-дин $\frac{4}{5}$; км-дин $\frac{9}{10}$ канча метр болуп жат?

е) Га-нын $\frac{1}{2}$; га-нын $\frac{7}{10}$ канча квадратный метр болуп жат?

102 а) 72 тоонун $\frac{3}{4}$ -нен ол ок тоонун $\frac{3}{8}$ -н айрыр.

б) 160 тоонун $\frac{3}{4}$ -не ол ок тоонун $\frac{3}{10}$ -н кожор.

103. Бир насос 600 көнөк сууны частын учинчи үлүзине чыгара тартып жат, экинчизи дезе 450 көнөк сууны жарым часка чыгара тартат. Баштапкы насос экинчизинен минутка канча катап көп суу чыгара тартар?

104. 30-ты 6-га катаптаганынын произведениези ол ок тоолордын суммазынан канча катап көп?

105. а) 75 25-тег канча катап көп, кандый тоо 16-дан анча ок катап көп?

б) 25 100-тег канча катап ас, кандый тоо 80-нен анча ок катап ас?

106. Колхозтын фермазында уйлар бозулардан 2 катап көп, койлор десе уйлардан 6 катап көп. Койлор бозулардан канча катап көп?

107. Эки тоонун произведенийези 180. Ол тоолордын бирүзи 45. Экинчи тооны таап алар.

108. Үч тоонун произведенийези 140. Ол тоолордын бирүзи 2, экинчиси 7. Үчинчи тооны таап алар.

109. Үч тоонун произведенийези 120. Бу тоолордын бирүзи 2, экинчиси 3. Үчинчи тооны таап алар.

110. а) Үлелечизи 240, частныйы 5. Үлелечизин таап алар.

б) Үлечизи 35, частныйы 8. Үлелечизин таап алар.

111. а) Үлечизи 25, частныйы 4, артканы 6. Үлелечизин таап алар.

б) Үлелечизи 134, частныйы 8, артканы 14. Үлелечизин таап алар.

112. Алтыга катаптаган жарты жок тоого экиге катаптаган ол ок жарты жок тооны кожуп ийзе, 40 болор. Жарты жок тооны таап алар.

113. Бешке катаптаган жарты жок тоодон үчке катаптаган ол ок жарты жок тооны айрып ийзе, 30 болор. Жарты жок тооны таап алар.

114. Түрбек бөс учун 150 сал. төлөгөн. Метрлердин тоозы баштапкы түрбектегизинен 3 катап көп, же кажы ла метри 2 катап жеңил турган түрбек бөс учун канчаны төлөөр керек?

115. Товарный поезд эки городтын ортозындагы жерди 12 часка өткөн. Пассажирский поезд товарныйынан эки катап түргөн өдүп, 10 катап ыраак жерди канча часка өдөр?

116. Автомобиль эки городтын ортозындагы жерди 18 часка өткөн. Поезд автомобильден эки катап араай барып, 3 катап ыраак жерди канча часка өдөр?

117. Мотоцикл часка 45 км-ден өдүп, эки городтын ортозындагы жерди 3 часка өткөн. Ат бир часка 5 км-ден өдүп турза, ого бу жерди өдөргө канча час керек болор? (Эки эпле бодоор.)

118. Ортозы 60 км болгон эки городтон бирүзи бирүзине удур эки велосипедист чыккан. Бирүзи бастыра жолдын $\frac{2}{5}$ үлүзүн, экинчиси $\frac{3}{10}$ үлүзүн өткөн кийининде велосипедисттердин ортозы канча кире ыраак болор?

119. Бир кижик акказынын кабортозына 120 сал-дон турган 3 м шерстяной бөс алган, арткан акказына десе 4 м торко садып алган. Метр торконун баазы канча?

120. Балдардын садына баштапкы катап 160 сал-го 2 стол садып алган. Экинчи катап 540 сал. төлөп, ондой ок 3 стол ло 10 отургуш садып алган. 1 отургуш канча салковойго турды?

121. Кийим көктөр мастерскойдо 12 кофта ла 10 платье көктөгөн. Кофтага 2 м кирген. 10 кофтага канча, анча ок бос 4 платьеге кирген болзо, бастыра канча метр бос короткон?

122. Столовый калбактын бескези 150 г, столовый 2 калбактын бескези канча, чайный 5 калбактын бескези анча ок болгон. 4 столовый ла чайный калбактардын бескези жаба канча болор?

123. Эжинечи сууны төмөн 10 мин-ка 1 км 200 м эжинип өткөн. Ол, алдындагызына көрө минутка 90 м-ге ас өдүп, ондый ок ыраак жерди сууны өрө канча кире ойго өдөр?

124. Суунын агынынын түргени часка 5 км. Кереп сууны төмөн 8 часка 240 км барган, онын кийининде ол ок жерди ойто кайра өткөн. Кереп ойто келер жолун канча часка өтти?

125. Школдын жанында сад ла огород бар. Садтын сыны 50 м, тууразы 30 м. Огородтын площади садтын площадинен 600 кв. м-ге жаан. Огородтын площади канча метр болор?

126. Сплавта 5 үлү жеске 3 үлү корголжын келижип жат. Корголжынды 120 кг алган болзо, сплавтын бескези канча болор?

127. Керепке 250 км жер өдөр керек болгон. Баштапкы 3 часта ол 75 км өткөн. Ол ок түргениле барза, ол арткан жерди канча часка өдөр?

128. 3 бочкого 315 кг балык кирип жат. 630 кг; 840 кг; 420 кг балыкты саларга, канча ондый бочколор керек?

129. 3 чамчага 8 м бос кирет. 15 чамчага; 30 чамчага; 90 ондый ок чамчага канча метр бос кирер?

130. Уйга күнине 10 кг-нан өлгөн берзе, белетеген өлгөн 120 күнге жедер. Уйга күнине 2 кг-га көп берип турза, бу өлгөн канча күнге жедер?

131. Ледоколдо 20 кижиге 40 күнге азык белетеп салган. Же улустары 4 кижиге ас болуп калган. Белетеп алган азык канча күнге жеткен?

132. Жирме кижиге бир участоктын агажын 30 күнге кезип саларга алган. Бу участоктын агажын 40 кижиге (иштин ол ок арбыныла) канча күнге кезип салар?

133. 3 самолёт 2 часка 480 кг бензин короткон. Ондый ок 5 самолёт 3 часка канча кире бензин кородор?

134. Теплоходтын машиназы 3 часка 90 кг нефть кородып жат. Ондый ок 2 машина 7 часка канча кире нефть кородор?

135. Колхозчы уй улустар базарга 2 корзина жер жлек экелгендер. Эки корзинаны бескенин жагыс аягына тургузарда, оны тендештирерге экинчи аягына 27 кг тургузарга келишти. Олорды бескенин аяктарына башка тур-

тузарда, тенгештирерге бир айкакка 3 кг тургузарга келишти. Кажы ла корзинанын бескези канча?

136. Самолёт учар јолго бастыразы 170 кг бензиндү 3 бак кожо алган. Баштапкы бакта 60 кг, экинчизинде учинчизинен 8 кг-га көп. Экинчи бакта канча, учинчизинде канча кире бензин?

137. 18 агажакты 3 үренчикке, экинчизи баштапкызынан 1 агажакка көп, учинчизи экинчизинен бир агажакка көп алар эдиң, үлөп берер.

138. Узуну 51 м болгон электрический шнурды үч үлүгө кескен: баштапкы үлүзи экинчизинен 4 м-ге узун, учинчизи десе экинчизинен 2 м-ге. Кажы ла үлү канча кире узун болгон?

139. Алдындагызына түнөй бодолголор тургузар.

140. Эки јерказачы канава каскан учун јаба 240 сал. алган. Бирүзи 58 м, экинчизи 62 м канава каскан. Кажы ла јерказачы канча кире акча алар учурлу?

141. Алдындагызына түнөй бодолголор тургузар.

142. Эки столяр школдын рамаларын эткен учун јаба 200 сал. алган. Бирүзи 11 рама эткен, экинчизи десе 3 рамага көп. Кажы ла столяр школдын рамазын эткен учун акчаны канчадан алар учурлу?

143. Эки түрбек ситең учун 650 сал. төлөгөн. Эки түрбекте 50 м болгон: баштапкызында экинчизинен 4 м-ге көп. Кажы ла түрбек ситең канча салковойго турган?

144. Городтын школына 5 глобус, јурт јердин школына ондый ок 2 глобус садып алган. Городтын школы јурт јердин школынан 75 сал-го көп төлөгөн. Кажы ла школ садып алган глобустар учун канчадан төлөгөн?

145. Бир самолёт учар јолго бензиндү 4 бак, экинчизи ондый ок 6 бак алган. Баштапкы самолётто бензин экинчизинен 70 кг-га ас. Кажы ла самолётто канча килограмман бензин болгон?

146. 6 м торко садып алза, ондо 40 сал. артар, 4 м садып алза, 200 сал. артар деп, үй кижиде бодоң алган. Метр торко канчага турган? Үй кижиде канча кире акча болгон?

147. 4 тетрадь садып алза, ондо 55 акча артар, ондый ок 6 тетрадь садып алза, ондо 25 акча артар деп, уулчак бодоң алды. Тетрадь канчага турды? Уулчакта канча кире акча болгон?

148. Эки болчок јестин бескези 76 кг, бир болчок экинчизинен 3 катаң уур. Кажы ла болчок јестин бескези канчадан болгон?

149. 20 пероны 3 үренчикке, экинчизи баштапкызынан 4 катаң көп, учинчизи баштапкызынан 5 катаң көп алар эдиң, үлөп берер. Кажы ла уулчак канча перодон алар?

150. Алдындагызына түнөй бодолголор тургузар.

151. Колхозго бастыраы ... га 3 участок жерге күдели чачып салган. Экинчи участок баштапкызынан ... катап көп, үчинчиси баштапкызынан ... катап көп. Кажы ла участоктын пломадин таап алар. (Тоолорын таап тургузала, бодолгойы бодоор.)

152. Эки үй кижн жаба 10 кг жер жйлек садып алган; оны садын аларга бирүзи 48 сал., экинчиси 72 сал. берген. Кажы ла үй кижн канча килограммнан жер жйлек алар учурлу?

153. Алдындагызына түней бодолголор тургузар.

154. Эки түрбек сатинде 14 м. Баштапкы түрбектин баазы 160 сал., экинчиси баштапкызынан 40 сал-го жепл. Кажы ла түрбекте канча метрден?

155. Эки уулчак 50 акчага 10 перо садып алган. Алган перолор учун баштапкы уулчак 20 акчага көп берген болзо, олар бу перолорды канайып улежип алар учурлу?

156. Кыры 3 см; 5 см болгон кубтардын объёмын бодоп чыгарар.

157. Түс толыктарлу параллелепипедтин объёмын бу берилген тоолорло бодоп чыгарар.

Сыны	Тууразы	Бийиги
6 м	3 м	3 м
3 дм	1 дм 5 см	1 дм
4 дм	2 дм 5 см	1 дм

158. Айак блюццазыла жаба 15 сал-го туруп жат. 6 айак ла 6 блюцца жаба канча салковойго турар?

159. Ручка перозыла жаба 50 акчага турат. 4 перо ло 4 ручка жаба канча акчага турар?

160. Балдардын садына бир канча метр сатин ле анча ор метр бумазей садып алала, 140 сал. төлөгөн. Метр сатин 20 сал., метр бумазей—15 сал-го турган. Алдынан башка канча метр сатин ле бумазей садып алган?

161. Ручка ла 4 карандаш учун 1 сал. 40 ак. төлөгөн. Ручка карандаштан 3 катап баалу. Ручка канчага, карандаш канчага туруп жат?

162. 2 м чекпен ле 3 м торко учун 560 сал. төлөгөн. Метр чекпен метр торкодон эки катап баалу. Метр чекпен ле метр торко алдынан башка канчадан туруп жат?

163. Керептин кассаында бастыраы 2000 сал-го баштапкы ла экинчи класстын билеттерин кажызын ла түнейден саткан. Баштапкы класстын биледи 30 сал., экинчи класстын биледи дезе 20 сал. Кажы ла класстын билеттеринен канча билет саткан?

164. Айыл аэзинде укту ла тегин такаалар, кажызы ла түнейден болгон. Укту кажы ла такаа 100 жымыртка, те-

гин кажы ла такаа 60 жымыртка салган. Ончозы бир жылына 800 жымыртка салган болзо, укту ла тегин такаалар канчадан болгон?

165. Плита саларга 400 кирпич экелген. Олордын 5%-ти оодыкту болгон. Канча бүдүн кирпич болды?

166. Алдындагызына түней бодолголор тургузар.

167. 20 пероны эки уулчакка, бирүзи 2 перодон канча катап алган, экинчизи 3 перодон анча ок катап алар эдип, үлөп берер.

168. Түней тоолу ручкаларды ла перолорды ... сал. ... ак-га садып алган. Ручка ... акча, перо ... акча турган. Канча ручка ла канча перо садып алган? (Тоолорын таап тургузала, бодолгоны бодоп салар.)

169. Уулчакта уч акчанын ла беш акчанын түней тоолу монеталарынан 1 сал. 20 ак. болгон. Уулчакта уч акчанын монетазы канча база беш акчанын монетазы канча болгон?

170. Колхозто кыра, өлөн эдер ле агашту 800 га јер. Кажы ла гектар агашту јерге 2 га өлөн эдер ле 5 га кыра јер келијип јат. Сурагын тургузала, бодолгоны бодоп салар.

171. Бассейнге 2 труба өткүрүп койгоң. Бир труба ажыра бассейнге 16 көнөк суу, экинчизи ажыра 14 көнөк суу кийдире агып јат. Эки трубаны јаныс өйдө ачып ийерде, олорды ажыра 600 көнөк суу аккан. Кажы ла труба ажыра канча көнөктөң суу кийдире агып јат?

172. Бирүзи бирүзине удур эжинип бараткан эки эжинечинин бирүзи минутка 80 м, экинчизи 60 м эжинип турган бололо, олордын ортозындагы јер баштап тарыйын 1400 м болгон болзо, олор канча кире өйдин бажында туштажар?

173. Айыл ээзи 2 сал-дон бир канча бычак ла 1 сал. 50 ак-дан анча ок вилкалар садып алган. Бычактар учун вилкалардан 3 сал-го көп төлөгөн. Айыл ээзи канча вилка база канча бычак садып алган? Бычактар ла вилкалар алдынан башка канчадан турды?

174. Колодецтен 300 көнөк суу чыгарар керек болгон. Насос колодецтен часка 180 көнөк суу чыгара тартып турган, ол ок часка 30 көнөк суу катап кирип турган. Колодецтин суузын канча частын бажында үзе чыгара тарткан?

175. Колхозтын бригадазы 5 га-нын кажызынан ла 12 ц-ден, 3 га-нын кажызынан ла 20 ц-ден буудай жуунадып алды. Бир гектардан буудайдын орто түжүмин бодоп чыгарар.

176. Кийим көктөөр артельде канча бар болгон сатиннен 60 платье ле 40 чамча көктөөргө санангандар, је шүү-желе, бастыра сатиннен јаныс ла чамчалар көктөп алгандар. Платьеге, чамчага көрө, 2 катап көп сатин кирип турган болзо, канча чамча көктөгөн?

177. Сплавта 5 үлү жеске 2 үлү телеңир келижиң жат. Јези телеңирден 45 кг-га көп болгон сплавтын бескези канча?

178. Јуртта эки школ; бирүзинде үренчиктер база бирүзиндегизинен 3 катап көп. Баштапкы школдо экинчизинен 320 үренчикке көп болзо, кажы ла школдо канча үренчиктең?

179. Прямоугольникий участок јердин сыны ... м, тууразы дезе ... катап кыска. Бу участоктын площади бодоң чыгарар. (Тоолорын таап тургузала, бодолгоңы бодоң салар.)

180. Эжинетен бассейниниң сыны 30 м, тууразы 10 м. Бассейндеги сууның бийиги 2 м. Бассейнде канча кубический метр суу?

181. Школдо ... үренчик, олордын ... % отличниктер. Школдо канча отличник? (Тоолорын таап тургузала, бодолгоңы бодоң салар.)

182. Заводко бир айдын туркунына 300 токарный станок чыгарар керек болгон. Завод планын 18%-ке ажыра будүрген. Бу айда завод канча станок иштеп чыгарган?

183. 100 г конфет 3 сал. 20 ак-га туруп јат. Бу конфеттин килограммы канча салковойго турар?

184. $\frac{1}{5}$ м торко 20 сал-го туруп јат. Бу торконын метри канча салковойго турар?

185. 100 г кузук ... сал. ... ак-га туруп јат. Бу кузуктын килограммы канчага турар? (Тоолорын таап тургузала, бодолгоңы бодоң салар.)

186. Агаш аразынан бир канча агаштар кезип алар керек болгон. Агаш кезечилер бастыра агаштардын $\frac{4}{5}$ үлүзин кезип саларда, ологго база 40 агаш кезерге арткан. Бастыра канча агаш кезер керек болгон?

187. Бир таарда 45 кг кулур, экинчизинде 35 кг кулур. Экинчизинде баштапкызынан үч катап көп болзын деп, баштапкы таардан экинчизине канча кире кулур урар керек?

188. 3 түрбек ситец учун 190 сал. төлөгөн. Баштапкы түрбек экинчизиле јаба 140 сал., экинчизи учинчизиле јаба 110 сал. Кажы ла түрбек ситец канча салкойдон болды?

189. 2 пристанынын ортозы 600 км. Бастыра јолдын каботозын глиссер¹ часка 50 км-ден барып јат. Бастыра јолды 11 часка барарга ол арткан јолында часка канча километрден барар керек?

¹ Глиссер—моторлу кеме.

190. Адазы уулынан 5 мешкеге көп тапкан. Уулы адазына бир мешке берсе, адазында канча мешкеге көп боло берер?

191. Баштапкы таардагы сахар экинчизиндегизинен 4 кг-га көп. Экинчи таардан баштапкысына 3 кг сахарды салса, баштапкы таарда сахар канча кире көп боло берер?

192. Суу уратан эки бак учун ла 15 кружка учун 280 сал. төлөгөн. Ондый ок 4 бак ла 30 кружка учун канча салковой төлөөр керек? 6 бак ла 45 кружка учун канча салковой төлөөр?

193. 2 казан ла 5 станок ууларга 850 кг чой кирген. Казанга станоктон 3 катап ас кирери јарт болзо, 1 казанга ла 1 станокко канча кире чой кирген?

194. Велосипедист 3 часка 42 км өткөн. Онын кийининдеги кажы ла часта алдындагызынан 1 км көп өдүп турган. Кажы ла часта ол канча километрден өткөн?

195. Колхозчы акказынын учинчи улүзине — 240 сал-го сапог садып алган, арткан акказына дезе 6 м чекпен алган. Метр чекпен канча салковойго турган?

196. Магазинде бастыразы 5 600 сал-го ботинкалар ла галоштор, кажызы ла түгөй тоолу болгон. Эжер ботинка 120 сал-го, эжер галош 20 сал-го турган. Магазинде канча эжер ботинка база канча эжер галош болгон?

197. Кажы ла үрөнчикке 2 карандаштан берсе, 50 карандаш артып калар, кажызына ла 3 карандаштан берсе, 10 карандаш артып калар деп, үредүчи бодош алды. Үредүчиде канча карандаш болгон?

198. Эки городтон јангыс өйдө бирүзи бирүзине удурла эки автомобиль чыккан. Олордын бирүзи часка 40 км, экинчизи дезе 50 км өдүп турган. Олор баштапкы городтон 200 км ыраак тушташкандар. Городтордын ортозындагы јерди таап алар.

199. 2 ручка ла 6 перо учун 1 сал. 20 акча төлөгөн. Ручка перодон 3 катап баалу болзо, ручка канча акчага, база перо канча акчага туруп јат?

200. Бир јурттан эртен тура 7 часта часка 10 км-ден барып турган абралу ат чыккан, 6 частын бажында часка 40 км-ден барып турган грузовой машина оны ээчий чыккан. Грузовой машина абралу атка канча часта једишкен?

201. Колхоз 40 га јерди буудайла үрендейле, кажы ла гектардан 20 ц-ден јуунадарга молју алынды. Колхоз бойынын молјузынан 25% -ке көп јуунадып алган. Колхоз канча кире буудай јуунадып алды?

202. Эки тоонын суммазы 60. Олордын бирүзи экинчизинен 4-кө көп. Бу тоолорды таап алар.

203. Эки тоонын суммазы 40, олордын разнозы дезе 6. Бу тоолорды таап алар.

204. Эки тоонун суммазы 60. Олордын бирүзи экинчизинен 4 катап көп. Бу тоолорды таап алар.

205. Эки тоонун суммазы 90. Жаанын кичинегине үлөнгөн кийининде болгон частныйы 5. Бу тоолорды таап алар.

206. Эки тоонун суммазы 80, частныйы десе 4. Бу тоолорды таап алар.

Сүмелү бодолгелор.

207. Айылдын эжигинде такаалар ла чочконун балдары жүрүп жат. Бастыра баштары 9, бастыра буттары 30. Айылдын эжигинде канча такаа ла чочконун канча балдары жүрөт?

208. Лимон ло апельсин 7 сал-го турат, 5 лимон ло 2 апельсин 23 сал-го туруп жат. Лимон ло апельсин алдынан башка канчадан туруп жат?

209. Эки тоонун суммазы 50. Баштапкы тооны эки катап алала, экинчизин үч катап алзабыс, олордын суммазы 115 боло берер. Бу тоолорды таап алар.

210. Эки городтон жаңыс өйдө бирүзи бирүзине удур эки велосипедист чыккан. Баштапкызы бир часка 12 км түргениле, экинчизи бир часка 15 км түргениде барган. Олор жолдын тал ортозынан 9 км жерде тушташкандар. Городтордын ортозындагы жерди таап алар.

211. Насос 6 часка бактан бастыра суунун кабортозынан 30 көнөккө ас, 7 часка десе 15 көнөккө көп чыгара тартар. Бакта канча кире суу?

212. Уулынын кажы ла балазына 6 пряниктен берзе, ондо 8 пряник жетпей калар, кажызына ла 4 пряниктен берзе, 6 пряник артып калар деп, жаанак бодоо алган. Жаанакта уулынын канча балдары болгон?

КАРУУЛАРЫ

217. 380 *ц*; 264 *ц*; 312 *ц*.
218. 150 күнге.
219. 5 күнге.
235. 720 *сал.*; 800 *сал.*; 856 *сал.*
243. 146 *км*; 292 *км*; 438 *км*.
245. 1032 *кг*.
248. 1040 *т*; 912 *т*.
250. 56 *кг*; 4 *т* 500 *кг*.
255. 225 *сал*; 325 *сал.*; 300 *сал*.
256. 248 парта.
257. 648 *кг*; 216 *кг*.
258. 8 *кг*.
262. 42 *м*; 38 *м*; 47 *м*.
263. 59 *кг*; 46 *кг*.
268. 36 *м*.
269. 28 утөг.
271. 38 *м*; 19 *м*.
278. 18000 *сал.*; 375 *сал.*; 2 700 *сал*.
296. 7 частын бажында.
297. 234 *км*; 162 *км*.
298. 3820 *сал*.
302. 428000 кош тартар ла 65600
жерил жүрер машина.
304. 860 *сал.*; 785 *сал*.
318. 4914 *м*.
320. 350 *т*.
323. 910 *сал*.
324. 4 *кг*.
325. 2658 *л*.
327. 1250 *сал.*; 10 *сал*.
330. 12 *кг*; 14 *кг*.
332. 248 саялкага.
333. 115 *сал*.
335. 612 бичик; 924 бич.
337. 2185 *сал-го*.
340. 80 *кг*; 64 *кг*.
345. 1088 көн.; 1048 көн.
346. 1044 *ц*; 955 *ц*.
347. 24 час; 17 час.
348. 275.000 *т*; 880.000 *т*.
351. 2245000 вагон.
354. 1560 *сал*.
355. 35.
446. 7 *кг* 560 *г*.
447. 2 жорык.
448. 16 *т* 750 *кг*.
451. 8 *т* 960 *кг*.
457. 325 *м*.
459. 456 *км*.
461. 18 *м*; 13 *м*.
464. 5 *м* 8 *дм-ге*; 3 катал.
471. 17 *м*; 15 *м*.
472. 11 *км*; 375 *м*.
473. 15 *м*; 10 *м*.
477. 54 *сал.*; 108 *сал*.
481. 30 час.; 21 час.
506. 4 сут; 11 час.;
7 сут. 3 час.
560. 10 *т* 576 *кг*.
561. 2000 болчок.
562. 576 *сал*.
563. 40 *м*; 36 *м*.
565. 45 передник.
566. 102 *кг*.
568. 60 пальто. 55 костюм.
569. 574 *кг*; 410 *кг*.
570. 2 *сал-го*.
571. 15 *сал*.
573. 127 *кг*; 161 *кг*.
574. 45 *м*; 28 *м*.
575. 50 *кг*; 69 *кг*.
579. 170 лимон; 190 лимон.
582. 1 час 20 мин-ка.
584. 95 *сал*.
585. 1575 *га*.
586. 6 частын бажында.
589. 200 пальто.
592. 3960 *сал*.
594. 120 *г*; 30 *г*.
595. 328 *т*; 246 *т*; 164 *т*.
599. 15 *кг* 500 *г*.
600. 792 *сал.*; 672 *сал*.
601. 125 *сал.*; 45 *сал*.
602. 80 *кг*; 72 *кг*.
603. 2592 *сал*.
604. 5 *м*; 3 *м*.
605. 36 *сал.*; 31 *сал*.
606. 36 *ак*; 6 *ак*.
607. 675 *сал.*; 280 *сал*.
608. 36 *сал.*; 29 *сал*.
615. 4375 булка.
617. 540 *сал.*; 450 *сал*.

618. 540 сал.; 81 кг; 54 кг.
620. 3000 сал.; 1260 сал.
621. 50 абрала.
622. 405 ц; 244 ц.
623. 2000 поезд.
666. 84 уй.
668. 36 ц.
670. 259 т 200 кг.
672. 7516 кв. м; 3236 кв. м.
691. 102 т. 4 ц.
692. 150 а; 130 а
693. 8 т 640 кг.
695. 225 кой.
696. 864 а.
697. 221 а; 175 а.
719. 47 а 98 кв. м-ге.
722. Баштапкызы 2 т 2 ц-ге.
726. 10 т 8 ц.
727. 105600 агаш.
731. 98816 тоормош.
732. Эки катап.
734. 110 га 25 а; 330 га 75 а.
735. 146 га; 94 га.
736. 2356 га; 1988 га; 874 га.
737. 108 га; 324 га; 648 га.
738. 6 т 480 кг.
744. 765 т.
822. 660 эр киж, 495 ўй киж.
824. 180 страница.
825. 340 кг.
826. 546 ц.
827. 1368 сал.
828. 1456000 штук.
1082. Экинчизи 15 кг 490 г-га.
1083. 9 т 200 кг; 6 т 120 кг.
1084. 1 часка.
1085. 95 сал.; 12 сал.
1086. 171 кеме.
1094. 11 частын бажында.
1095. 480 км.
1096. 1 кг 620 г; 756 г; 864 г.
1097. 126 сал.; 21 сал.
1105. 87320 сал-го.
1106. 72 сал.; 18 сал.
1108. 70 га.
1110. 498 кг; 342 кг; 420 кг.
1111. 56 сал.; 22 сал.
1113. 103 ле 94.
1116. 15 часка.
1119. 2 час 45 мин-ка.
1130. 20 км; 40 км.
1133. 3 час 45 мин-тын бажында.
1134. 1 час 45 мин-тын бажында.
1135. 7 час 25 мин.
1140. 5328 сал.; 2107 сал.
1145. 20 часка; 612 км-ге.
1146. 875 м; 330 м.
1147. 720 куб. м; 140 куб. м.
1153. 170 м; 95 м.
1155. 300 км.
1158. 864 кг.
1160. 1920 км.
1161. 989 м; 611 м.
1165. 350 г; 150 г.
1166. 135 м; 108 м.
1188. 2 июньда 5 часта; 600 км-ге.
1189. 15037 ц; 41691 ц.
1198. 44 костюм.
1199. 14 часта, 1880 км.
1200. 360 км.
1201. 8735; 7045; 6355.
1205. 2450 кв. м.
1208. 12 кг; 3 кг.
1209. 36 км; 17 км.

БАЖАЛЫКТАР

Кире сөс	3	8. Өйдүн кемжүзпө көргүзүлгөн адалганду тоолорды каттаары ла үлеери . . .	63
I. Отвлечённый (ады жок) тоолор		9. Өйдн бодоп чыгарарына бодолголор	65
1. Көп темдектү тоолордын нумерациясы	5	10. Бүдүн тоолорло бастыра дейтвиелерге бодолголор	68
2. Көп темдектү тоолорды кожоры ла айрыры	10		
3. Сумманын кубулары	14		
4. Разносттын кубулары	16		
5. Көп темдектү тоолорды каттаары ла үлеери	18		
6. Производениенин кубулары	26		
7. Частныйдын кубулары	28		
8. Дейтвиелердин ээжизи. Скобкалар	30		
9. Бастыра дейтвиелерге примерлер ле бодолголор	33		
		III. Геометрия	
II. Адалганду тоолор		1. Түс чийү	75
1. Метрический системада адалганду тоолорды ооктооры ла кубултары	48	2. Квадратный кемжүүлөр	80
2. Метрический системада адалганду тоолорды кожоры ла айрыры	51	3. Куб	93
3. Метрический системада адалганду тоолорды каттаары	54	4. Түс толыктарду параллелепипед	94
4. Метрический системада адалганду тоолорды үлеери	56	5. Түс толыктарду параллелепипедтин объёмын кемжири	96
5. Метрический системада бүдүн адалганду тоолорло бастыра дейтвиелерге бодолголор	57		
6. Өйдүн кемжүзпө көргүзүлгөн адалганду тоолорды кубултары ла ооктооры	62		
7. Өйдүн кемжүзпө көргүзүлгөн адалганду тоолорды кожоры ла айрыры	62		
		IV. Теги дробьтор	
		1. Тооны онын берилген үлүзпө таап алары	102
		V. Проценттер	105
		VI. Үренгенин каттап өдөр бөлүк	
		1. Примерлер ле таскадулар	107
		2. Бодолголор	112
		VII. Сагышта бодоор примерлер ле бодолголор	
		1. Кожоры	125
		2. Айрыры	126
		3. Каттаары	128
		4. Үлеери	129
		5. Бодолголор	131
		Каруулары	142

Редактор М. ТОДОГОШЕВ.

Техн. редактор С. Суразаков.

Корректор С. Сабашкина.

АН 25531. Сдано в набор 4/II-53 г. Подписано к печати 5/IV-53 г.
 Формат бум. 60×92¹/₁₆. Кол. п. л. 9. Уч. изд. л. 9.3. Тираж 2000. экз.
 Цена 95 коп. + 50 коп. переплёт (Номинал по прейскуранту 1952 г.) Заказ 163.

г. Горно-Алтайск, типография облисполкома.

БААЗЫ 1 с. 45 акча
ЦЕНА р. 45 коп.

2 44 10

Сборник арифметических
задач и упражнений
для 4 класса

На алтайском языке

6